

Markus

*«Markus bayan қилоан ҳуҳ ҳәвәр»
Qөmүldүrgүqi Yəhyaning təlim berixi*

Mat. 3:1-12; Luқа 3:1-9, 15-17; Yh. 1:19-28

¹ Hudaning oqli Əysa Məsihning hux həwirining baxlinixi: □ ² Yəxaya pəyoqəmbərning yazmisida hatiriləngəndək:

«Mana, aldingda əlqimni əwətimən.

U sening yolungni aldin'ala təyyarlaydu. □ ■

³ Anglanglar, dalada birsining towlioqan awazini!

U: «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, Uning üqün qioqir yollirini tüptüz qilinglar!» — dəydu». □ ■

□ **1:1 «Əysa Məsihning hux həwiri»** — əzi elip kəlgən, əzi toqruluk hux həwərdur. **«hux həwirining baxlinixi»** — Markus Əysa Məsih toqruluk bu hux həwərnin əzi Huda aləmni yaratqinidək yengi bir baxlinix kəldi, dəp kərsətməkqi boluxi mumkin («Yar.» 1:1). □ **1:2 «Mana, aldingda əlqimni əwətimən. U sening yolungni aldin'ala təyyarlaydu»** — səzligüqi Huda Əzi, əlwəttə. Muxu səzlər awwal «Mis.» 23:20 həm «Mal.» 3:1də kərünidu. ■ **1:2** Mis. 23:20; Mal. 3:1; Mat. 11:10; Luқа 7:27. □ **1:3 «Anglanglar, dalada birsining towlioqan awazini! U: «Pərwərdigarning yolini təyyarlanglar, Uning üqün qioqir yollirini tüptüz qilinglar!»** — «Yəx.» 40:3. ■ **1:3** Yəx. 40:3; Mat. 3:3; Luқа 3:4; Yh. 1:23.

⁴ Kixilarni qomüldürüx elip baridioqan Yəhya *pəyoqəmbər* qəl-bayawanda pəyda bolup, gunahlaroqa kəqürüm elip kelidioqan, towa kixilni bildüridioqan *suoqa* «qomüldürüx»ni jakarlaxqa baxlidi. □ ■

⁵ Pütün Yəhudiya əlkisidikilər wə pütkül Yerusalem xəhridikilər uning aldioqa qikip, gunahlarini ikrar kixi bilən uning tərpidin Iordan dəryasida qomüldürüldi. ■ ⁶ Yəhya bolsa tögə yungidin kilinoqan kiyim kiygən, beligə kən tasma baqliqanidi; yeməklili qekətkə bilən yawa hərə həsili idi. ■ ⁷ U mundaq dəp jakarlaytti:

— Məndin küdrətlik bolqan biri məndin keyin kelidu. Mən hətta engixip kəxlirining boqluqini yexixkimu layiq əməsmən! ■ ⁸ Mən siləni suoqila qomüldürimən, ləkin u siləni Mukəddəs Rohqa qomüldüridu. ■

Məsihning qomüldürülüxi wə sinilixi
Mat. 3:13-17; Luqa 3:21-22

□ **1:4** «Yəhya qəl-bayawanda pəyda bolup...» — ərəbqə «Yəhya» degən isim ibraniy tilida wə grek tilida uqraydioqan «Yuhanna» degən isimdur; mənisi, «Pərwərdigarning mehir-xəpkiti»dur. «**gunahlaroqa kəqürüm elip kelidioqan, towa kixilni bildüridioqan «qomüldürüx»**» — «qomüldürüx» bolsa, suoqa qomüldürüxni kərsitidu. Baxkiqə eytkanda, «yaman yolliringlardin yenip, towa qilinglar! Towa qiloqanliqlinglarni bildürüx üqün suoqa qomüldürüxni qobul qilinglar. Xundak qiloqanda, Huda siləni kəqürüm qilidu!» — Degəndək. ■ **1:4** Mat. 3:1; Luqa 3:3; Yh. 3:23. ■ **1:5** Mat. 3:5; Luqa 3:7. ■ **1:6** 2Pad. 1:8; Law. 11:22; Mat. 3:4. ■ **1:7** Mat. 3:11; Luqa 3:16; Yh. 1:27. ■ **1:8** Yəx. 44:3; Yo. 2:28,29; Mat. 3:11; Ros. 1:5; 2:4; 11:15,16; 19:4.

⁹ Xu künlərdə xundak boldiki, Əysa Galiliyə ölkisinin Nasarət xəhəridin kelip, Yəhya tərpidin İordan dəryasida qəməldürüldi.

¹⁰ U sudin qıqkandila, asmanlarning yerilip, Rohning kəptər kiyapitidə qüxüp, öz üstigə qonuwatkanlıqini kərđi. □ ■ ¹¹ Xuning bilən asmanlardin: «Sən Mening səyümlük Ooqlum, Mən səndin toluq hursənmən!» degən bir awaz anglandi.■

¹² Wə Roh dərhal uni qəl-bayawanoqa süyləp qıqardı. □ ■ ¹³ U qəldə kırık kün turup, Xəytan tərpidin sinilip turatti. U xu yərdə yawayi həywanlar bilən billə idi; xu künlərdə pərixtilər uning hizmitini kildi.□

Əysaning tət belikqini qakirixi

Mat. 4:12-22; Luqa 4:14-15; 5:1-11

□ **1:10** «**Rohning kəptər kiyapitidə qüxüp, öz üstigə qonuwatkanlıqini kərđi**» — «Roh» Hudaning Rohi, Muqəddəs Rohni kərsitidu. «**kəptər kiyapitidə**» — yaki «pahtək kiyapitidə». Grek tilida bu qux «peristera» dəp atilidu. «peristera» grek tilida həm kəptərni həm pahtəknimu kərsitidu.

■ **1:10** Mat. 3:16; Luqa 3:21; Yh. 1:32. ■ **1:11** Zəb. 2:7; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. □ **1:12** «**Wə Roh dərhal uni qəl-bayawanoqa süyləp qıqardı**» — «Roh» — Hudaning Rohi, Muqəddəs Rohni kərsitidu.

«**...Roh dərhal uni qəl-bayawanoqa süyləp qıqardı**» — grek tilida «...Roh dərhal uni qəl-bayawanoqa ittirip qıqardı» deyilidu. ■ **1:12** Mat. 4:1; Luqa 4:1. □ **1:13** «**U qəldə kırık kün turup, Xəytan tərpidin sinilip turatti**» —

bu ayətkə qariqanda, u qəl-bayawanda kırık kün turoqanda, Xəytanning sinakliri tohtimay dawamlaxturulojanidi. «Matta» wə «Luqa»da hatiriləngən sinaklar bu kırık künning ahirida kəlgən bolup, sinaklar əwjiyə qıqқанidi.

14-15 Əmdi Yəhya solanoqandin keyin, Əysa Galiliyə əlkisigə berip: «Wəqit-saiti toxti, Hudaning padixahlığı yəqinlaxti! Towa kilinglar, hux həwərgə ixininglar!» dəp Hudaning padixahlığının hux həwirini jakarlaxқа baxlidi. □ ■

16 Xu künlərdə u Galiliyə dengizi boyida keti-wetip, Simon bilən inisi Andriyasni kərđi. Ular belikqi bolup, dengizə tor taxlawatatti. □ ■

17 Əysa ularə:

— Mening kəynimdin menginglar, mən silərnəni adəm tutquqi belikqi kəlimən! — dedi. □ ■

18 Ular xuan torlirini taxlap, uningə əgixip mangdi. ■ 19 U xu yərdin bir'az ətüp Zəbədiyning oqlı Yəqubni inisi Yuhənnə bilən kərđi. Bu ikkisi kemidə turup torlirini ongx-awatatti. ■ 20 U xuan ularnimu qakirdi. Ular atisi Zəbədiyni mədikərlər bilən billə kemidə qaldurup, əzliri uning bilən mangdi.

Əysaning jin qaplxқан adəmnə azad kəlixə Luқа 4:31-37

□ **1:14-15 «Hudaning padixahlığının hux həwiri»** — yəki «Hudaning hux həwiri». ■ **1:14-15** Mat. 4:12; Luқа 4:14; Yh. 4:43. □ **1:16 «Ular belikqi bolup, dengizə tor taxlawatatti»** — muxu hil tor adəttə kəminə kəynidin tartilatti. ■ **1:16** Mat. 4:18. □ **1:17 «mən silərnəni adəm tutquqi belikqi kəlimən!»** — «adəmnə tutquqi» muxu yərdə «tutux» ziyan yətküzüx yəki ulərdin paydilinix üqün əməs, bəlkə ulərnə Xəytənnəng ilkidin elip qutkuzuxni kərsitidu. ■ **1:17** Yər. 16:16; Əz. 47:10. ■ **1:18** Mat. 19:27; Mar. 10:28; Luқа 5:11; 18:28. ■ **1:19** Mat. 4:21.

²¹ Ular KəpərNaḥum xəhriyə kirdi. Xabat küni u udul sinagogka kirip, təlim berixkə baxlidi. □ ■ ²² Halayik uning təlimigə həyranuḥəs boluxti. Qünki uning təlimliri Təwrat ustazliriningkiyə ohximaytti, bəlki tolimu nopuzluk idi. ■

²³ Sinagogta napak roh qaplxakan bir adəm bar idi. U: □ ■

²⁴ — I Nasarətlik Əysa, biz bilən karing bolmisun! Sən bizni yoxatkili kəldingmu? Mən sening kimlikingni bilimən, sən Hudaning Mukəddəs boluquqisisən! — dəp towlaytti.

²⁵ Ləkin Əysa *jinoḡa* tənbiḥ berip: — Aḡzingni yum, bu adəmdin qik! — dedi.

²⁶ Napak roh ḥeliki adəmning tenini tartixturup, kəttik warkirioḡiniyə uningdin qikip kətti.

²⁷ Halayik ḥəmmisi buningdin intayin həyran bolup, əzara oḡuloḡula kilixip:

— Bu kəndə ix? Yengi bir təlimoḡu! Qünki u ḥokuk bilən ḥəttə napak roḡlaroḡimu buyruk kilalaydikən, ularmu uning səzigə boysunidikən, — deyixti. ²⁸ Buningdin uning xəḥriti xu ḥaman pütin Galiliyə əlkisining ətrəpioḡa pur kətti.

Əysaning Simonning əyidə bimarlarını sakaytixi

Mat. 8:14-17; Luḡa 4:38-41

□ **1:21** «U udul sinagogka kirip, təlim berixkə baxlidi» — «sinagog»lar — Yəḥudiylarning ibabət kilixkə yioḡilidiḡan jayliri. «Təbirlər»ni kəruḡ. ■ **1:21** Mat. 4:13; Luḡa 4:31.

■ **1:22** Mat. 7:28; Luḡa 4:32. □ **1:23** «napak roh» — jinni kərsitidu, əlwəttə. Əmma bundə ibarə jinlarning əyni napaklikini təkitleydu. ■ **1:23** Luḡa 4:33.

²⁹ Ular sinagogdin qikipla, Yakup wə Yuhanna bilən Simon wə Andriyasning öyigə bardı. ■

³⁰ Əmma Simonning keynanisi kizitma iqidə yetip qaloqanidi. Ular dərhal uning əhwalini əysaşa eytti. ³¹ U ayalning kexioşa berip, qolidin tutup, yələp ərə turozuzdi. Uning kizitmisi dərhal yandı wə u ularni kütüxkə kirixti.

³² Kəqkurun kün patkanda, kixilər barlıq aqriqlarni wə jin qaplaşxanlarni uning aldioşa elip kelixti. □ ■ ³³ Pütün xəhərdikilər ixik aldioşa toplaşxanidi. ³⁴ Xuning bilən u hər türlü kesəllərgə gırıptar boləşən nuroşun kixilərdin sakaytti wə nuroşun jinlarni kixilərdin həydiwətti. Ləkin u jinlarning gəp kilişkə yol qoymidi, qünki ular uning kim ikənlikini bilixətti.

Dua kiliş, təlim berix

Luka 4:42-44

³⁵ Ətisi ətigən tang tehi atmastinla, u ornidin turup, xəhərdin qikiş, hilwət bir jayoşa berip dua-tilawət kildi. ■ ³⁶ Simon bilən uning həmrəhliri uni izdəp qikti. ³⁷ Uni tapkanda:

— Həmmə adəm seni izdixiwatidu! — deyixti.

³⁸ U ularəşa:

■ **1:29** Mat. 8:14; Luka 4:38. □ **1:32** «Kəqkurun kün patkanda, kixilər barlıq aqriqlarni wə jin qaplaşxanlarni uning aldioşa elip kelixti» — xu küni «xabat küni» (dəm elix küni) bolup, həlk bimarlarni əysaning aldioşa kətürəp apirix üqün kəqkurunoşiqə kütkənidi. İbraniylarəşa nisbətən «yengi bir kün» kəqkurunda baxlinidu. ■ **1:32** Mat. 8:16; Luka 4:40.

■ **1:35** Mat. 14:23; Luka 4:42.

— Baxka yərlərgə, ətraptiki yezilaroqımu söz-kalamni jakarlixim üçün baraylı. Qünki mən dəl muxu ix üçün kelixim, — dedi. □ ■ ³⁹ Xundak kılıp, u pütkül Galiliyə ölkisini aylinip, sinagoglirida söz-kalamni jakarlaytti həmdə jinlarni kixilərdin həydiwetətti.

Əysanın mahaw kesəlni saxaytixi

Mat. 8:1-4; Luğa 5:12-16

⁴⁰ Mahaw kesili bar bir kixi uning aldioqa kelip yelinip, tizlinip turup:

— Əgər halisingiz, meni kesilimdin pak kılalaysız! — dəp ötündi. □ ■

⁴¹ Əysa iqi aqriroq qolını sozup uningə təgküzüp turup:

— Halaymən, pak kılınqın! — dewidi, ⁴² xu söz bilənla mahaw kesili dərhal bımardin ketip, u pak kılindi. ⁴³ U uningə:

— Həzir bu ixni həqkingə eytma, bəlkı udul berip məs'ul kahinə özünqni kərsitip, kahinlarda guwahlıq bolux üçün, Musa bu kesəldin paklanəqlarə əmr kıləqlan qurbanlıqlarni sunəqlin, — dəp uni kəttik

□ **1:38** «Qünki mən dəl muxu ix üçün kelixim» — grek tilida «qünki mən dəl muxu ix üçün qıkixim». ■ **1:38** Yəx. 61:1; Luğa 4:18;43. □ **1:40** «mahaw kesili bar bir kixi» — «mahaw kesili» bir hil qorqunqluq tərə kesili bolup, Yəhudiylar bu hil kesəlgə girişar boləqlarni napak dəp qarap ularəqlə kət'iy yeqinlaxmaytti. ■ **1:40** Mat. 8:2; Luğa 5:12.

agahlandurup yoloqa saldi. □ ■

⁴⁵ Birak u adəm qikip, bu ixni kəp yərlərdə jar selip, kəng yeyiwətti. Xuning bilən Əysa heqkandak xəhərgə oquq-axkara kirəlməy, bəlki xəhərlər sirtidiki hilwət jaylarda turuxqa məjbur boldi; halayik hər tərəptin uning yenioqa toplixatti.

2

Əysaning paləq adəmni sakaytixi

Mat. 9:1-8; Luqa 5:17-26

¹ Birnəqqə kündin keyin u qaytidin Kəpərnahumoqa kirdi. U eydikən, degən həwər tarkiliwidi, ■ ² xunqə kəp adəm u yərgə yioildiki, hətta ixik aldidimu put dəssigüdək yər qalmioqanidi. U ularoqa səz-kalam yətküzüwatatti. ³ Mana xu əsnada, birnəqqə adəm uning aldioqa bir paləqni elip kəldi; uni ulardin təti kətürüp əkəlgənidi. ■ ⁴ Adəmning kəplükidin uningoqa yəqinlixalmay, ular uning üstidin əgzini texip, təxük aqkəndin

□ **1:43** «Musa bu kesəldin paklanoqanlaroqa əmr kıləqan qurbanlıqlarni sunəjin» — Musa pəyoqəmbər Təwrat qanunida xundak əmrni kərsətkən: — Bir mahaw kesili sakaytiloqan bolsa, u mukəddəs ibadəthanioqa berip, əzining sakaytiloqanlığını kahinoqa kərsitip, andin mahaw kesilidin sakaytoqanlar kılıxqa tegixlik qurbanlıqlarni sunuxi kerək idi. Xühşisizki, Musa pəyoqəmbərdin baxlap Məsih Əysa kəlgüqə, bu murasim heq ətüzülüp bakqan əməs idi. «Law.» 14-babni kərüng. ■ **1:43** Law. 13:2; 14:1. ■ **2:1** Mat. 9:1; Luqa 5:17.

■ **2:3** Mat. 9:1; Luqa 5:18.

keyin paləqni zəmbil bilən *Əysaning aldioğa* qüxürdi. □ ⁵ Əmdi Əysa ularning ixənqini körüp paləqkə:

— Balam, gunahlıring kəqürüm kılindi, — dedi.

⁶ Lekin u yərdə olturoqan bəzi Təwrat ustazliri kənglidə gumaniy soallarni qoyup: ⁷ «Bu adəm nemə üqün mundaq dəydu? U kupurluk kiliwatidioqu! Hudadin baxka kimmu gunahlarıni kəqürüm kılalisun?» deyixti. ■

⁸ Əysa xuan rohida ularning kəngülliridə xundak gumaniy soallarni qoyuwatқанlığını bilip yetip, ularğa mundaq dedi:

— Silər kəngüldə nemixka xundak soallarni qoyisilər? ⁹ Muxu paləqkə: «Gunahlıring kəqürüm kılindi!» deyix asanmu, yaki «Ornungdin tur, zəmbil-kərpəngni yioixturup mang!» deyix asanmu? ¹⁰ Əmma hazır siləring İnsan'oqlining yər yüzidə gunahlarıni kəqürüm kılix həkukioğa igə ikənlikini bilixinglar üqün, — U paləq kesəlgə:

¹¹ — Sanga eytayki, ornungdin tur, zəmbil-kərpəngni yioixturup öyüggə qayt! — dedi.

¹² U dərhal ornidin dəs turup, zəmbil-kərpisini yioixturdi wə həmməylənning kəz aldida *əydin* qikip kətti. Həmməylən kattik həyran kəlip Hudani uluqlixip:

— Muxundak ixni əzəldin körüp bakmioqaniduk,

— deyixti.

□ 2:4 «uning üstidin özini texip, təxük aqkandin keyin...» — awwal özining kaixirlirini elixi kerək idi. ■ 2:7 Zəb. 32:5; 51:2-4; Yəx. 43:25.

Əysanın Lawiyni muhlislikka qaqirixi — «gunahkarlar» bilən həmdastihan olturuxi

Mat. 9:9-13; Luka 5:27-32

¹³ U yənə dengiz boyıqə qarap mangdi. Kixilər topi uning ətrapıqə olixiwaldi. U ularqə təlim bərđi.■

¹⁴ U yoldin ətüp ketiwatkənda, baj alidiqan orunda olturoqan Alfayning oqlı Lawiyni kərüp, uningqə:

— Manga əgəxkin, — dedi. U ornidin turup, uningqə əgəxti.□

¹⁵ Wə xundək boldiki, u Lawiyning əyidə dastihanda olturoqənda, nuroqun bajgırlar wə gunahkarlar Əysa wə uning muhlisliri bilən həmdastihan boldi. Bundək kixilər heli kəp idi, ularmu uningqə əgəxkənidi. □ ¹⁶ Əmdi Təwrat ustazliri wə Pərisiylər uning gunahkarlar wə bajgırlar bilən bir dastihanda olturoqanlıqini kərüp, muhlisliriqə:

— U nemixkə bajgir wə gunahkarlar bilən bir

■ **2:13** Mat. 9:9; Luka 5:27. □ **2:14** «baj alidiqan orunda olturoqan Alfayning oqlı Lawiy...» — «Lawiy»ning baxkə ismi «Matta» idi. □ **2:15** «dastihanda olturoqənda» — grek

tilida «dastihanda yatqənda» bilən ipadilinidu. Xu qəqlərdə kixilər dastihan selinqə xirə ətrapida yanpaxlap yatqə həldə qızalınixatti. «**nuroqun bajgırlar wə gunahkarlar Əysa wə uning muhlisliri bilən həmdastihan boldi**» — «baj-

gırlar» İsrailning zeminini ixəqəl kılqə rimliklər üqün öz həlkədin baj yiqip beridiqə wə xu səwəbtin nəprətkə uqriqə Yəhudiylar. «**gunahkarlar**» — Təwrat-injil boyıqə hər bir adəm gunahkə, əlwəttə. Ləkin muxu ayəttiki «gunahkarlar» degən sez, həli qəng Pərisiylər wə Təwrat ustazliri təripidin aləhidə «gunahkarlar» dəp atalqə bajgırlar, pəhixə ayallar, həttə sawatsız kixilər kətarlıqləni kəzdə tutidu.

dastihanda yəp-iqip olturidu?! — deyixti. □

¹⁷ Buni angliqan Əysa ularqa:

— Saqlam adəm əməs, bəlki bimarlar tewipka mohtajdur. Mən həkkaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni qaqiroqili kəldim, — dedi. □ ■

Yengi konidin əwzəldur

Mat. 9:14-17; Luqa 5:33-39

¹⁸ Əmdi Yəhyaning muhlisliri bilən Pərisiylər roza tutuwatatti. Bəzilər uning aldioqa kelip:

— Nemixka Yəhyaning muhlisliri wə Pərisiylərnin muhlisliri roza tutidu, ləkin sening muhlisliring tutmaydu? — dəp soraxti. ■

¹⁹ Əysa jawabən mundaq dedi:

— Toyi boluwatқан yigit tehi toyda həmdastihan olturoqan qaqda, mehmanliri roza tutup oltursa qandaq bolidu!? Toyi boluwatқан yigit toyda bolsila, ular heqkandaq roza tutalmaydu. □ ■

□ **2:16 «Təwrat ustazliri wə Pərisiylər...»** — «Pərisiylər» qattik tələplik bir diniy məzhəptikilər idi. Ular toqruqluq «Təbirlər»ni kəring. □ **2:17 «həkkaniylarni əməs, bəlki gunahkarlarni qaqiroqili kəldim»** — muxu muhim səzidə «gunahkarlar» degini, əzlrining gunahkar ikənlikini tonup yətkənlərnə kəzdə tutidu, əlwəttə. Qünki həmmə adəm gunahkardur. «Həkkaniylar» Pərisiylərdək əzini həkkaniy dəp hesabliqanlarni kərsitidu. Xunga Məsih xundaq kixilərnə qaqıralmaytti. ■ **2:17** Mat. 9:13; 21:31; Luqa 5:32; 19:10; 1Tim. 1:15. ■ **2:18** Mat. 9:14; Luqa 5:33. □ **2:19 «toy mehmanliri»** — grek tilida «mərikə zalining pərzəntliri» degən ibarə bilən ipadilidur. ■ **2:19** Yəx. 62:5; 2Kor. 11:2.

20 Əmma xu künlər keliduki, yigit ulardin elip ketilidu, ular xu kündə roza tutidu.□

21 Heqkim kona köngləkkə yengi rəhttin yamak salmaydu. Unda kilsa, yengi yamak *kirixip*, kona kiyimni tartixturup yirtiwetidu. Nətijidə, yirtik tehimu yooqinap ketidu. □ 22 Heqkim yengi xarabni kona tulumlarğa qaqilimaydu. Əgər unda kilsa, xarabning *eqixi bilən* tulumlar yerilip ketidu-də, xarabmu təkülüp ketidu həm tulumlarmu kardin qikidu. Xuning üqün yengi xarab yengi tulumlarğa qaqilinixi kerək.■

İnsan'ooqli «Xabat küning Igisi»dur 23-ayəttiki izahatni körüng

Mat. 12:1-8; Luğa 6:1-5

23 Bir xabat küni xundak boldiki, u buoqdaylıqlardin ötüp ketiwatatti. Uning muhlisliri yolda mengiwatqanda baxaqlarni üzüxkə baxlidi. □ ■ 24 Pərisiylər uningğa:

□ 2:20 «yigit mehmanlardin elip ketilidu» — bu sözlər Əysaning əlümi əzigə əgəxkənlərgə qayoqu-həsərət elip kelidioqanlıqini kərsitidioqan bexarət. □ 2:21 «Heqkim kona köngləkkə yengi rəhttin yamak salmaydu» — yengi rəht kirixip ketidu, əlwəttə. ■ 2:22 Mat. 9:17. □ 2:23

«Bir xabat küni xundak boldiki, ...» — «xabat küni» (dəm elix küni) toqruluk «Təbirlər»ni körüng. Bu xənbə küni, Təwrat kalendarı boyiqə həptining yəttinqi küni bolup, Musa pəyoqəmbərgə quxürülgən qanun boyiqə Israildiki hər bir insan wə mal-qarwilarmu xu küni hər qandak ix-hizmət qilmay, dəm elixi kerək idi. ■ 2:23 Qan. 23:24; Mat. 12:1; Luğa 6:1.

— Kara, ular nemixka xabat küni *Təwratta* qəkləngən ixni qilidu? — deyixti. □ ■

²⁵ U ularoq:

— *Padixah*, Dawutning əzi wə həmrahliri həjətmən bolqanda, yəni aq qaloqanda nemə qiloqanlikini *mukəddəs yazmilardin* okumioqanmusilər? □ ■ ²⁶ — Demək, Abiyatar bax kahin bolqan waqtida, u Hudaning öyigə kirip, Hudaqə ataloqan, Təwratta pəkət kahinlarning yeyixigila bolidioqan nanlarni *sorap* yegən, xundaqla həmrahlirioqimu bərgən? — dedi. □ ■

□ **2:24 «Təwratta qəkləngən ix»** — Təwrat qanunida qəkləngən, deməqci. Təwrat qanuni boyiqə dəm elix küni «haman tepix» «hizmət» dəp qarilip, qanunoqə hilaplik ix dəp həsəblinixi kerək idi, əlwəttə. Pərisiylər muhlislarning danlarni yeyix üqün aqlixini «haman təpkənlik» dəp qarioqan. Əmdi baxaqlarni üzüp yeyix ziraətlərgə orqəq selix bilən ohxaxmu yəki ohxax əməsmu, buningoqə okurmənlər Məsihning jawabini okup əzi birnemə desun! «Matta»diki «qoxumqə söz»imizdə muxu ix toqrulux izahətlirimizni kəring. ■ **2:24** Mis. 20:10. □ **2:25 «Dawutning... aq qaloqanda nemə qiloqanlikini mukəddəs yazmilardin okumioqanmusilər?»**

— «okumioqanmusilər?» degən söz Pərisiylərnin daim rəqibliridin soraydioqan soal xəkli idi. ■ **2:25** 1Sam. 21:6.

□ **2:26 «Abiyatar bax kahin bolqan waqtida»** — «1Sam.» 21:1-7 boyiqə, Abiyatar rəsmiy bax kahin bolmioqan. Ləkin İnjl dəwridiki əhwaləqə ohxax, ikki adəm baxqə-baxqə yərdə bolsa ikkisi xu rolda boluxi mumkin (Məsih yər yüzidə hizmət qiloqan məzgildə Qayafa isimlik həm Annas isimlik ikki adəm ohxax bir waqtida «bax kahin» idi). **«Dawut** Hudaning öyigə kirip, Hudaqə ataloqan, Təwratta pəkət kahinlarning yeyixigila bolidioqan nanlarni sorap yegən, xundaqla həmrahlirioqimu bərgən?» — bu wəqə «1Sam.» 21:1-7də hatiriləngən. ■ **2:26** Law. 24:9.

27 U ularoqə yənə:

— İnsan xabat küni üqün əməs, xabat küni insan üqün yarıtildi. 28 Xuning üqün, İnsan’oqli xabat küningimü Igisidur, — dedi. □ ■

3

Qoli qurup kətkən bimarning sakaytilixi

Mat. 12:9-14; Luqa 6:6-11

1 U yənə sinagogka kirdi. Xu yərdə bir qoli yigiləp kətkən bir adəm bar idi. ■ 2 Pərisiylər Əysaning üstidin ərz kılaylı dəp xabat künidə kesəl sakaytidiqan-sakaytmaydiqanlığını paylap yürətti. □ 3 Əysa qoli yigiləp kətkən adəmgə: — Ornungdin turup, otturiqə qıqkın! — dedi.

4 Andin, sinagodikilərdin:

— Təwrat qanunioqə uyqun bolqini xabat küni yaxilik kılıxmu, yaki yamanlik kılıxmu? Janni qutkuzuxmu yaki həlak kılıxmu? — dəp soridi. Ləkin ular zuwan sürüxmidi.

5 U qəzəp bilən ətrapioqə nəzər selip ularoqə kəz yügürtüp, ularning tax yürəklidən qayoqurdi. Andin u kesəlgə:

□ **2:28** «İnsan’oqli» — Məsihning özini kərsitidu. Bu ibarə toqıruluk «Təbirlər»ni kərüng. ■ **2:28** Mat. 12:8; Luqa 6:5. ■ **3:1** Mat. 12:9; Luqa 6:6. □ **3:2**

«Pərisiylər» Əysaning üstidin ərz kılaylı dəp xabat künidə kesəl sakaytidiqan-sakaytmaydiqanlığını paylap yürətti» — ularning kılmaqı bolqan ərzi bolsa «U xabat künidə kesəlni sakaytsa, «ixligən» yaki «hizmət kılqan»oqə barawər bolidu, xunga (ularning qüxinixiqə) «Təwrat qanunioqə hilaplik kılqan» bolidu.

— Kølungni uzat, — dedi. U kølini uzitiwidi, kōli əsligə kəltürüldi. □ ■

⁶ Əmdi Pərisiylər dərhal sirtka qikip, uni kəndə yökıtıx toqrisida Hərod *padixahning* tərəpdarliri bilən məslihət kılıxka baxlıdı. □ ■

Dengiz boyidiki top-top adəmlər

⁷⁻⁸ Andin Əysa muhlisliri bilən billə u yərdin ayrılıp dengiz boyıqə kətti; Galiliyə əlkisidin qong bir top adəmlər unıqə əgixip bardı; xundakla uning kıləan əməllirini angliqan haman, pütün Yəhudiyə əlkisidin, Yerusalem xəhiridin, Idumiya əlkisidin, İordan dəryasining qarxi tərıpidin, Tur wə Zidon xəhərlirining ətrapıdiki jaylardin zor bir top adəmlərmu uning yenıqə kelıxtı. □ ■ ⁹ U adəmlərnıng kəplıkidin əzini kıstap qoymısın dəp muhlisliriqə kıkık bir kəmining unıqə yekın turuxını tapılıdı. ¹⁰ Qünki u nuroqun bimar-

□ **3:5 «kōli əsligə kəltürüldi»** — kəltürüldi» degən peilning «məjhul xəkli» bizgə bu ıxni Huda Əzi kıləan, degənni ukturıdu. Əmdi ular bu məjizini «xabat künidə yaratqanlıkı» üqün zadı kimni əyibliməkqi? ■ **3:5** 1Pad. 13:6. □ **3:6**

«Hərod padixahning tərəpdarliri» — Hərod padixah wə uning tərəpdarliri toqruluk «Təbirlər»ni kərüng. Ləkin bizgə əng həyran qalarlıkı bəlkim xuki, Rəbbimiz təlim berıxkə baxlıqanda, bir-birigə kuxəndə boləan ««Hərod tərəpdarliri» wə Pərisiylər həmkarlıxı, Əysani yökıtıxka məslihətlıxıdu («Mat.» 22:16nımu kərüng). Mana qarəngölukka təwə boləan kixilər haman birinqi bolup nur bilən düxmənıxıdu («Yuh.» 1:5, 3:19). ■ **3:6** Mat. 12:14; Yh. 10:39; 11:53.

□ **3:7-8 «Idumiya əlkisi»** — «Idumiya» Təwratta «Edom» deyılıdu. ■ **3:7-8** Mat. 4:25; Lükə 6:17.

larni sakaytkini tüpəylidin hərəkəndə waba-kesəlliklərgə gırıptar bolənlarning həmmisi uningə *qolumni* bir təküzüwəlsam dəp kistixip kelixkənidi. ¹¹ Napak rohlar *qaplix-walənlər* qaqlanla uni kəsə, uning aldiə yikilip: «Sən Hudaning Oqlisən!» dəp warkirixatti. ¹² Lekin u *napak rohlarə* əzining kim ikənlikini axkarilimaslikkə kattik tənbiş berip ağıqlandırattı.

Əysanın on ikki rosulni tallixi

Mat. 10:1-4; Luqa 6:12-16

¹³ U taqla qikip, əzi halıqlan kixiləni yeniqə qakirdi; ular uning yeniqə kelixti. ■ ¹⁴ U ulardin on ikkisini əzi bilən billə boluxkə, sək-kalamni jakarlawkə, ¹⁵ kesəlləni sakaytix wə jinlarni həydəx həkukiqə igə boluxkə tallap bekitti. □ ¹⁶ U *bekitkən on ikki kixi*: Simon (u uningə Petrus dəp isim qoyqlan), ¹⁷ Zəbədiyning oqlı Yakup wə uning inisi Yuhanna, (u ularni «Binni-Rəgaz», yəni «Güldürməmə oqlıli»

■ **3:13** Mat. 10:1; Mar. 6:7; Luqa 6:13; 9:1. □ **3:15**

«U ulardin on ikkisini əzi bilən billə boluxkə... jinlarni həydəx həkukiqə igə boluxkə tallap bekitti» — (14-15-ayət) bəzi kona kəqürmilərdə 14-15-ayəttə «U ulardin on ikkisini «rosullar» dəp atəp, əzi bilən billə boluxkə, sək-kalamni jakarlawkə wə jinlarni həydəx həkukiqə igə boluxkə tallap bekitti» deyilidu.

dəpmu atiqan), □ 18 Andriyas, Filip, Bartolomay, Matta, Tomas, Alfayning oqli Yakup, Taday, millətpərwər dəp ataloqan Simon □ 19 wə uningqa satk unluk kılqan Yəhuda İxkariyotlardin ibarət.

Əysa Xəytandin küqlüktur

Mat. 12:22-32; Luğa 11:14-23; 12:10

20 U öygə qayıtip kəlgəndin keyin, u yərgə yənə xunqə nuroqun adəmlər toplandiki, ularning hətta oızalanoqudəkmü waqtı qıkmidi. ■ 21 Əysaning ailisidikilər buni anglap, uni tutup kelixkə berixti. Qünki ular uni «Əqlini yokitiptu» degənidi.

22 Yerusalemdin qüxkən Təwrat ustazliri bolsa: «Uningda Bəəlzibub bar», wə «U pəkət jinlarning əmirigə tayinip jinlarni qoqliwetidikən», deyixətti. □ ■

23 Xuning üqün u Təwrat ustazlirini yenioqa qakirip, ularoqa təmsillərni ixlitip mundak dedi:

□ 3:17 «Zəbədiyning oqli Yakup wə uning inisi...» — yaki «Zəbədiyning oqli Yakup wə uning akisi...». «u ularni «**Bin-ni-Rəgaz**», yəni «**Güldürmama oqulliri**» dəpmu atiqan» — muxu yərdə biz bu isimni ibraniy tilidiki ahangı boyıqə aldük. «Rəgaz» ibraniy tilida adəttə «qəzəp, kəhr»ni bildüridu. Qariqanda ular ikkilisi əslidə intayin terikkək idi! Grek tilida tələppuz «Boanərgəs» dəp okulidu. □ 3:18 «**millətpərwər dəp ataloqan Simon**» — yaki «Qanaanlıq Simon». Yəhudiy «millətpərwərliri» yaki «millətqiliri» wətinini Rim imperiyəsindən azad kiliş üqün zorawanlıq yoli bilən kürəş kılquqılar idi. ■ 3:20 Mar. 6:31. □ 3:22 «**uningda bəəlzibub bar**» — «bəəlzibub» yaki «bəəlzibul» bolsa jinlarning əmiri boləqan Xəytanning baxqa bir ismidur. ■ 3:22 Mat. 9:34; 12:24; Luğa 11:15; Yh. 8:48.

— Xəytan Xəytanni qandakmu qoqlisun? ■

24 Əgər padixahlik öz iqidin bəlünüp əzara soxuxkan bolsa xu padixahlik put tirəp turalmaydu; 25 xuningdək əgər bir ailə öz iqidin bəlünüp əzara soxuxsa xu ailə put tirəp turalmaydu. 26 Əgər Xəytan öz-əzigə qarxi qikip bəlünsə, u put tirəp turalmay, yoxalmay qalmaydu.

27 Heqkim küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini bulap ketəlməydu — pəkət u xu küqtünggürni awwal baoqliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu. □ ■

28 Xuni silərgə bərhək eytip qoyayki, insan baliliri ötküzgən türlük gunahlrining həmmisini, xundakla ular kıləjan kupurluqlirining həmmisini kəqürüxkə bolidu. □ ■ 29 Birak kimdikim Mukəddəs Rohka kupurluk qilsa, əbədil'əbədgigə heq kəqürülməydu, bəlki mənggülik bir gunahning

■ 3:23 Mat. 12:25. □ 3:27 «**Heqkim küqtünggür birsining öyigə kirip, uning mal-mülkini bulap ketəlməydu — pəkət u xu küqtünggürni awwal baoqliyalisa andin öyini bulang-talang qilalaydu**» — bu təmsildiki «küqtünggür adəm» Xəytanni kərsitidu, əlwəttə. Uning öyini bulang-talang kıləquqi Əysadin baxka heqkim bolmaydu. ■ 3:27 Mat. 12:29; Kol. 2:15.

□ 3:28 «**ular kıləjan kupurluqlirining həmmisi...**» — grek tilida «ular kupurluk bilən kıləjan kupurluqlirining həmmisi» degən söz bilən ipadilinidu. Bu ibarə ularning kupurluqliri bəlkim intayin eqiir boluxi mumkin degənni bildüridu. ■ 3:28 1Sam. 2:25; Mat. 12:31; Luqa 12:10; 1Yuhə. 5:16.

hökümi astida turidu. □ ■

³⁰ Əysanın bu sözi ularning «uningoşa napak roh qaplixiptu» degini üqün eytiloşanidi.

Əysanın anisi wə iniliri

Mat. 12:46-50; Luğa 8:19-21

³¹ Xu wəqıtta uning anisi bilən iniliri kəldi. Ular sirtida turup, uni qəkirixkə adəm kirgüzdi. ■

³² Bir top halayık uning ətrapida olturatti. Ular: — Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdəp sirtta turidu, — deyixti. □

³³ Əysa ularoşa jawabən:

— Kim mening anam, kim mening inilirim? — dedi. ³⁴ Andin, u əpqürisidə olturoşanlaroşa qarap mundaq dedi:

Mana bular mening anam wə inilirim! ³⁵ Qünki kimki Hudaning iradisini ada qılsa, xu mening aka-inim, aqa-singlim wə anamdur. ■

4

Uruk qaqkuqi toşrisidiki təmsil

Mat. 13:1-9; Luğa 8:4-8

□ **3:29** «**Mukəddəs Rohkə qarxi** kupurluq kılıx» — yaki «Mukəddəs Rohkə qarxi gəp kılıx» degən gunah toşruluk «Matta»diki «koşumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **3:29** 1Yuşa. 5:16. ■ **3:31** Mat. 12:46; Luğa 8:19. □ **3:32**

«**Mana, aningiz, iniliringiz sizni izdəp sirtta turidu**» — bəzi kona kəqürmilərdə «wə singilliringiz» dəp koşup oқulidu. Həqbolmioqanda grek tilida «aka-inilər» degən səz bir kərindax «aqa-singillar»ni öz iqigə alatti. ■ **3:35** Yh. 15:14; 2Kor. 5:16,17.

¹ U yənə dengiz boyida *halkkə* təlim berixkə baxlıdi. Uning ətrapioğa zor bir top adəmlər olixiwaləqaqka, u bir kemigə qikip dengizda olturdi; pütkül halayık bolsa dengiz kiroqikida turuxatti.■ ² U ularəğa təmsil bilən nuroqun ixlarni əgətti. U təlim berip mundak dedi:

³ — Qulak selinglar! Uruk qaqkuqi uruk qaqkili *etizoğa* qikiptu. ⁴ Uruk qaqkanda uruklardin bəziliri qioir yol boyioğa quxüptu, kuxlar kelip ularni yəp ketiptu. ⁵ Bəziliri tupriki az taxlik yərgə quxüptu. Topisi qongkur bolmioqanliktin, tezla ünüp qikiptu, ⁶ lekin kün qikix bilənla aptapta keyüp, yiltizi bolmioqaqka kurup ketiptu. ⁷ Bəziliri tikənlərnin arisioğa quxüptu, tikənlər əsüp maysilarni boquwelip, ular heq hosul bərməptu. ⁸ Bəziliri bolsa, yaxhi tuprakka quxüptu. Ular əsüp awup qong boləqanda hosul beriptu. Ularning bəziliri ottuz həssə, bəziliri atmix həssə, yənə bəziliri yüz həssə hosul beriptu.

⁹ — Angliqudək kuliki barlar buni anglisun! — dedi u.

Təmsillərnin məksiti

Mat. 13:10-17; Luğa 8:9-10

¹⁰ U uning ətrapidikilər həm on ikkiylən bilən yaloquz qaloqanda, ular uningdin təmsillər

■ **4:1** Mat. 13:1; Luğa 8:4.

toʻqruluk soraxti. □ ■ **11** U ularoʻa mundak dedi: — Hudaning padixahlikining sirini bilixkə silər nesip boldunglar. Lekin sirttikilərgə həmmə ix təmsillər bilən ukturulidu; □ ■ **12** buning bilən: «Ular qaraxni qaraydu, birak kərməydu; Anglaxni anglaydu, birak qüxənməydu; Xundak bolmisidi, ular yolidin yanduruluxi bilən, Kəqürüm kəlinatti» *degən söz əməlgə axurulidu.* □ ■

Uruk qaqquqi toʻqrisidiki təmsilning qüxəndürüluxi

Mat. 13:18-23; Luğa 8:11-15

13 Andin u ularoʻa:

— Silər muxu təmsilnimu qüxənmidinglarmu? Undakta, qandakmu baxka hərhil təmsillərni qüxinələysilər? — dedi. **14** Uruk qaqquqi söz-kalam qaqidu. ■ **15** Üstigə söz-kalam qeqiloqan qioqir yol boyi xundak adəmlərni

□ **4:10** «u uning ətrapidikilər həm on ikkiylən bilən yaloquz qaloqanda, ular uningdin təmsillər toʻqruluk soraxti» — muxu yərdə «uning ətrapidikilər» uningəa əgəxənlər (on ikkiyləndin sirt)ni kərsətsə kerək. ■ **4:10** Mat. 13:10; Luğa 8:9. □ **4:11** «Lekin sirttikilərgə həmmə ix təmsillər bilən ukturulidu» — «sirttikilərgə» Hudaning padixahlikidin yaki uning nijatidin sirtta turoqanlar, demək. ■ **4:11** Mat. 11:25; 2Kor. 2:14; 3:14. □ **4:12** «ular qaraxni qaraydu, birak kərməydu; anglaxni anglaydu, birak qüxənməydu; xundak bolmisidi, ular yolidin yanduruluxi bilən, kəqürüm kəlinatti» — bu sözlər «Yəx.» 6:9-10din elinoqan. ■ **4:12** Yəx. 6:9-10; Mat. 13:14; Luğa 8:10; Yh. 12:40; Ros. 28:26; Rim. 11:8. ■ **4:14** Mat. 13:19; Luğa 8:11.

kərsətkənki, ular səz-kalamni angliqan haman Xəytan dərhal kelip ularning kəlbīgə qeqilqan səz-kalamni elip ketidu. ¹⁶ Buningqa ohxax, taxliq yərlərgə qeqilqan uruqlar bolsa, səz-kalamni angliqan haman huxalliq bilən qobul qilqanlarni kərsitidu. ¹⁷ Həlbuki, kəlbidə heq yiltiz bolmioaqqa, pəkət wəkitlik turidu; səz-kalamning wəjidin kiyinqilik yaki ziyankəxlikkə uqriqanda, ular xuan yoldin qətnəp ketidu. ¹⁸ Tikənlərnin arisiqa qeqilqini xundak bəzi adəmlərnin kərsətkənki, bu adəmlər səz-kalamni angliqini bilən, ¹⁹ lekin kəngligə bu dunyaning əndixiliri, bayliqlərnin ezikturuxi wə baxka nərsilərgə bolqan həwəslər kiriwelip, səz-kalamni boquwetidu-də, u heq həsul qikarmaydu. ■ ²⁰ Lekin yaxsi tuprakka qeqilqan uruqlar bolsa — səz-kalamni anglixini bilən uni qobul qilqan adəmlərnin kərsitidu. Bundak adəmlər həsul beridu, birsi ottuz həssə, birsi atmix həssə, yənə birsi yüz həssə həsul beridu.

Sewət astidiki qiraq

Luka 8:16-18

²¹ U ularqa yənə mundaq dedi:

— Qiraq sewət yaki kariwat astioqa koyulux üqün kəltürüləmdü? U qiraqdanning üstigə koyulux üqün kəltürülməmdü? □ ■ ²² Qünki

■ **4:19** Mat. 19:23; Mar. 10:23; Luka 18:24; 1Tim. 6:9.

□ **4:21** «Qiraq sewət yaki kariwat astioqa koyulux üqün kəltürüləmdü?» — «sewət» grek tilida «əlqigüqi sewət» deyilidu. ■ **4:21** Mat. 5:15; Luka 8:16; 11:33.

yoxuruloqan heqkandak ix axkarilanmay qalmaydu, xuningdäk hərəkandak məhpiy ix yüz bərgəndin keyin ayan bolmay qalmaydu. ■

²³ Angliqudək kuliki barlar buni anglisun!

²⁴ Angliqanliringlaroqa kəngül bəlünglar! Qünki silər *baxqilaroqa* kandak əlqəm bilən əlqisənglar, silərgimu xundak əlqəm bilən əlqəp berilidu, hətta uningdinmu kəp qoxup berilidu.

□ ■ ²⁵ Qünki kimdə bar bolsa, uningəqa tehimu kəp berilidu; əmma kimdə yok bolsa, hətta uningda bar boləqanlirimu uningdin məhrum qilinidu. □ ■

Üngən uruq tooqrisidiki təmsil

²⁶ U yənə mundak dedi:

■ **4:22** Ayup 12:22; Mat. 10:26; Luqa 8:17; 12:2. □ **4:24**

«**Silər baxqilaroqa kandak əlqəm bilən əlqisənglar**» — bu sez kəp tərəplimilik boluxi kerək; məsilən: (1) adəm Hudaning səzigə qanqilik kəngül bəlüp etibar bərsə, uningəqa xunqilik əkil beridu; (2) biz baxqilaroqa rəhim-xəpkət kərsətsək, Hudamu bizgə rəhim-xəpkət kərsitidu; (3) ((2)-təripigə yekın) biz baxqılarni qaysi əlqəm bilən bahəlisək, Huda bizni bahəliqanda dəl xu əlqəmni ixlitidu; (4) baxqilaroqa qanqilik həyr-sahawət kərsətsək, Hudamu keyin bizgə xunqilik iltipatni kərsitidu. ■ **4:24** Mat. 7:2; Luqa 6:38. □ **4:25**

«**Qünki kimdə bar bolsa, uningəqa tehimu kəp berilidu; əmma kimdə yok bolsa, hətta uningda bar boləqanlirimu uningdin məhrum qilinidu**» — «kimdə bar bolsa... » — bu «bar bolsa» nemini kərsitidu? Xübhəsizki, əbədiy əhmiyyətlik birər nərsə bolsa kerək, bu iman-ixəncni öz iqigə qokum alidu. Biz özimizgə «əbədiy əhmiyyətlik» hərnemə boluxi üçün uni pəkət Məsihdinla tapalaymiz. ■ **4:25** Mat. 13:12; 25:29; Luqa 8:18; 19:26.

— Hudaning padixahligi yənə birsining tupraqka uruq qaqqinioqa ohxaydu: ²⁷ u uhlaydu, orundin turidu, keqə-kündüzlər ötöwerip, uruq bih urup ösidu. Lekin qaqquqi kandaq yol bilən ösidioanlikini bilməydu. ²⁸ Tupraq özlükidin hosul beridu; uruq awwal bih uridu, keyin bax qikiridu, ahirda baxaqlar toluk dan tutidu. ²⁹ Dan pixkanda, *qaqquqi* dərhal oroqak salidu, qünki hosul wakti kəlgən bolidu.□

Qıqa uruqi tooqrisidiki təmsil

Mat. 13:31-32, 34-35; Luqa 13:18-19

³⁰ U yənə mundaq dedi:

— Hudaning padixahligini nemigə ohxitimiz? Yaki kandaq bir təmsil bilən sürətləp berələymiz? ■ ³¹ U goya bir tal kıqa uruqioqa ohxaydu. U yərgə teriloqanda, gərqə yər yüzidiki barlıq uruqlarning iqidə əng kıqiki bolsimu, □ ³² teriloqandin keyin, hərəkandaq ziraəttin egiz ösüp xundak qong xahlayduki, asmandiki kuxlarmu uning sayisigə konidu.□

□ **4:29 «qaqquqi dərhal oroqak salidu»** — grek tilida «qaqquqi dərhal oroqak əwətidu». ■ **4:30** Mat. 13:31; Luqa 13:18. □

4:31 «gərqə yər yüzidiki barlıq uruqlarning iqidə əng kıqiki bolsimu,...» — yaki «gərqə tupraq iqidiki barlıq uruqlarning iqidə əng kıqiki bolsimu,...». □ **4:32**

«...asmandiki kuxlarmu uning sayisigə konidu» — yaki «...asmandiki kuxlarmu uning sayisigə uwulaydu». Bu yərdə tiloqa elinoqan kıqa ottura xərkətə ösidioqan, yahxi öskəndə hətta üq metrđin exip ketidioqan, ösümlükni kərsitidu.

33 U xuningoʻla ohxax halayik anglap qūxinəligūdək nuroʻun təmsillər bilən sōz-kalamni yətküzdi. ■ 34 Lekin təmsil kəltürməy turup ularoʻla hēqkandək sōz kılmaytti. Lekin əz muhlisliri bilən yaləuz qaləqinida, ularoʻla hēmmini qūxəndürüp berətti.

Əysaning boranni tinqitixi

Mat. 8:23-27; Luka 8:22-25

35 Xu küni kəq kirgəndə, u ularoʻla:

— Dengizning u kətiqə ətəyli, — dedi. ■

36 Ular halayikni yoloʻla seliwətkəndin keyin, uni kemidə olturoʻlan peti elip yürüp ketixti. Ular bilən billə mangoʻlan baxka kemilərmu bar idi.

□ 37 Wə mana, əxəddiy qara kuyun qikip kətti; xuning bilən dolqunlar kemini urup, su hākip kirip, kemigə toxay dəp qaləqanidi. 38 Lekin u kəmining ayaq tərpidə yastukka bax qoyup uykuoʻla kətkənidi. Ular uni oyoqitip:

— I ustaz, hālak boluwatqinimizoʻla karing yokmu? — dedi.

39 U ornidin turup, boranoʻla tənbiḥ berip, dengizoʻla: «Tinqlan! Jim bol!» dewidi, boran tohtap, qongkur bir jimjitlik həküm sürdi.■

■ 4:33 Mat. 13:34.

■ 4:35 Mat. 8:23; Luka 8:22.

□ 4:36 «...uni kemidə olturoʻlan peti elip yürüp ketixti»

— Məsiḥ allıkaqan kemidə olturoʻlanidi (1-ayəttə). Baxka birhil tərjimisi: «...uni xu peti kemisigə qūxürüp, elip yürüp ketixti» — bu tərjimidə «xu peti» bəlkim Məsiḥ «hēqkandək təyyarlıksız (dengiz səpirigə layik kiyim yaki yemək-iqmək almiqan) ḥalda» degəndək boluxi mumkin. ■ 4:39 Ayup 26:12; Zəb. 107:29; Yəx. 51:10.

40 — Nemixka xunqə kərkisilər? Silərdə qandaxsigə tehiqə ixənq bolmaydu? — dedi u ularqə.

41 Ular ni intayin zor bir kərkunq basti, ular bir-birigə:

— Bu adəm zadi kimdu? Həttə xamal wə dengizmu uningqə itaət kəlidikən-hə! — dəp ketixti.

5

Kəp jinlar qaplxkan «Koxun» isimlik adəmning sakaytilixi

Mat. 8:28-34; Luqa 8:26-39

1 Ular dengizning u ketiqə, Gadaralixlarning yurtiqə yetip bardı. □ ■ 2 U kemidin quxuxi bilənla, napak roh qaplxkan bir adəm gər əngküriridin qikip, uning aldiqə kəldi. 3 U adəm əngkürəlni makan kəloqan bolup, uni həqkim həttə zənjirlər bilənmu baqliyalmaytti. 4 Qunki kəp kətim put-kolliri kixən-zənjirlər bilən baqlanqan bolsimu, u zənjirlərnü üzüwetip, kixənlərnü qəkiwətkənidi; həqkim uni boysunduralmiqanidi. 5 U kəqə-kündüz mazarlikta wə taqlar arisida tohtawsiz warkirap-jarkirap yürətti, öz-əzini taxlar bilən kesip yarilanduratti.

□ **5:1 «Gadara»** — bəzi kəqürmilərdə «Gerasa» yaki «Gərgəsə» dəp atilidu. ■ **5:1** Mat. 8:28; Luqa 8:26.

⁶ Lekin u Əysani yiraktin kərüp, uning aldioğa yügürüp berip, səjdə kildi □ ⁷ wə kattıq awazda warkırap:

— Həmmidin aliy Hudaning Ooqlı Əysa, sening mening bilən nemə karing! Huda həkki, səndin ötünüp qalay, meni kiynima! — dedi □ ⁸ (qünki Əysa uningğa: «Həy napak roh, uningdin qıq!» degənidi). □

⁹ U uningdin:

— Isming nemə? — dəp soridi.

— Ismim «koxun» — qünki sanimiz kəp, — dəp jawab bərdi u. □

¹⁰ Wə u Əysadin ularni bu yurttin həydiwətmigəysən, dəp kəp ötünüp yalwurdi.

¹¹ Taoq baqrida qong bir top tongguz padisi otlap yürətti. ¹² Jinlar uningğa:

— Bizni muxu tongguzlarğa əwətkin, ularning iqiğə kirip ketixkə yol qoyqaysən, — dəp yalwuruxti.

¹³ Əysa dərhal yol qoydi. Xuning bilən napak rohlar qikip, tongguzlarning tenigə kirixi

□ 5:6 «u Əysani yiraktin kərüp, uning aldioğa yügürüp berip, səjdə kildi» — yaki «u Əysani yiraktin kərüp, uning aldioğa yügürüp berip, yərgə bax qoydi». □ 5:7 «səndin ötünüp qalay, meni kiynima!» — «meni kiynima!» degən söz «bax jin»ning sözi bolsa kerək. Bu adəmgə nuroqun jinlar qaplawqanıdi.

□ 5:8 «Əysa uningğa: «... uningdin qıq!» degənidi» — grek tilida «Əysa uningğa: «... uningdin qıq!» buyruwatatti» deyilidu. □ 5:9 «Ismim «koxun»» — «koxun» latin tilida «legion» deyilidu, adəttə az degəndimu altə ming kixilik armiyini kərsitidu. «qünki sanimiz kəp» — okurmənlər muxu yərdə ikki awazning barlıqini bayqaydu — birinqisi («Ismim «koxun»»), bu biqarə adəmnin öziningki, ikkinqisi, («qünki sanimiz kəp») mingliqan jinlarningki idi.

bilənla, tongguzlar tik yardin etilip qüxüp, dengizə qərək boldi. Ular ikki mingə yəkin idi. ¹⁴ Tongguz baqquqilar bolsa u yərdin qeqip, xəhər-yezılarda bu ixlarni pur kildi. Xu yərdikilər nemə ix yüz bərgənlikini kərgili qikixti.

¹⁵ Ular Əysaning yenioğa kəldi wə ilgiri jinlar qaplixiwaləqan həlikə adəmnin kiyimləni kiyip, əs-hoxi jayida olturəqinini — yəni «koxun jinlar» qaplxəkən xu adəmni kərup, kərkup ketixti. ¹⁶ Bu wəkəni kərgənlər jinlar qaplxəkən adəmdə nemə yüz bərgənlikini wə tongguzların əkiwitini həlkəkə bayan kəlip bərdi.

¹⁷ Buning bilən halayik Əysəqə: Yurtlirimizdin qikip kətkəysən, dəp yəlwuruxkə bəxlidi.

¹⁸ U kemigə qikiwatqanda, ilgiri jinlar qaplxəkən həlikə adəm uningdin: Mənmə sən bilən billə baray, dəp ətündi.■

¹⁹ Lekin u buningəqə unimay:

— Əz əydikiliring wə yurtdaxliringning yenioğa berip, ularəqə Pərwərdigarning sanga xunqilik uluq ixlarni kəlip bərgənlikini, Uning sanga rəhim-xəpkət kərsətkənlikini həwərləndürgin, — dedi. □ ²⁰ U kəytip berip, Əysaning əzigə kəndək uluq ixlarni kəloqanlikini «On xəhər rayoni»da jar kəlixkə bəxlidi. Buni angliqanların həmmisi tolimu həyran kəlixti.□

■ 5:18 Ləkə 8:38. □ 5:19 «ularəqə Pərwərdigarning sanga xunqilik uluq ixlarni kəlip bərgənlikini... həwərləndürgin» — yəki «ularəqə Rəbning sanga xunqilik uluq ixlarni kəlip bərgənlikini... həwərləndürgin». □ 5:20 «On xəhər rayoni» — grek tilida «Dekapolis».

Uning Yairusning qizini tirildürüxi wə hun kesili baskan bir ayalni sakaytixi

Mat. 9:18-26; Luğa 8:40-56

²¹ Əysa qaytidin kemə bilən dengizning u ketioğa ötkəndə, zor bir top halayık uning yenioğa yioıldı; u dengiz boyida turatti. ■ ²²⁻²³ Mana, məlum bir sinagogning qongi Yairus isimlik bir kixi kəldi. U uni kərüp ayioıoğa yikilip:

— Kiqik qizim ələy dəp qaldı. Berip uningğa qolliringizni təgküzüp qoysingiz, u sakıyip yaxioğay! — dəp kattıq yelindi.■

²⁴ Əysa uning bilən billə bardı. Zor bir top halayıkmu olixip qıstaxqan həlda kəynidin mengixti. ²⁵ Hun təwrəx kesiligə giriptar bolqinioğa on ikki yıl bolqan bir ayal bar bolup, ■ ²⁶ u nuroqun tewiplarning qolida kəp azab tartip, bar-yoqini həjləp tügətkən bolsimu, həqqandak ünümi bolmay, tehimu eqirlixip kətkənidi. ²⁷ Bu ayal Əysa həkkidiki gəplərnı anglap, halayıkning otturısıdn qıstılıp kelip, arqa tərəptin uning tonini silidi. ²⁸ Qünki u kənglidə: «Uning tonini silisamla sakaymay qalmaymən» dəp oylioqanıdı. ²⁹ Hun xuan tohtap, ayal kesəl azabıdn sakaytiloqanlıqini öz tenidə səzdi. □ ³⁰ Əysa dərhal wujudidin qıdrətning qıqqanlıqini sezip, halayıkning iqidə kəynigə burulup:

— Kiyimimni silioqan kim? — dəp soridi.■

³¹ Muhlisiri uningğa:

■ **5:21** Luğa 8:40. ■ **5:22-23** Mat. 9:18; Luğa 8:41. ■ **5:25** Law. 15:25; Mat. 9:20; Luğa 8:43. □ **5:29** «hun xuan tohtap...» — grek tilida «qan ekimi xuan tohtap...». ■ **5:30** Luğa 6:19.

— Halayikning özüngni kistap mengi-watқанlikini k r p turukluk, y n : «Meni silioqan kim?» d p sorays noqu? — deyixti.

³² Bir k  ysa  zini silioquqini tepix  q n tehiq   trapioqa karawatatti. □ ³³  zid  nem  ixning y z b rg nlikini s zg n ayal k rk p-titrig n  alda kelip uning aldioqa yikildi w  uningoa   ki iy   walni p t nl y eytti. ³⁴ U uningoa:

— Kizim, ix nqing seni sakaytti! Tinq-hatirj mlikt  kayt! Kesilingning azabidin sakayoin, — dedi. □ ■

³⁵ U bu s zni kiliwatqanda, sinagogning qongin-ing  yidin b zil r kelip uningoa:

Kizingiz  ldi.  mdi ustazni nemixk  y n  awar  kilisiz?! — deyixti. ■

³⁶ Lekin  ysa bu s zl rni anglap d r  al sinagogning qongioqa:

K rk mioin! P k t ix nqt  bol! — dedi.

³⁷ U p k t Petrus, Yak p w  Yak pning inisi Yuhanna bil n yoloqa qikti; b x k    q kimning  zi bil n bill  berixioqa yol koymidi. ³⁸ U sina-

□ **5:32 « zini silioquqini tepix  q n...»** — grek tilida «silioquqi» ayalq  rodta bolup, R bbimizning  zini tutq n kixining ayal ik nlikini bilg nlikini k rsitidu. □ **5:34 «kizim, ix nqing seni sakaytti!»** — «sakaytti» muxu y rd  grek tilida « ut kuzdi» deg n s z bil n ipadilinidu. **«Tinq-hatirj mlikt  kayt!»** — bu ayal nemixk  xund k k rk ti (33-ay tni k r ng)? Uningda hun t wr x kesili bol anli i  q n, T wrat kanuni boyiq   zi t g n barli  kixil rni «napak» k lo an bolidu (m sil n, ularni ibad thanioqa kirix, k rbanli  k lixk  wak tli  lay  tsiz k lo an bolatti). Xuning bil n u  traptiki halayikn la napak k lipla q lmay, b k  M  ihning  zinimu «napak» k lo an bolatti.

■ **5:34** Mat. 9:22; Mar. 10:52.

■ **5:35** Lu a 8:49.

gogning qongining öyi aldiqə kəlgəndə, kiykas-qukanni, halayikning qattik nalə-pəryad wə aḥ-zar kətürgənlikini kərüp, ³⁹ öygə kirip ularqə: — Nemixkə kiykas-qukan wə aḥ-zar kətürisilər? Bala əlməptu, uhlap qaptu, — dedi. ■ ⁴⁰ Ular uni məshirə qilixti; ləkin u həmməylənni taxkiriqə qikiriwetip, balining ata-anisini wə öz həmrahlirini elip, bala yatqan öygə kirdi. ⁴¹ U balining qolini tutup, uningqə: «Talita kumi» dedi. Bu sözning mənisi «Kizim, sanga eytimənki, ornungdin tur» degənlik idi. ⁴² Kiz dərḥal ornidin turup mangdi (u on ikki yaxta idi). Ular bu ixkə mutlək həyran kəlixti. ⁴³ U ularqə bu ixni həqkimgə eytmasliqni qattik tapilidi, xundakla kizqə yegüdək birnemə berixni eytti.

6

Nasarətlilərlərinin uni qətkə kəkixi

Mat. 13:53-58; Luqə 4:16-30

¹ U u yərdin ketip, öz yurtiqə kəldi. Uning muhlislirimu uningqə əgixip bardı. ■ ² Xabat küni kəlgəndə, u sinagogda təlim berixkə kirixti. Təlimini angliqanlardin kəp adəm intayin həyran boluxup:

— Bu adəm bularqə nədin erixkəndu? Uningqə muxundak danalix kəndak berilgən? Uning qolida muxundak möjizilər kəndak yari-tilidinqəndu? ³ U həliki yaqəqqi əməsmu,

■ 5:39 Yḥ. 11:11.

■ 6:1 Mat. 13:53; Luqə 4:16.

Məryəmning oqli, xundakla Yakup, Yosə, Yəhuda və Simonlarning akisiqı? Uning singillirimu bu yərdə arimizda turuwatmamdu? — deyixti. Xuning bilən ular uningqə həsət-bizarlıq bilən qaridi. □ ■ 4 Xuning bilən Əysa ularqə:

— Hərəkəndək pəyoqəmbər baxqa yərlərdə hərmətsiz qalmaqdu, pəkət öz yurtı, öz uruqtuqanlırı arisida və öz öyidə hərmətkə sazawər bolmaqdu, — dedi. ■

5 Xuning bilən qollirini birkanqə bimarning üstigə təgküzüp, ularni sakaytkəndin baxqa, xu yərdə u həqkəndək möjizə yaritalmidi. ■ 6 Wə u ularning iman-ixənqsizlikidin həyran qaldı. ■

Əysanın on ikki rosulni əwətxi

Mat. 10:1, 5-15; Luqa 9:1-6

7 Andin u ətraptiki yeza-kəntlərni aylinip təlim bərdi.

U on ikkiylənni yeniqə qaqırdı və *həlk arisiqə* ikki-ikkidin əwətxkə baxlıdı. U ularqə napak rohlarnı həydəx hokukini bərdi; □ ■ 8 və ularqə: — Səpərdə yeninglarqə həsidin baxqa nərsə eliwalmanqlar, nə hurjun nə nan eliwalmanqlar, bəlwəqqa pulmu salmanqlar; □

□ 6:3 «**u həliki yəqəqqi əməsmu, Məryəmning oqli...**» — Yəhudiylar arisida adəmlər atısının ismi bilən tonuluxı kerək idi. Yəloquz anısının ismini tilqə elixning özi birhil həkərət idi.

■ 6:3 Yh. 6:42. ■ 6:4 Mat. 13:57; Luqa 4:24; Yh. 4:44.

■ 6:5 Mat. 13:58. ■ 6:6 Mat. 9:35; Luqa 13:22. □ 6:7

«**napak rohlar**» — jinlarnı kərsitidu. ■ 6:7 Mat. 10:1; Luqa 6:13; 9:1. □ 6:8 «**hurjun**» — yəki «tiləmçinin haltisi».

⁹ putunglaroqa kəxlərnı kiyınglar, birak ikki yəktək kiyıwalmanglar, — dəp tapıladı. □ ■ ¹⁰ U yənə:

— *Bir yurtqa baroqininglarda*, kimning öyigə qəbul qilinip kirsənglar, u yurttin kətküqə xu öydila turunglar. □ ■ ¹¹ Qaysi yərdikilər silərnı qəbul qilmisa, xundakla səzünglarnı anglımisa, u yərdin kətkininglarda, ularoqa agah-guwah bolsun üqün ayioqinglardiki topini qekiwetinglar! — dedi. □ ■

¹² Xuning bilən ular yoloqa qikip, kixilərnı gu-nahlırioqa towa qilixqa jar selip ündidi. ¹³ Ular

□ **6:9** «*Əysa* ularoqa: — Səpərdə yeninglaroqa hasidin baxka nəsə eliwal-manglar, nə hurjun nə nan eliwal-manglar, bəlwaoqka pulmu sal-manglar, putunglaroqa kəxlərnı kiyınglar, birak ikki yəktək kiyıwalmanglar, — dəp tapıladı» — (9-10-ayət) qizıkarlıq yeri xuki, «Matta» wə «Luqa»da hatiriləngən bayan-lar boyıqə Rəbbimiz ularoqa hasa eliwelıx wə kəx kiyıxnimu mən'i qiloqan. Pikrimiz tehi muqımlaxmioqini bilən oylaymızki, «Matta» bilən «Luqa» wə «Markus»ta bəlkim ikki ayrim waqıt-əhwal kərsitilidu. ■ **6:9** Ros. 12:8. □ **6:10** «*kimning öygə qəbul qilinip kirsənglar, u yurttin kətküqə xu öydila turunglar*» — bu əmrdə qong danalıq bar. Ikki səwəbtin eytiləqan boluxi mumkin: — (1) kona zamanlarda kəp diniy wəz eytquqılar öymu-öy yəqlap pul tiləytti; ləkin Əysanın muhlisliri həq tiləmqilik qılmaslıqı kərək; (2) ular öymu-öy kəqüp yürsə, həlktə hərtürlük həsət-guman pəyda boluximu mumkin — «Nemixka ular **bizning** öydə qonmaydu?» yaki «Nemixka ular **bizning** öydin kəqüp ketidu?» degəndək. □ **6:11** «*u yərdin kətkininglarda, ularoqa agah-guwah bolsun üqün ayioqinglardiki topini qekiwetinglar!*» — «ayaqdiki topini qekiwetix» degən bu ixarət «bizning silər bilən munasiwetimiz yəq», degənni bildürüp, Hudaning səzini rət qiloqanlaroqa qattıq agahlandıru-x idi. ■ **6:11** Mat. 10:14,15; Luqa 9:5; 10:12; Ros. 13:51; 18:6

nuroqun jinlarni həydidi, nuroqun bimarlarni zəytun meyi bilən məsih kılıp sakaytti. □ ■

Qəmüldürgüqi Yəhyaning ölümü

Mat. 14:1-12; Luka 9:7-9

¹⁴ Uning nami məxhur boləraqqa, Herod padixah uning həkkidə anglap: «Bu adəm *qoqum* ölumdin tirilgən Qəmüldürgüqi Yəhyadur. Xuning üqün muxu alahidə kədrətlər uningda küqini kərsitidu» dəytti.

□ ■ ¹⁵ Baxkılar: «U Ilyas *pəyoqəmbər*» desə, yənə bəzilər: «Burunkı pəyoqəmbərlərdək bir pəyoqəmbər bolsa kerək» deyixətti.

¹⁶ Birəq bularni angliqan Herod:

— Mən kallisini aloqan Yəhyaning əzi xu — u ölumdin tiriliptu! — dedi.

¹⁷⁻¹⁸ Herodning bundək deyixining səwəbi, u *əgəy* akisi Filipning ayali Herodiyəning wəjidin adəm əwətip Yəhyani tutup, zindanoqə taxliqanidi. Qünki u xu ayal bilən nikahlanəqanidi; Yəhya Herodkə *tənbih berip*:

□ **6:13** «ular ... Nuroqun bimarlarni zəytun meyi bilən məsih kılıp sakaytti» — «məsih kılıx» muxu yərdə adəmning bəxiqə zəytun meyini sürüxnı kərsitidu. «Təbirlər»ni kərüng.

■ **6:13** Yak. 5:14. □ **6:14** «Uning nami məxhur boləraqqa, Herod padixah uning həkkidə anglap...» — «Herod»lar toqruluk «Təbirlər»ni kərüng. «...uning həkkidə anglap: «Bu adəm ... Qəmüldürgüqi Yəhyadur...» dəytti» — bəxkə birhil təjimi: «...uning həkkidə anglap qaldi. Bəzilər: «Bu adəm ... Qəmüldürgüqi Yəhyadur...» — deyixətti». ■ **6:14** Mat. 14:1; Luka 9:7.

«Akaning ayalini tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilap» dəp qayta-qayta degənidi. □ ■

¹⁹ Xuning üqün Herodiyə Yəhyaqa adawət saklaytti; uni öltürməkqi bolıqan bolsimu, lekin xundak kılalmaytti. ²⁰ Qünki Herod Yəhyani diyanətlik wə mukəddəs adəm dəp bilip, uningdin qorqatti, xunglaxqa uni qoqdaytti; u uning sözlirini angliqan qaoqlirida alakzadə bolup ketətti, lekin yənıla sözlirini anglaxqa amraq idi. □ ■

²¹ Əmma Herodiyə kütkan pəyt ahir yetip kəldi; Herod tuquloqan künidə öz əməldarliri, mingbexiliri wə Galiliyə ölkisidiki katta ərbablarni ziyapət bilən kütüwalıdı; ■ ²² həliki Herodiyəning kızı sorunoqa quxup ussul oynap

□ **6:17-18 «Qünki u xu ayal bilən nikahlanıqanıdı; Yəhya Herodqa tənbiq berip: «Akaning ayalini tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilap» dəp qayta-qayta degənidi»** — Herod əgəy akisi Filipning ayalı Herodiyəni Filiptin tartiwelip andin uni ajrixixqa qayil kılıp, Herodiyə bilən əzi toy kılqanıdı. Yəhyani tutux «Herodiyəning wəjidin» — bəlkim uning biwasitə təlipidin bolıqan boluximu mumkin. **«Akaning ayalini tartiwelixing Təwrat kanunioqa hilap»** — Təwratteki «Law.» 16:18, 20:21də, birsining aka yaki ukisi həyat əhwalıda, birining ayalini yənə biri öz əmrigə elixqa bolmaydu, dəp bəlgiləngən.

■ **6:17-18** Mat. 14:3; Luka 3:19; 9:9; Law. 18:16; 20:21.

□ **6:20 «Herod Yəhyani diyanətlik wə mukəddəs adəm dəp bilip...»** — oqurmənlərgə ayanki, Təwrat wə İnjlıda «mukəddəs» degənnin mənisi «uluq» əməs, bəlkı «pak», «Hudaqa ataloqan»dur. **«u uning sözlirini angliqan qaoqlirida alakzadə bolup ketətti»** — bəzi kona kəqürmilərdə buning ornıda: «u uning sözlirini anglap nemə kılıxni biləlməy qalatti» yaki «u uning sözlirini anglap kəp ixlarni kılatti» deyilıdu. ■ **6:20** Mat. 14:5; 21:26. ■ **6:21** Yar. 40:20; Mat. 14:6.

bərđi. Bu Hərod wə həmdastihan boləqanlarəqə bəkmə yarap kətti. Padixah kizəqə: — Məndin nemə tələp kilsang, xuni berimən, — dedi. □

²³ Andin u kəsəm kılıp yənə:

— Məndin nemə tələp kilsang, hətta padixahlikimning yerimini desəngmu xuni berimən, — dedi. ■

²⁴ Kiz sirtka qikip, anisidin:

— Nemə tələp kıləy? — dəp soriwidi, anisi: — Qəmüldürgüqi Yəhyaning kallisini tələp kıl, — dedi.

²⁵ Kiz dərhal padixahning aldiəqə aldirap kirip: — Qəmüldürgüqi Yəhyaning kallisini hazırta bir təhsigə qoyup əkilixlirini halaymən, — dedi.

²⁶ Padixah buningəqə nəhayiti həsrət qəkkən bolsimu, kəsəmliri tüpəylidin wə dastihanda olturəqanlar wəjidin, uningəqə bərgən səzidin yanəqusi kəlmidi. ²⁷ Xunga padixah dərhal bir jallat əwətip, uning kallisini elip kelixni əmr kildi. Jallat zindanoqə berip Yəhyaning kallisini elip, □ ■ ²⁸ uni bir təhsigə qoyup, kizning aldiəqə elip kelip uningəqə bərđi. Kiz uni anisiəqə tapxurdi. ²⁹ Bu ixni angliəqan Yəhyaning muhlisliri kelip, jəsətni elip ketip bir kəbrigə qoydi.

□ **6:22 «Herodiyəning kizi»** — burunkı eridin boləqan kizi. Bəzi kona kəqürmilərdə: «... uning kizi Hərodiyə» deyilidu. Undək təjrimə toəqra bolsa, Hərodiyəning kizining ismining əzining ismi bilən ohxax boluxi əjayib ix əməs, əlwəttə. ■ **6:23** Həq. 11:30. □ **6:27 «...padixah dərhal bir jallat əwətip...»** — yaki «...padixah dərhal bir qarawul əwətip...». ■ **6:27** Mat. 14:10.

*Əysaning bəx ming kixini ozuqlandıruxı**Mat. 14:13-21; Luğa 9:10-17; Yh. 6:1-14*

³⁰ Qayıp kəlgən rosullar Əysaning yenioğa yığıldı, nemə kılqanliri həm nemə təlim bərgənirini unioğa məlum kılıxtı. ■ ³¹ Kelip-ketiwatqanlar nəhayiti kəplikidin ularoğa tamaklinixkimu wakit qıkmidi. Xunga u ularoğa: — Yürüqlar, mən bilən hilwət bir jayoğa berip, birdəm aram elinglar, — dedi. ■ ³² Buning bilən ular kemigə quxüp, hilwət bir qəl yərgə qarap mangdi. ■ ³³ Biraq nuroqun kixilər ularning ketiwatqanlığını bayqap, ularni tonuweliwidi, ətraptiki barlıq xəhərlərdin piyadə yoloğa qikip, yügürüp, ulardin burun u yərgə berip yığılıxtı. ³⁴ Əysa kemidin quxüp, zor bir top adəmnı kərüp, ularning padiqisiz koy padisidək bolqanlikiyoğa iq aqrıttı. Xunga u ularoğa kəp ixlarnı ətixkə baxlıdı.■

³⁵ Kəq kirip qaloqanda, muhlisliri uning yenioğa kelip:

— Bu qəl bir jay ikən, kəq kirip kətti. ■

³⁶ Halayıqni yoloğa seliwətkən bolsang, ular ətraptiki kənt-kixlaklaroğa berip, əzlrigə nan setiwalsun; qünki ularda yegüdək nərsə yok, — dedi.

³⁷ Ləkin u ularoğa jawabən:

— Ularoğa əzüqlar ozuq beringlar, — dedi.

Muhlislar uningdin:

— Ikki yüz kümüx dinaroğa ularoğa nan əkelip

■ **6:30** Luğa 9:10. ■ **6:31** Mar. 3:20. ■ **6:32** Mat. 14:13; Luğa 9:10; Yh. 6:1. ■ **6:34** Yər. 23:1; Əz. 34:2; Mat. 9:36; 14:4; Luğa 9:11. ■ **6:35** Mat. 14:15; Luğa 9:12; Yh. 6:5.

ularni ozuklanduramduk? — dəp soridi.□

³⁸ Əysa ularqa: — Qanqə neninglar bar? Berip qarap bekinglar, — dedi. Ular qarap bakqandin keyin:

— Bəxi bar ikən, yənə ikki belikmu bar ikən, — deyixti.■

³⁹ U ularqa kixilərnı top-top kılıp yexil qıməndə olturquzuxnı buyrudi. ⁴⁰ Halayik yüzdin,

əllıktın səp-səp bolup olturuxti. □ ⁴¹ U bəx nan bilən ikki belikni qolıqə elip, asmanqa qarap *Hudaqə* təxəkkür-mədhıyə eytti, andin nınlarnı oxtup, kəpqıllkə tutup berix üqün muhlislırıqə berip turatti; ikki beliknimu həmməyləngə tarkıtip bərdi. ■ ⁴² Həmməylən yəp toyundi.

⁴³ *Muhlislar* exip qaloqan nan wə belik parqılirini lik on ikki sewətkə teriwaldi. □ ⁴⁴ Nınlarnı yegən ərlərnıng sanıla bəx mingqə idi.

Əysanın su üstidə mengixi

Mat. 14:22-33; Yh. 6:16-21

⁴⁵ Bu ixtin keyinla, u muhlislırıqə özüm bu halayikni yoloqə seliwetimən, angəlıqə silər kemigə

□ **6:37 «ikki yüz kümüx dinar»** — bir kümüx dinar (grek tilida «dinarıus») bir ixqining bir künlük ix həqkı idi («Mat.» 20:2ni kərüng). ■ **6:38** Mat. 14:17; Luqa 9:13; Yh. 6:9. □ **6:40**

«Halayik yüzdin, əllıktın səp-səp bolup olturuxti» — grek tilida «Halayik yüzdin, əllıktın səp-səp bolup yetixti». ■ **6:41**

1Sam. 9:13; Yh. 17:1. □ **6:43 «Muhlislar ...teriwaldi»** —

grek tilida «Ular ... teriwaldi». «Ular»ning muhlislar ikənlıki «Mat.» 16:9-10də ispatlinidu. **«on ikki sewət»** — grek tilida «on ikki qol sewət» — demək, bir adəm ikki qollap kətürələydiqan sewətlər.

olturup, dengizning qarxi qiroliqidiki Bəyt-Saida yezisioqa ötüp turunglar, dəp buyrudi. □ ■ ⁴⁶ Ularni yoloqa seliwatkəndin keyin, u dua-tilawət kilix üqün taqqa qikti. ■ ⁴⁷ Kəq kirgəndə, kemə dengizning otturisiyoqa yətkənidi, u əzi yaloquz quruklukta idi. ■ ⁴⁸ U muhlislirining palakni küqəp uruwatqanlikini kərdi; qünki xamal tətür yənilixtə qikqanidi. Keqə tətinqi jesək waqtida, u dengizning üstidə mengip, muhlisliri tərəpkə kəldi wə ularning yenidin ötüp ketidioqandək kilatti. □ ⁴⁹ Lekin ular uning dengizning üstidə mengip keliwatqanlikini kərüp, uni alwasti ohxaydu, dəp oylap qukan selixti. ⁵⁰ Qünki ularning həmmisi uni kərüp sarasimigə qüxti.

Lekin u dərhal ularoqa:

— Yürəklik bolunglar, bu mən, qorqmanglar! — dedi.

⁵¹ U kemigə, ularning yenioqa qikqandila, xamal tohtidi. Ular buningdin həxidə kətküdək dərjidə qattik həyran qelixip, nemini oylaxni

□ **6:45 «Bəyt-Saida yezisioqa ötüp...»** — yaki «Bəyt-Saida yezisidin ötüp...». ■ **6:45** Mat. 14:22; Yh. 6:17. ■ **6:46**

Mat. 14:23; Luka 6:12. ■ **6:47** Mat. 14:23; Yh. 6:16.

□ **6:48 «Keqə tətinqi jesək waqtida, u dengizning üstidə mengip...»** — bir keqə tət jesəkkə bəlünətti; xunga bu waqit tang atay degən waqit idi. «**u ... ularning yenidin ötüp ketidioqandək kilatti**» — yaki «u ... ularning yenidin ötüp kətməkqi boldi». Bu intayin qizik ix. Mumkinqiligi barki, (1) Əysaning «ötüp ketix»i — Muhlislaroqa Pərwərdigarning Pərixtisining Israillarni Misirdin qutkuzux üqün «Ular (Israillarning) yenidin ötüp ketix»ini əslətməkqi, yaki (2) u ularning **əzlikidin** əzini kemigə qikp həmrəh boluxqa təkli kixini halaytti.

bilməytti; ⁵² qünki ular nan berix *məjizisini* tehiqə qüxənmigənidi, ularning kəlbi bihud hələttə turatti.

⁵³ Ular dengizning qarxi tərripigə ötüp, Ginnisarət degən yurttā *quruklukқа* qikip, kemini baqlap koydi. ■ ⁵⁴ Ular kemidin qüxüxi bilənla, *halayik* uni dərhal tonuwelip,

⁵⁵ ətraptiki həmmə jaylarqā yügürüxüp bardı wə «U palanqi yərgə qüxüptu» dəp anglıxi bilənla, bimarlarıni zəmbilgə selip, xu yərgə *uning aldiqā* elip berixti.

⁵⁶ U məyli yeza, məyli xəhər yaki kixlaklarqā barsun, həlk aqrıqlarıni bazarlarqā elip qikip yatquzatti; ular uningdin aqrıqlar heq bolmiqanda sening yepinqangning pexigə bolsimu qolini təgküzüwalsaq dəp ötündi. Uningqā qolini təgküzgənləring həmmisi saqaydi.

7

Insanni nemə napak qilidu?

Mat. 15:1-20

¹ Bu qaqda, Pərisiylər wə Təwrat ustazlıridin bəziliri Yerusalemdin kelip uning aldiqā yiqildi; ■ ²⁻⁵ xu Pərisiylər wə Təwrat ustazlıri uning muhlislıridin bəzilirining tamakni qolini yumay, yəni «napak» həlda yəwatqanlıqini kərüp, uningdin:

■ 6:53 Mat. 14:3. ■ 7:1 Mat. 15:1.

— Muhlisliring nemixka ata-bowilirimizning ən'ənilirigə riayə qilmay, bəlki yuyulmioqan qolliri bilən tamak yəydu? — dəp soraxti (qünki Pərisiylər wə pütün Yəhudiylar ata-bowiliri tərpidin kalduruloqan ən'ənini qing tutkaqqa, awwal qollirini əstayidillik bilən yumisa, tamak yeməydu. Xuningdək bazardin kaytip kəlgəndimu, ular qol yumay birnərsə yeməydu. Uningdin baxka, piyalə-kədəh, das-qөгүн wə mis qaqilar wə diwanlarni yuyux toqrisida tapxuruloqan nuroqunlioqan ən'ənilərdimu qing turidu).□

⁶ U ularoqa jawab berip mundaq dedi:

— Yəxaya pəyoqəmbər silər sahtipəzlər toqranglarda aldin'ala toptooqra bexarət bərgən! *uning* yazmisida pütülgəndək: — «Muxu həlk aqzida Meni hərmətligini bilən, Birak qəlbi Məndin yirak;■

⁷ Ular Manga bihudə ibadət kilidu.

Ularning oğətkən təlimliri pəkət insanlardin qikqan pətiwalarla, halas».□ ■

⁸ Qünki silər Hudaning əmrini taxlap koyup, insanlarning ən'ənisini qing tutiwalidikənsilər — das-qөгүн, piyalə-kədəhlərnəni yuyux wə xuningoqa ohxap ketidioqan nuroqan baxka ixlarni

□ **7:2-5 «əstayidillik bilən yumisa...»** — baxka birhil tərjimisi «beqixioxiqə yumisa...» yaki «muxt bilən yumisa...». ■ **7:6** Yəx. 29:13; Əz. 33:31. □ **7:7 «Muxu həlk aqzida Meni hərmətligini bilən, birak qəlbi Məndin yirak; ular Manga bihudə ibadət kilidu; ularning oğətkən təlimliri pəkət insanlardin qikqan pətiwalarla, halas»** — «Yəx.» 29:13.

■ **7:7** Mat. 15:9; Kol. 2:18,20; Tit. 1:14.

ən'ənə kilip yürisilər.□

⁹ U ularoqa yənə mundaq dedi:

— Silər özlinglarning ən'ənisini qing tutimiz dəp Hudaning əmrini əpquillik bilən bir qətkə qayrip qoydunglar! ¹⁰ Qünki Musa *pəyoqəmbər*: «Ata-anangni hərmət kil» wə «Atisi yaki anisini həkarətligənlər ölümgə məhkum kilinsun» dəp əmr kiloqan. ■ ¹¹ Ləkin silər: — Birsı «Atisi yaki anisoqa: — Mən silərgə yardım bərgüdək nərsilərnı allıkaqan «kurban kilip» Hudaqa atiwəttim — desıla, □ ¹² xu kixining ata-anisining həlidin həwər elixqa bolmaydu, dəp əgıtisilər. ¹³ Xundak kilip, silər *əwladliringlaroqa* tapx-uroqan ən'ənənglərnı dəp Hudaning əmrini yokqa qikiriwəttınglar, wə xuningoqa ohxax kəp

□ **7:8 «qünki silər Hudaning əmrini taxlap qoyup, insanlarning ən'ənisini qing tutıwalıdıkənsilər — das-qəgün, piyalə-kədəhlərnı yuyux wə xuningoqa ohxap ketıdıoqan nuroqan baxka ıxlarnı ən'ənə kilip yürisilər»** — bəzi kona kəqürmilərdə: «das-qəgün, piyalə-kədəhlərnı yuyux wə xuningoqa ohxap ketıdıoqan nuroqan baxka ıxlarnı ən'ənə kilip yürisilər» degən sözlər tepilmaydu. ■ **7:10** Mis. 20:12; 21:17; Law. 20:9; Kan. 5:16; 27:16; Pənd. 20:20; Əf. 6:2. □ **7:11 «Mən silərgə yardım bərgüdək nərsilərnı allıkaqan «kurban kilip» Hudaqa atiwəttim»** — «kurban» muxu yərdə bıwasıtə ıbarınıy tilidin elinoqan bolup, «sədikə kilinoqan» yaki «Hudaqa atap kilinoqan» degən mənini bildürıdu.

ixlarni kilisilər. □ ■

Insanni nemə napak kildu?

¹⁴ Andin halayikni yənə yenioğa qakirip, ularoğa: — Həmminglar manga kulak selinglar wə xuni qüxininglarki, ■ ¹⁵ insanning sirtidin iqiğə kiridioğan nərsilərninğ heqkandiki uni napak kilmaydu, bəlki öz iqidin qikidioğan nərsilər bolsa, ular insanni napak kildu. ■

¹⁶ Angliqudək kuliği barlar buni anglisun! — dedi.

¹⁷ U halayıktin ayrilip öygə kirgəndə, muhlisliri uningdin bu təmsil həkkidə soridi. ■ ¹⁸ U ularoğa:

— Silərmu tehiqə qüxənməy yürüwatamsilər?! Sirttin insanning iqiğə kiridioğan hərəkəndək nərsining uni napak kılalmaydioğanlığını tonup

□ **7:13** «Xundak kılıp, silər əwladliringlaroğa tapxuroğan ən'ənənglərnı döp Hudaning əmrini yokka qikiriwəttinğlar» — Məsiñning söziğə qarioğanda «Hudağa atioğan təəllukatlar» tehi atioquci kixining qolida turioğanda, ulardin paydiliniwərsə bolatti. Xu kixi bəlkim Təwrat ustazlirining kollıxi bilən «dunyadin kətkinimdin keyin...» yaki «məlum bir məzgildin keyin...» «ibadəthanioğa tapxurımən» döp kəsəm kılğan bolsa kerək. Yəhudiylarning tarıhiy hatiriliridə xuningoğa ohxax kəpligən misallar tepilidu. Pəriysilər egətkən xu hıylə-mikir: «Mal-mülküñgni Hudağa ataloğan («qurban kılğan») kılğan bolsang, ata-anangdin həwər almisang bolidu» əməs, bəlki «(xundak kılğan bolsang) **həwər elixingoğa bolmaydu**» degəndək. Ular xübhısizki ahirida bu ixtin məlum bir payda kəridu, əlwəttə. ■ **7:13** Mat. 15:6; 1Tim. 4:3; 2Tim. 3:2. ■ **7:14** Mat. 15:10. ■ **7:15** Ros. 10:15; Rim. 14:17,20; Tit. 1:15. ■ **7:17** Mat. 15:15.

yətməywatmamsilər? ¹⁹ *Sirttin kirgən nərsə* insanning kəlbigə əməs, axkazinioğa kiridu, andin u yərdin tərət bolup taxlinidu, — dedi (u bu gəpni deyix bilən, həmmə yeməkliklərne həlal kiliwətti).

²⁰ U yənə söz kilip mundak dedi:
— İnsanning iqidin qikidioqinila, insanni napak kilidu. ²¹⁻²² Qünki xular — yaman niyətlər, zinahorluk, jinsiy buzukluklar, katillik, oqrilik, aqkezlük, rəzilliklər, aldamqilik, xəhwaniylik, həsəthorluk, til-ağanət, təkəbburluk wə hamakətlilər insanning iqidin, yəni uning kəlbidin qikidu □ ■ ²³ — bu rəzil ixlarning həmmisi insanning iqidin qikip, özini napak kilidu.

Yat əllik bir ayalning etikədi

Mat. 15:21-28

²⁴ U ornidin turup u yərdin ayrilip, Tur wə Zidon ətrapidikiki rayonlaroğa bardı wə bir öygə kirdi. Gərqə u buni heqkim bilmisun degən bolsimu, ləkin yoxurup qalalmidi. □ ■ ²⁵ Dərwəkə, napak roh qaplaşkan kiqik bir kizning anisi uning toqrisidiki həwərne anglioğan haman yetip kelip, uning ayioqioğa yikildi ²⁶ (ayal Yunanlik bolup,

□ **7:21-22 «həsəthorluk»** — buning baxka birhil təjimişi: «yaman kez». ■ **7:21-22** Yar. 6:5; 8:21; Pənd. 6:14; Yar. 17:9. □ **7:24 «u yərdin ayrilip, Tur wə Zidon ətrapidikiki rayonlaroğa bardı»** — u yər «qətəlliklər» turuwatkan rayon bolup, Məsihin xü yərgə berixitiki məksiti, öz həlkidin bir wəqit ayrilip aram elixtin ibarət bolsa kerək. ■ **7:24** Mat. 15:21.

Suriyæ ølkisidiki Fənikiy millitidin idi). U uningdin kızidin jinni həydiwetixni øtündi. □

²⁷ Ləkin Əysa uninqə:

— Aldi bilən balılar qərsikini toyoquzsun; qünki balilarning nenini kiki itlarəqa taxlap berix toəra əməs, — dedi. □

²⁸ Ləkin u buningəqa jawabən:

— Durus, i Rəb, birək hətta itlarmu üstəl astida turup balilardin qüxkən nan uwəqlirini yəydiəu, — dedi.

²⁹ Əysa uninqə:

— Səning muxu səzüng tüpəylidin yolungəqa kayt, jin kızingdin qiki kətti, — dedi.

³⁰ Ayal əyigə kaytip kəlgəndə, mana kız kariwatta yatatti, jin uningdin qiki kətkənidi.

Əysaning bir gas-gaqa adəmnini sakaytixi

³¹ Əysa yənə Tur wə Zidon xəhiringin ətrapidiki rayonlardin qiki, «On xəhər» rayoni otturididin øtüp, yənə Galiliyə dengiziəqa kəldi. ■

³² Halayik uning aldiəqa tili eqir, gas bir adəmnini elip kelip, uning uqisiəqa qolungni təgküzüp qəysang, dəp øtünüxti. ■ ³³ U u adəmnini

□ **7:26 «ayal... Fənikiy millitidin idi»** — yaki «ayal... Fənikilik idi» yaki «ayal... Fənikə rayonilik idi». U Yəhudi y əməs, əlwəttə. U əslidə butpərəs boluxi mumkin. □ **7:27**

«Aldi bilən balılar qərsikini toyoquzsun; qünki balilarning nenini kiki itlarəqa taxlap berix toəra əməs» — Məsih Əysa bu yərdə əzining dəsəpki wəzipisini Yəhudiylarəqa hux həwərnini yətküzüx, dəp təkitləydu. «Kiki itlar» bəkim həqarətlik səz bolmay, øydiki arzuluk pistilirini kərsitidu. Muxu ayalning etikadi toərisida «Matta»diki «qəxumqə səz»imizni kərüng. ■ **7:31** Mat. 15:29. ■ **7:32** Mat. 9:32; Luəa 11:14.

halayiktin ayrip bir qatkə tartip, barmaklirini uning kulaklirioqa tikti, tükürüp, *barmikini* uning tilioqa tégküzdü. □ ³⁴ Andin u asmanqa qarap uñ tartip horsinoqandin keyin, u adəmgə: «Əffata» (mənis «eqil») dedi. ³⁵ U adəmnin kulakliri dərhal eqilip, tilimu eqilip rawan gəp klixka baxlidi. □

³⁶ Əysa ularqa buni heqkimgə eytmaslikni tapilidi. Lekin ularqa hərkanqə tapiloqan bolsimu, bu həwəni yənla xunqə kəng tarkitiwətti.

³⁷ Halayik *bu ixka* mutlək həyran kəlixip: — U həmmə ixlarni kaltis kilidikən! Hətta gaslarni anglaydioqan, gaqilarni səzləydioqan kilidikən, — deyixti. ■

8

Əysaning tət ming kixini toyduruxi

Mat. 15:32-39

¹ Xu künlərdə, yənə zor bir top halayik yioqiləqanidi. Ularning yegüdək heqnemisi bolmioqaqqa, u muhlislirini yenioqa qakirip: ■

² — Bu halayikqa iqim aqriydu. Qünki ular mening yenimda turqili üq kün boldi, ularda yegüdək heqnərsimu kəlmidi. ³ Ularni öylirigə

□ **7:33** «U... **barmaklirini uning kulaklirioqa tikti, tükürüp, barmikini uning tilioqa tégküzdü**» — təjrimimiz boyiqə Məsih bəlkim öz barmiqi üstigə təkürgən boluxi mumkin, bolmisa u yərgə təkürgən bolsa kerək. □ **7:35**

«...**tilimu eqilip rawan gəp klixka baxlidi**» — grek tilida «...tilining tanisi yexilip, rawan gəp klixka baxlidi» ■ **7:37** Yar. 1:31. ■ **8:1** Mat. 15:32.

aq qorsak kaytursam, yolda halidin ketixi mumkin. Qunki beziliri yiraktin kelgəniken, — dedi.

⁴ Muhlisleri buningqa jawabən:

— Bundaq hilwət bir jayda bu kixiləni toyduroqədək nanni nədin tapkili bolsun? — deyixti.

⁵ — Qanqə neninglar bar? — dəp soridi u.

Yəttə, — deyixti ular.

⁶ Buning bilən u həlkni yərdə olturuxqa buyrudi. Andin yəttə nanni kolioqa aldi wə Hudaqa təxəkkür-mədhıyə eytip oxtup, kəpqilikke tutuxqa muhlislirioqa bərđi. Ular halayıqqa üləxtürüp bərđi. ⁷ Muhlislarda yənə birqanqə kiqik belikmu bar idi. U Hudaqa təxəkkür eytip ularni bərikətləp, muhlislirioqa üləxtürüp berixni eytti. ⁸ Halayıq toyquqə yedi; ular exip qaloqan parqılarni yəttə sewətkə teriwalđi.□

⁹ Yegənlər tət mingqə kixi idi. U ularni yoloqa saldı, ¹⁰ andin muhlisliri bilən billə dərhal kemigə quxüp, Dalmanuta tərəplirigə bərđi.■

Pərisiylərnin möjizilik alamətni kəruxni təlöp kilixi

Mat. 16:1-4

¹¹ Pərisiylər qikip, uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir möjizilik alamət kərsətsəng,

□ **8:8** «**ular exip qaloqan parqılarni ... teriwalđi**» — «ular» — muhlislar yaki pütkül halayıqni kərsitidu. «**yəttə sewət...**» — «sewət» grek tilida bu söz bək qong bir hil sewətni kərsitidu.

■ **8:10** Mat. 15:39.

dəp tələp kılıxip, uning bilən munaziriləxkili turdi. □ ■ ¹² U iqidə bir uluq-kiqik tinip:

— Bu dəwr nemixka bir «məjizilik alamət»ni istəp yürüdü? Xuni silərgə bərhək eytip qoyayki, bu dəwrgə həqkandak məjizilik alamət kərsitilməydu, — dedi. □ ■

¹³ Andin ulardin ayrilip, yənə kemigə qikip, dengizning u qetigə ötüp kətti.

Sahtipəzlik «eqitku»sidin saklinix

Mat. 16:5-12

¹⁴ Muhlislar nan elip kelixni untuqan bolup, kemidə bir tal nandin baxka yəydiqini yok idi.

¹⁵ U ularni agahlandurup:

— Ehtiyat kilinglar, Pərisiylərnin eqitkusi wə Herodning eqitkusidin həzi bolunglar, — dedi. □ ■ ¹⁶ Muhlislar əzara mulahizilixip:

— Uning bundak deyixi nan əkəlmigənlikimizdin bolsa kerək, — deyixti.

¹⁷ Əysa ularning nemə *deyixiwatқанлиқини* bilip: — Nemixka nan yoklukı toqrisida mulahizə kilisilər? Silər tehiqə pəm-parasət yaki

□ **8:11 «Pərisiylər qikip, uni sinax məksitidə uningdin bizgə asmandin bir məjizilik alamət kərsətsəng...»** —

Pərisiylər tələp kılqan «məjizilik alamət» Əysanın həkikiy Məsih ikənlikini ispatlaydıqan bir karamətni kərsitidu, əlwəttə.

■ **8:11** Mat. 12:38; 16:1; Luqa 11:29; Yh. 6:30. □ **8:12 «u iqidə bir uluq-kiqik tinip...»** — grek tilida «U rohdə bir uluq-kiqik tinip...». «Roh» muxu yərdə uning əzining (insaniy) rohinı bildüridu. ■ **8:12** Mat. 16:4. □ **8:15 «Ehtiyat kilinglar, Pərisiylərnin eqitkusi wə Herodning eqitkusidin həzi bolunglar»** — «Mat.» 16:1-12nimu kərüng. ■ **8:15** Mat. 16:6; Luqa 12:1.

qūxənqigə igə bolmidinglarmu? Kəlbiringlar tehimu bihudlixip ketiwatamdu? ■ ¹⁸ Kəzünglar turup kərməywatamsilər? Qulikinglar turup angliməywatamsilər? Esinglarda yokmu? ¹⁹ Bəx ming kixigə bəx nanni oxtuqinimda, parqilaroqa lik toloqan qanqə kiqik sewətni yioqiwaldinglar? — dedi.

— On ikkini, — jawab bərdi ular.□ ■

²⁰ — Yəttə nanni tət ming kixigə oxtuqinimda, parqilaroqa lik toloqan qanqə sewətni yioqiwaldinglar? — dedi u.

— Yəttini, — Jawab bərdi ular.■

²¹ U ularoqa:

— Undakta, qandaksigə silər tehi qūxənməysilər? — dedi.□

Bəyt-Saidadiki bir korning saqaytilixi

²² Ular Bəyt-Saida yezisioqa kəldi; halayik bir kor adəmnı uning aldioqa elip kelip, uningoa qolungni təgküzüp qoysang, dəp ətündi. ²³ U kor adəmnıng qolidin tutup yezining sirtioqa yetiləp bardı; uning kəzlrigə tükürüp, üstigə qollirini təgküzüp:

— Birər nərsə kərüwatamsən? — dəp soridi.■

■ **8:17** Mar. 6:52.

□ **8:19** «...qanqə kiqik sewət..»

— «sewət» grek tilida «qol sewət». ■ **8:19** Mat. 14:17,20; Mar. 6:38; Luqa 9:13; Yh. 6:9. ■ **8:20** Mat. 15:36,37.

□ **8:21** «Undakta, qandaksigə silər tehi qūxənməysilər?» — Məsihning bu soali muhlisliri yioqiwaloqan «on ikki (kqiqik) sewət» wə «yəttə (qong) sewət» bilən munasiwətlıktur. Kızık bir ix xuki, Markus əzining Injildiki bayanida Məsihning (ölümdin tirilixtin baxqa) jəmiy on tokkuz alahidə məjizisini hatiriləydu. «Qoxumqə söz»imizni kərüng. ■ **8:23** Mar. 7:32.

24 U bexini k  t  r  p:

— Kixil  rni k  r  watim  n; ular huddi mengip y  r  watkan d  r  hl  rd  k k  r  n  watidu, — dedi.

25 Andin u qaytidin q  llirini u ad  mning k  zlidirig   t  gk  zdi. U k  zlidirini eqiwidi, k  zlidiri   slig   kelip, h  mm   n  rsini enik k  rdi. □

26   ysa uni   yig   qayturup:

— Yezioqimu kirm  , yaki yezidiki heqking   bu ixni ukturma, — d  p tapilidi.□

Petrusning   ysani Kutkuzoquqi-M  sih d  p tonuxi

Mat. 16:13-20; Lu  a 9:18-21

27   ysa muhlisliri bil  n qik  p Q  ys  riy  -Filippi rayonio   q  raxlik k  nt-yezilaro   bardi. Yolda u muhlisliridin:

— Kixil  r meni kim d  ydu? — d  p soridi.■

28 Ular uning  :

— B  zil  r seni Q  m  ld  rg  qi Y  hya, b  zil  r Ilyas p  yo  mb  r w   y  n   b  zil  r ilgiriki p  yo  mb  rl  rdin biri d  p q  raydik  n, — d  p jawab berixti.■

29 U ulardin:

—   mdi sil  rqu, sil  r meni kim d  p bilisil  r? — d  p soridi.

□ **8:25** «U k  zlidirini eqiwidi..» — yaki «u bexini k  t  riwidi...» yaki «u k  zlidirini yooqan aqti...». □ **8:26** «**Yezioqimu kirm  , yaki yezidiki heqking   bu ixni ukturma**» — M  sih nemix  a xund  k tapilidi? X  bh  sizki, B  yt-Saidadikil  r allik  qan uning

k  p m  jizilirini k  r  p turup tehiq   towa qilmioqanidi («Mat.» 11:21ni k  r  ng). ■ **8:27** Mat. 16:13; Lu  a 9:18. ■ **8:28** Mat. 14:2.

Petrus jawabən: — Sən Məsihdursən, — dedi. □ ■

³⁰ U ularoğa əzi toqruluk həqkimgə tinmasliqni jiddiy tapilidi.

Əysanın əlöp tirilidioqlanliqini aldin eytixi
Mat. 16:21-28; Luka 9:22-27

³¹ Xuning bilən u İnsan'ooqlining nuroqun azab-okubət tartixi, aqsakallar, bax kahinlar wə Təwrat ustazliri tərripidin qətkə kekilixi, əltürüluxi wə üq kündin keyin tirildürüluxi muqərrər ikənlikini *muhlislirioğa* əgitixkə baxlidi. □ ■ ³² U bu ixni oquq-axkara sözləp bərdi. Buning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləxkə baxlidi. □ ³³ Ləkin u burulup muhlislirioğa qarap, Petrusni əyibləp: — Arkamoğa ət, Xəytan! Səning oyliqanliring Hudaning ixliri əməs, insanning ixliridur, — dedi. □ ■

□ **8:29 «Sən Məsihdursən»** — «Məsih» dəgən söz toqruluk «Təbirlər»imizni kərüng. ■ **8:29** Mat. 16:16; Yh. 6:69.

□ **8:31 «İnsan'ooqlining.... aqsakallar, bax kahinlar wə Təwrat ustazliri tərripidin qətkə kekilixi»** — xu qaoqda ikki «bax kahin» bar idi — «Annas» wə uning küy'ooqlı «Kəyafa». ■ **8:31** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 9:31; 10:33; Luka 9:22; 18:31; 24:7. □ **8:32 «Buning bilən Petrus uni bir qətkə tartip, uni əyibləxkə baxlidi»** — Petrusning əyiblixı xübhısızki, əzüng uluq padixah Məsih turup, bəxingoğa muxundak dəhxətlik ixlarnı qüxürməsliking kərək idi, dəgəndək. «Mat.» 16:22ni kərüng. □ **8:33 «Arkamoğa ət, Xəytan!»** — Əysa bu ayəttə «Xəytan» dəgən bu sözünü birinqidin «düxmən» dəgən mənida ixlitip, əzining düxmini bolup qaloqan Petruska eytidu. İkinqidin, Xəytan əzi Petrus arkilik Əysaoğa putlikaxang bolmaqı idi. ■ **8:33** 2Sam. 19:22.

34 Andin muhlisliri bilən halayiqnimu qaqirip mundaq dedi:

— Kimdəkim manga əgixixni niyət qilsa, özidin keqip, özining krestini kətürüp manga əgəxsun!

□ ■ 35 Qünki kimdəkim öz jenini kütquzay desə, qoqum uningdin məhrum bolidu; lekin kimdəkim mən üqün wə hux həwər üqün öz jenidin məhrum bolsa, uni kütquzidu. ■

36 Qünki bir adəm pütkül dunyaqə igə bolup, jenidin məhrum qalsa, buning nemə paydisi bolsun?! □ 37 U nemisini jeniqə tegixsun?!

■ 38 Qünki kimdəkim zinahor wə gunahkar bu dəwr aldida məndin wə mening səzlimdin nomus qilsa, İnsan'oqlimu atisining xan-xəripi iqidə mükəddəs pərixtilər bilən billə kəlginidə, uningdin nomus kılıdu. □ ■

9

□ 8:34 «**Kimdəkim manga əgixixni niyət qilsa, özidin keqip, özining krestini kətürüp manga əgəxsun!**» — «Mat.» 10:38ni, xundakla uningdiki izahətnimu kərüng. ■ 8:34 Mat.

10:38; 16:24; Luqa 9:23; 14:27. ■ 8:35 Mat. 10:39; 16:25; Luqa 9:24; 17:33; Yh. 12:25. □ 8:36 «**...jenidin məhrum qalsa, buning nemə paydisi bolsun?!**» — «jan» muxu yərdə

pəkət həyatni əməs, bəlki adəmning salahiyiti, rohiy dunyasini kərsitidu. ■ 8:37 Zəb. 49:6-9 □ 8:38 «**zinahor wə gunahkar bu dəwr**» — «zinahor» bəlkim həm jismaniy həm

kəqmə (Hudaqə wapəsizlik kıləquqi, degən) mənidimu ixlitilidu. «**İnsan'oqli**» — Məsih, əlwəttə. «Təbirlər»nimu kərüng. ■ 8:38 Mat. 10:32; Luqa 9:26; 12:8; 2Tim. 2:12; 1Yuhə. 2:23.

Əysaning julalıqta көrүнүxi

Mat. 17:1-13; Luқа 9:28-36

¹ U ularoqa yənə:

— Mən silərgə xuni bərһəк eytip qoyayki, bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlığining küq-kudrət bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur. □ ■

Əysaning julalıqta көrүнүxi

² Wə altə kündin keyin, Əysa Petrus, Yakup wə Yuhannani ayrip elip, egiz bir taoqқа qıkti. U yərdə uning siyaqi ularning көz aldidila əzgirip, ■ ³ kiyimliri yər yüzidiki һeqbir aқartquqimu aқartalmioqudək dərјidə parkirap qardək ap'aқ boldi. ⁴ Ularınq көz aldida Musa wə Ilyas *pəyoqəmbərlər* tuyuqsız көründi; ular Əysa bilən sözlixiwatqanidi. ⁵ Petrus bu ixқа jawabən Əysaoqa:

□ **9:1 «Bu yərdə turoqanlarning arisidin ölümning təmini tetixtin burun jəzmən Hudaning padixahlığining küq-kudrət bilən kəlgənlikini kəridioqanlar bardur»**

— bizningqə 9:1-ayəttiki sözning muһim mənisi 9:2-13də təswirləngən karamət ixlarni көrsitidu. Baxқа alimlar u: (1) Əysa өltürölgəndin keyin muһlislirioqa qayta көrүнүxi bilən; (2) Muқəddəs Rohning kelixi bilən; (3) Məsiһning xəripі jamaəttə ayan kilinixi bilən; (4) Əysaning dunyaoqa kaytip kelixi bilən əməlgə axuruldi, dəp qaraydu. Yukiriki (1)-, (2)-, (3)-pikir səl orunluқ boləqini bilən, lekin Əysaning «bu yərdə turoqanlarning **arisidin...** kəridioqanlar bar» deqinidin qarioqanda, **bəzi** ro-sullar bu ixni көridu, xunga muһim əməlgə axuruluxi 9:2-13diki «Əysaning julalıqta көrүнүxi» deqən ixtur, dəp qaraymiz.

■ **9:1** Mat. 16:28; Luқа 9:27.

■ **9:2** Mat. 17:1; Luқа 9:28.

— Ustaz, bu yərdə boləqinimiz intayin yahxi boldi! Birini sanga, birini Musaoqa, yənə birini Ilyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli! — dedi□
 6 (qünki Petrus nemə deyixini bilməy qaloqanidi, qünki ular qorkunqqa qəmüp kətkənidi).

7 Tuyuksiz bir parqə bulut ularni kapliwaldi wə buluttin: «Bu Mening səyümlük Oqlumdur; uningə qulak selinglar!» degən awaz anglandi.■

8 Ular lappidə ətrapioqa qarixiwidi, ləkin yənə heqkimni kərmidi, öz yenida pəkət Əysanila kərđi.

9 Ular taqdin qüxüwatqanda, Əysa ularə, İnsan'ooqli ölümdin tirildürülmigüqə, kərgənlirini heqkimgə eytmasliqni əmr kəlip tapilidi. ■ 10 Ular uning bu sözini kəngligə püküp, «ölümdin tirilix» degənnin zadi nemə ikənliki həkkidə əzara mulahiziləxti.

11 Ular uningdin yənə:

— Təwrat ustazliri nemə üqün: «Ilyas pəyoqəmbər Məsih kelixtin awwal kaytip kelixi kərək» deyixidu? — dəp soraxti.■

12 U ularəqə jawabən:

— Ilyas pəyoqəmbər dər wəkə Məsihtin awwal kelidu, andin həmmə ixni ornioqa kəltüridu; əmdi nemixkə mukəddəs yazmılarda İnsan'ooqli kəp azab-okubət qekidu wə horlinidu, dəp

□ 9:5 «Ustaz» — grek tilida (həm ibraniy tilida) «Rabbi» deyilidu. «birini sanga, birini Musaoqa, yənə birini Ilyaska atap bu yərgə üq kəpə yasayli!» — bu söz wə pütün wəkə toqruluk yənə «Matta»diki «qoxumqə söz»imizni kəring.

■ 9:7 Kan. 18:19; Yəx. 42:1; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; Luqa 3:22; 9:35; Kol. 1:13; 2Pet. 1:17. ■ 9:9 Mat. 17:9; Luqa 9:36.

■ 9:11 Mal. 4:5; Mat. 11:14; Luqa 1:17.

pütülgən? □ ■ 13 Lekin mən silərgə xuni ey-tayki, Ilyas pəyoqəmbər dərəkəkət kəldi wə dəl mukəddəs yazmilarda u həkəkədə pütülgəndək, kixilər uningə nemini halisa xundək kildi. □ ■

Jin qaplaşkan balining azad kəlinixi

Mat. 17:14-20; Luqa 9:37-43

14 Ular muhlislarning yenioğa qayıp barəqinida, zor bir top adəmlərnin ularning ətrəpioğa olixiwəloqanlıqini, birnəqqə Təwrat ustazlirinin ular bilən munazirə kəlixiwətkənlikini kərđi.

15 Uni kərgən pütün halayık intayin həyran boluxti wə yügürüp kəlip uning bilən salamlaxti.

16 U ulardin:

□ 9:12 «Ilyas pəyoqəmbər dərəkəkə Məsihtin awwal kəlidu, andin həmmə ixni ornioğa kəltüridu» — «Ilyasning awwal kəlixı» wə uning «həmməni ornioğa kəltürüxi»ni kərsətkən bəxarət wə baxka təpsilatlıri Təwrat, «Mal.» 4:5-6də hatir-ilinidu. «əmdi nemixka mukəddəs yazmilarda ihsan'ooqlı kəp azab-əkubət qekidu wə horlinidu, dəp pütülgən? »

— «nemixka...?» — Əgər uluq Ilyas pəyoqəmbər kəlip Məsih üqün yol təyyarlıqan bolsa, zadı «nemixka» həlk Məsihni qəbul kılmaıdu? Yəhya pəyoqəmbər dərəkəkə «Ilyas pəyoqəmbər»ning rəhi wə küqədə kəlgini bilən («Luqa» 1:17) u ətürülgən wə Məsihmə uningə ohxax ətürülıdu (13-ayətnimə kəring).

■ 9:12 Mal. 4:5; Zəb. 22:6; Yəx. 53:4; Dan. 9:26; Wəh. 11:4-7 □ 9:13 «lekin mən silərgə xuni eytayki, Ilyas pəyoqəmbər dərəkəkət kəldi wə dəl mukəddəs yazmilarda u həkəkədə pütülgəndək, kixilər uningə nemini halisa xundək kildi» — muxu yərdə Məsih Yəhya pəyoqəmbərni yənə Ilyas pəyoqəmbərgə ohxitidu. ■ 9:13 Mal. 4:5,6

— Ular bilən nemə toʻqiruluk munazirə qilixiwatisilər, — dəp soridi. □ ¹⁷ Halayiktin birəylən uningōa:

— Ustaz, mən oʻqlumni sening aldingōa elip kəldim, qünki uningōa gaqa kiloquqi bir roh qaplixiwaloqan. □ ■ ¹⁸ Hər ketim roh uni qirmiwalisa, uni tartixturup yikididu, xuning bilən balining aqzi kəpüklixip, qixliri kirixip ketidu; kaxxal bolup qalidu. Muhlisliringdin jinni həydiwətkəysilər dəp tilidim, birak ular qilalmidi, — dedi.□

¹⁹ U jawabən: — Əy etikadsiz dəwr, silər bilən qaqañoiqə turay?! Mən silərgə yənə qaqañoiqə səwr kılay? — Balini aldimoqa elip kelinglar — dedi.

²⁰ Ular balini uning aldioqa elip kəldi. Əysani kərx bilənla roh balining pütün bədinini tartixturuwətti. Bala yikilip, aqzidin kəpük qikқан peti yərdə yumilap kətti.■

²¹ U balining atisidin:

— Bu ix bexioqa kəlginigə kəngə uzun boldi? — dəp soridi.

□ **9:16 «U ulardin: — ... dəp soridi»** — «ular» muxu yərdə (1) muhlislrini; (2) halayikning əzlrini (3) Təwrat ustazlrini kərsitixi mumkin. Bizningqə (2) yaki (3) toʻqra boluxi kərak; halayiktin biri muxu soaloqa jawab beridu. Bəzi kona kəgürmiliridə «ular»ning ornida «Təwrat ustazliri» deyilidu.

□ **9:17 «mən oʻqlumni sening aldingōa elip kəldim»** — bu kixining «sening aldingōa» degini uning Məsih wə muhlislrini «bir adəmdək» dəp karaytti, dəp bildüridu. Bir tərəptin muxu kəzkarax toʻqridur. ■ **9:17** Mat. 17:14; Luka 9:37,38. □ **9:18**

«uni tartixturup yikididu» — yaki «uni yərgə yikitiwetidu». **«kaxxal bolup qalidu»** — yaki «pütün əzayi kətip qalidu».

■ **9:20** Mar. 1:26.

U: — Kiçikidin tartip xundak, ²² jin uni halak qilix üqün көp ketim otka wə suqə taxlidi. Əmdi bir amal qilalisang, bizgə iq aqlritip xapaət qiloaysən! — dedi.

²³ Əysa uningə: — «Qilalisang!» dəysənəu! İxənqtə boləqan adəmgə həmmə ix mumkindur! — dedi.■

²⁴ Balining atisi dərhal: — Mən ixinimən; ixənqsizlikimgə mədət qiloaysən! — dedi yioqlap nida qilip. ²⁵ Əmdi Əysa көpqilikning yögürüxüp kəlgənlikini көrüp, həliqi napak rohka tənbiħ berip:

— Əy adəmnı gas wə gaqa qiloquqi roh! Buyruk qilimənki, uningdin qıq, ikkinqi kirqüqi bolma! — dedi.

²⁶ Xu həman jin bir qırkırıdı-də, balini dəhxətlik tartıxturup, uningdin qıqıp kətti. Bala əlüktək yetip qaldı, halayıqning көpinqisi «U əldi!» deyixti. ²⁷ Lekin Əysa balini qolidin tutup yəldi, bala ornidin turdı.

²⁸ Əysa əygə kirqəndin keyin, muhlisliri uning bilən yaloquz qaloqanda uningdin: — Biz nemə üqün jinni həydiwetəlmiduk? — dəp soraxtı.■

²⁹ U ularə: — Bu hil *jin* dua wə rozidin baxqa yol bilən qıqırılmas, — dedi.□

Əysaning əlüp tirilidioqanlıqini yənə aldın eytixi

Mat. 17:22-23; Luqa 9:43-45

■ 9:23 Luqa 17:6. ■ 9:28 Mat. 17:19. □ 9:29 «**Bu hil jin dua wə rozidin baxqa yol bilən qıqırılmas**» — bəzi kona көqürmilərdə «rozidin» degən söz tepilmaydu.

³⁰ Ular xu yərdin ayrilip, Galiliyədin ötüp ketiwatatti. Biraq u buni heqkimning bilixini halimaytti. ■ ³¹ Qünki u muhlislirioa:

— İnsan'ooqli insanlarning kolioa tapxurulup, ular uni öltüridu. Öltürölüp üq kündin keyin u tirilidu, — degən təlimni beriwatatti. ³² Lekin *muhlislar* bu səzni qüxənmidi həmdə uningdin soraxımu petinalmidi.

Həqiqiy uluoq kim?

Mat. 18:1-5; Luqa 9:46-48

³³ U KəpərNahum xəhirigə kəldi. Öygə kirgəndə u ulardın:

— Yolda nemə tooqrisida mulahiziləxtinglar? — dəp soridi. ■ ³⁴ Lekin ular xük turdi, qünki ular yolda kaysimiz əng uluoq dəp bir-biri bilən mulahiziləxkənidi.

³⁵ U olturup, on ikkəylənni yenioa qakirip, ularoq:

— Kim birinqi boluxni istigən bolsa, xu həmməylənning əng ahirkisi wə həmməylənning hizmətkari bolsun, — dedi.

■ ³⁶ Andin u kiqik bir balini otturida turoquzdi wə uni kuqikioa elip turup, ularoq mundak dedi:■

³⁷ — Kim mening namimda muxundak kiqik balini qobul kılsa, meni qobul kıloqan bolidu.

■ **9:30** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 10:33; Luqa 9:22; 18:31; 24:7. ■ **9:33** Mat. 18:1; Luqa 9:46; 22:24. ■ **9:35**

Mat. 20:27; Mar. 10:43. ■ **9:36** Mar. 10:16.

Kim meni qobul qilsa, u meni əməs, bəlkı meni əwətküqını qobul qıləan bolıdu. □ ■

Qarxi turmaslıqning əzi qolliəanlıqtur

Luka 9:49-50

³⁸ Yuhanna uningə:

— Ustaz, sening naming bilən jinlarnı həydəwatkan birsini kərduq. Lekin u biz bilən birgə sanga əgəxkənlərdin bolmioqəqə, uni tostuk, — dedi. ■

³⁹ Lekin Əysa: — Uni tosmanglar. Qünki mening namim bilən bir məjizə yaratkan birsı arkıdinla mening üstümdin yaman gəp qilixi mumkin əməs. ■ ⁴⁰ Qünki bizgə qarxi turmioqanlar bizni qolliəanlardur. ⁴¹ Qünki mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, Məsihkə mənəsup boləanlıqinglar üqün, mening namimda silərgə hətta birər piyalə su bərgən kiximu öz in'amioqə erixməy qalmaydu. ■

Gunahning ezitkulukı

Mat. 18:6-9; Luka 17:1-2

⁴² Lekin manga etikad qıləan bundak kiqiklərdin birini gunahqə putlaxturoqan hərəkəndak adəmnı, u boynioqə yoqan tügmən texi esiloqan həlda dengizoqə taxliwetilgini əwzəl bolatti. ■

□ **9:37** «Kim mening namimda muxundak kiqik balini qobul qilsa...» — yaki «kim mening namimda muxundak kiqik balini kütsə...». ■ **9:37** Mat. 18:5; Luka 9:48; Yh. 13:20.

■ **9:38** Luka 9:49. ■ **9:39** 1Kor. 12:3. ■ **9:41** Mat. 10:42.

■ **9:42** Mat. 18:6; Luka 17:2.

⁴³ Əgər əmdi kəlung seni *gunah*ka putlaxtursa, uni kesip taxliwət. Qünki ikki kəlung bar həlda dozahka, yəni əqürülməs otka kirginingdin kərə, qolək həlda həyatlıkka kirgining əwzəldur. ■ ⁴⁴ Qünki dozahta xularni *yəydioğan* kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu. □ ■

⁴⁵ Əgər əmdi putung seni *gunah*ka putlaxtursa, uni kesip taxliwət. Qünki ikki putung bar həlda dozahka, yəni əqürülməs otka taxlanoqiningdin kərə, tokur həlda həyatlıkka kirgining əwzəl. ⁴⁶ Qünki dozahta xularni *yəydioğan* kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu. ■

⁴⁷ Əgər kəzüng seni *gunah*ka putlaxtursa, uni oyup taxliwət. Ikki kəzüng bar həlda otluk dozahka taxlanoqiningdin kərə, singlar kəzlük bolup Hudaning padixahlıkiqə kirgining əwzəl. ⁴⁸ Qünki dozahta xularni *yəydioğan* kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu. ■

⁴⁹ Həmmə adəm ot bilən tuzlinidu wə hər bir

■ 9:43 Qan. 13:7; Mat. 5:30; 18:8. □ 9:44 «Qünki dozahta xularni *yəydioğan* kurt-kongoquzlar əlməydu, yalkunluk ot eqməydu» — bəzi kona kəqürmilərdə bu 44- wə 46-ayət tepilməydu. ■ 9:44 Yəx. 66:24. ■ 9:46 Yəx. 66:24 ■ 9:48 Yəx. 66:24

qurbanlik tuz bilən tuzlinidu. □ ■

⁵⁰ Tuz yahxi nərsidur. Həlbuki, əgər tuz öz tuzlukini yokatsa, uningə qaytidin tuz təmini qandakmu kirgüzgili bolidu? Özünglarda tuz tepilsun wə bir-biringlar bilən inaklikta ötünglar. □ ■

□ **9:49 «Həmmə adəm ot bilən tuzlinidu wə hər bir qurbanlik tuz bilən tuzlinidu»** — bu sirlik jümlə qokum «Law.» 2:13, «Qəl.» 31:23, «Əz.» 43:23, «Yəx.» 34:6 wə 66:20 həmdə yukiriki 42-48 ayətlər bilən munasiwətluktur. Mənişi bəlkim: — (1) gəx-kəxtatlarni tuz bilən uzun sakliqili boləqandək, Məsihgə ixənmigənlər dozahning otida «qirimay, saklinip» mənggü jazalinidu; yaki (2) Məsihgə əgəxkənlər muxu dunyada (tuz yariqə sepilgəndək) japa-muxəkkət, azab-okubət qekidu; yaki (3) mənişi hər ikki tərəptikidək bolidu — demək, hər bir kixi əzining Əysa Məsihkə boləqan munasiwitidə muwapik japa-muxəkkət, azab-okubət qekidu; etikədqilər muxu dunyada japa-muxəkkətlər arkilik tawlinip paklinidu, etikədsizlər dozahta mənggü azab tartidu. Bizningə 3-mənişi toqra kelixi mumkin. Rəbbimiz bu yərdə həm etikədqilarni həm etikədsizlarnimu kəzdə tutidu. Bizningə pəkət etikədqilər Hudaqə atilidiqan qurbanlik bolalaydu, xunga ayətning birinqi kışimda həmmə adəm, ikkinqi kışimda etikədqilər («qurbanlik» süpitidə) kəzdə tutulidu. ■ **9:49**

Law. 2:13. □ **9:50 «Tuz yahxi nərsidur. Həlbuki, əgər tuz öz tuzlukini yokatsa, uningə qaytidin tuz təmini qandakmu kirgüzgili bolidu?»** — tuz bolsa (1) təm beridu; (2) qirip ketixtin tosidu; (3) zəhim-yarilarni sakaytidu. Muhlisarlarning bu dunyaqə boləqan roli buninqə ohxap ketixi kerək. **«Özünglarda tuz tepilsun wə bir-biringlar bilən inaklikta ötünglar»** — bu sirlik jümlining mənişi üqün «Mat.» 5:13, «Əf.» 4:29, «Kol.» 4:6ni kərüng. Etikədqilər «tuzluk» bolsa əzini pak tutidu, lekin buningdin Həli qonglik qilmaydu — bəlkə muhəbbiti, hatirjəmliki wə huxalliki bilən gunahta tutuləqanlarni Hudaning yoliqə jəlp kילוquqilardur. ■ **9:50** Mat. 5:13; Luqə 14:34; Rim. 12:18; İbr. 12:14.

10

Talak toʻqrisidiki tʻalim

Mat. 19:1-12

¹ U u yerdin kʻozʻqilip, Yəhudiya ʻelkisi tərəpliridin ʻötüp, Iordan dərvasining u kʻetidiki rayonlarʻqimu bardı. Top-top adəmlər yənə uning ʻətrapʻqʻa olıxıwalʻqanıdı. U adıti boyıqʻa ularʻqʻa tʻalim berıxkə baxlıdı.■ ² Bəzi Pərisiylər uning yenıqʻa kelip uni kiltakqʻa qūxūrūx məksitidə uningdin:

— Bir adəmnıng ayalını talak kılıxi Təwrat kʻanunıqʻa uyʻqunmu? — dəp sorıdı.□

³ Lekin u jawabən: — Musa *pəyʻqəmbər* silərgə nemə dəp buyruʻqan? — dedi. ⁴ Ular: — Musa *pəyʻqəmbər* kixining ayalını bir parqə talak hetı yezipla talak kılıxiqʻa ruhsət kılʻqan, — deyixtı.□ ■

⁵ Əysa ularʻqʻa:

— Tax yūrəklikınglardın u silərgə bu əmrni pūtkən; ⁶ lekin Huda aləm apiridə bolʻqınida *insanlarnı* «Ər wə ayal kılıp yarattı».■ ⁷ «Xu

■ **10:1** Mat. 19:1. □ **10:2** «kiltakqʻa qūxūrūx məksitidə»

— əslidə Yəhya pəyʻqəmbər Hərod padıxahqʻa «talak kılısang bolmaydu» dəp tənbiḥ berip, uning qıxiqʻa tegip ʻöltürülgənıdı. Xūbhısızki, Pərsiylərnıng məksətlirıning biri: — Əysamu «talak kılıxqʻa bolmaydu» desə, Hərod padıxah uni Yəhyaqʻa ohxax ʻöltürüwetətti. □ **10:4** «Musa pəyʻqəmbər kixining ayalını bir parqə talak hetı yezipla talak kılıxiqʻa ruhsət kılʻqan»

— muxu əmrning toʻqrisi «Kʻan.» 24:1də tepilıdı. Yənə «kʻoyup berıx» («talak kılıx») toʻqrisidiki bir yəkün üqün «1Kor.»diki «kʻoxumqə səz»nimu (7-bab toʻqruluk) kərüng. ■ **10:4** Kʻan. 24:1, 3; Yər. 3:1; Mat. 5:31. ■ **10:6** Yər. 1:27, 2:24, 5:2; Mat. 19:4.

səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilən birlixip ■ ⁸ ikkilisi bir tən bolidu». Xundak ikən, ər-ayal əmdi ikki tən əməs, bəlki bir tən bolidu. □ ■ ⁹ Xuning üqün, Huda qoxqanni insan ayrimisun, — dedi. ■

¹⁰ Ular öygə qaytip kelip kirgəndə, muhlisliri uningdin bu həktə soridi. ¹¹ U ularqə:

— Ayalini talak kilip, baxqə birini əmrigə aloqan kixi ayaliqə gunah kilip zina kiloqan bolidu. ■

¹² Erini qoyuwetip, baxqə ərgə təgkən ayalmu zina kiloqan bolidu, — dedi. □

Əysaning kikiq balilarqə bəht tilixi

Mat. 19:13-15; Luqə 18:15-17

¹³ Qolungni təgküzgəysən dəp, kixilər kikiq balilirini uning aldioqə elip keliwatatti. Biraq muhlislar elip kəlgənlərnə əyiblidi. ■ ¹⁴ Buni kərgən Əysa aqqiklinip, muhlislirioqə:

Balilar aldimqə kəlsun, ularni tosmanglar. Qünki Hudaning padixahlığı dəl muxun-

■ **10:7** Yar. 2:24; 1Kor. 6:16; Əf. 5:31. □ **10:8** «xu səwəbtin ər kixi ata-anisidin ayrilidu, ayali bilən birlixip ikkilisi bir tən bolidu» — «Yar.» 2:24. ■ **10:8** Yar. 2:24 ■ **10:9** 1Kor. 7:10. ■ **10:11** Mat. 5:32; 19:9; Luqə 16:18; 1Kor. 7:10.

□ **10:12** «*Ayal* ... erini qoyuwetip... » — Yəhudi yəmiyitidə bu intayin az kərüldioqan əhwal. Ləkin Yəhudi əməslər arisida daim yüz bərətti. Xunga xübhəsizki, Məsihning muxu yərdə kəzdə tutkini Yəhudi əməslərnimu öz iqiğə alidu. Yənə «qoyup berix» («talak kilix») toqrisidiki bir yəkün üqün «1Kor.»diki «qoxumqə söz»nimu (7-bab toqruluk) kərüng. ■ **10:13** Mat. 19:13; Luqə 18:15.

daklaroqa tawadur. □ ■ 15 Mən silərgə xuni bərħək eytip qoyayki, Hudaning padixahlığını səbiy balidək qobul qilmisa, uningqa hərgiz kirəlməydu, — dedi. 16 Xuning bilən u balilarni quqıkiqıya elip, ularqa qollirini təgküzüp bəht tilidi. □ ■

Puldarlar Hudaning padixahlıqıya kirələmdu?

Mat. 19:16-30; Luqa 18:18-30

17 U yoloqa qıkkanda, birsi uning aldioqa yügürüp kelip, uning aldida tizlinip uningdin: — I yahxi ustaz, mən qandak qılsam mənggülük həyatqa miraslıq qılmən? — dəp soridi. ■

18 Ləkin Əysa uningqa:

— Meni nemixka yahxi dəysən? Pəkət biridin, yəni Hudadin baxka həqkim yahxi əməstur.

19 Sən Təwrattiki «Zina qılma, qatillik qılma, oqrilik qılma, yaloqan guwahlıq bərmə, hiyanət qılma, ata-anangni hərmət qıl» degən pərħiz-pərzlərnı bilisən, — dedi. □ ■

□ 10:14 «Hudaning padixahlığı dəl muxundaklaroqa tawadur» — yaki «Hudaning padixahlığı dəl muxundaklardın tərkib tapqandır». ■ 10:14 Mat. 18:3; 19:14; 1Kor. 14:20; 1Pet. 2:2. □ 10:16 «Xuning bilən u balilarni quqıkiqıya elip, ularqa qollirini təgküzüp bəht tilidi» — bu ayəttiki grek tilioqa qarioqanda, mumkinqilıki barki, u bir-birləp quqaklap, balilaroqa ayrim-ayrim bəht tilidi. ■ 10:16 Mat. 19:15; Mar. 9:36. ■ 10:17 Mat. 19:16; Luqa 18:18. □ 10:19 «Zina qılma, qatillik qılma, oqrilik qılma, yaloqan guwahlıq bərmə, hiyanət qılma, ata-anangni hərmət qıl» — muxu əmrlər «Mis.» 20:12-16, «Qan.» 5:16-20 və 24:14də tepilidu. ■ 10:19 Mis. 20:12-16; 21:12; Qan. 5:16-20; Qan. 24:14; Rim. 13:9.

20 U adəm jawabən: — Ustaz, bularning həmmisigə kiqikimdin tartip əməl qilip keliwatimən, — dedi.

21 Əysaning uningoğa qarap muhəbbiti kəzoqaldi wə uningoğa:

— Səndə yənə bir ix kəm. Berip pütün mal-mülkingni setip, pulini yoksullarğa bərgin wə xundak qilsang, ərxtə həzinəng bolidu; andin kelip krestni kətürüp manga əgəxkin! — dedi. □ ■

22 Ləkin muxu səzni anglap, uning qirayi tutulup, qayoquğa qəmüp u yərdin kətti. Qünki uning mal-dunyasi nəhayiti kəp idi.

23 Andin Əysa qərisigə səpselip qarap, muhlislirioğa:

— Mal-dunyasi köplərninğ Hudaning padixahlıqioğa kirixi nemidegən təsliktə bolidu-hə! — dedi. ■

24 Muhlislar uning səzlirigə intayin həyran boluxti, ləkin Əysa ularğa yənə jawabən:

— Balilirim, mal-mülükkə tayanəqanlar üqün Hudaning padixahlıqioğa kirix nemidegən təs-

□ **10:21 «...Andin kelip krestni kətürüp manga əgəxkin!»**

— bəzi kona kəqürmilərdə muxu yərdə «krest kətürüp» degən söz tepilmaydu. «Krest kətürük» degən uqum toqrisida «Mat.» 10:38diki izahət wə baxqa izahətlərnı kərüng. «Əysaning uningoğa qarap muhəbbiti kəzoqaldi» degən səzigə qariqanda, mumkinqilıki barkı, mənggölük həyatni izdigən yax bay yigit dəl Markusning əzi idi. Bu yigit Markus bolmisa, «Əysaning muhəbbiti» toqruluk qandakmu həwər tapalaydu? ■ **10:21** Mat. 6:19; Luqa 12:33; 1Tim. 6:17. ■ **10:23** Pənd. 11:28; Mat. 19:23; Luqa 18:24.

hə! □ 25 Təgining yingnining kəzidin ətüxi bay adəmning Hudaning padixahlıkiyə kirixidin asandur! — dedi.

26 Ular buni anglap intayin bək həyran boluxup, bir-biridin:

Undakta, kim nijatka erixələydu? — dəp soraxti.

27 Əysa ularə qərap:

— Bu ix insan bilən wujudka qikixi mumkin əməs, ləkin Huda üqün mumkin əməs bolmaydu; qünki Hudaə nisbətən həmmə ix mumkin bolidu, — dedi. □ ■

28 Buning bilən Petrus uningə:

— Mana, biz bolsak, həmməni taxlap sanga əgəxtuk!? — degili turdi. ■

29 Əysa uningə qəwəbən mundaq dedi:

— Mən silərgə bərəkət xuni eytip qəwəyqi, mən üqün wə hux həwər üqün əyi, aka-ukiliri, aqa-singilliri, atisi, anisi, ayali, baliliri yəki yər-zeminliridin wəz kəqkənlərnin həmmisi 30 bu zamanda bularnin yüz həssisigə, yəni əy, aka-uka, aqa-singil, ana, balilar wə yər-zeminlarə (ziyankəxlilər qəxuloqan həlda) muyəssər bolmay qəlməydu wə kəlidioqan zamandimu mənngülük həyatka erixməy qəlməydu.

31 Ləkin xu qəqda nuroqun aldida turoqanlar arkiyə ətidu, nuroqun arkida turoqanlar aldioqan

□ 10:24 «mal-mülükə tayanəqanlar üqün Hudaning padixahlıkiyə kirix nemidegən təs-hə!» — bəzi kəna kəqürmilərdə muxu yərdə «mal-mülüklərgə tayanəqanlar üqün» degən səz tepilməydu. □ 10:27 «qünki Hudaə nisbətən həmmə ix mumkin bolidu» — grek tilida: «qünki Huda bilən həmmə ix mumkin bolidu». ■ 10:27 Ayup 42:2; Yər. 32:17; Zək. 8:6; Luqa 1:37. ■ 10:28 Mat. 4:20; 19:27; Luqa 5:11; 18:28.

etidu.■

Əysaning əlöp tirilidioqanlikini yənə aldın eytixi

Mat. 20:17-19; Luğa 18:31-34

³² Ular Yerusalemoğa qıkidioqan yolda idi, Əysa həmmining aldida ketiwatatti. *Muhlisleri* bək həyran idi həmdə uningə əgəxkənlərmu qorkunq iqidə ketiwatatti. Əysa on ikkəylənni yənə öz yenioğa tartip, ularə öz bexiə qüxidioqanlirini ukturuxka baxlap:□ ■

³³ — Mana biz hazır Yerusalemoğa qikip ketiwatimiz. İnsan'ooli bax kahinlar wə Təwrat ustazlirioğa tapxurulidu. Ular uni əlümgə məhkum kilidu wə yat əlliklərgə tapxuridu. ³⁴ Ular bolsa uni məshirə kilip, qamqilap, uning üstigə təküridu wə uni əltüridu. Ləkin üq kündin keyin u qayta tirilidu, — dedi.□

■ **10:31** Mat. 19:30; 20:16; Luğa 13:30. □ **10:32 «muhlisleri»** —Muxu yərdə grek tilida «ular» bilən bildürülidu. **«Muhlisleri bək həyran idi həmdə uningə əgəxkənlərmu qorkunq iqidə ketiwatatti»** — ularning həyran qelix yaki qorkunqta boluxning səwəbi: (1) u adəttikidək ular bilən billə mangmay, bəlkim naməlum səwəbtin aldida yaloquz mangatti; (2) u hətər yüz berix mumkinqiliki boləqan xu xəhərgə aldirap ketiwatidu.

■ **10:32** Mat. 16:21; 17:22; 20:18; Mar. 8:31; 9:31; Luğa 9:22; 18:31; 24:7. □ **10:34 «ular bolsa uni məshirə kilip, qamqilap...»**

— Rim imperiyəsində jaza qamqiliri birnəqqə təsmilik bolup, hər bir təsmioğa qoşuxun wə ustihan parqiliri baqlanəqan bolidu. Qamqilioqan wəqtidə jazalanəuqi yalingaqlinip, yərgə tizlandurulup, ikki yenida turoqan ləxkər uni qamqilaytti. Jazalanəuqi bəzi wəqitlərdə hətta muxu qamqilaxtin ələtti.

Yakup bilən Yuhannaning təlipi

Mat. 20:20-28

³⁵ Zəbədiyning oqulliri Yakup bilən Yuhanna uning aldiqə kelip:

— Ustaz, səndin nemə tilisək orundap bərsəng, dəp ətünimiz, — deyixti.■

³⁶ U ularqə: — Silərgə nemə kilip beriximni halaysilər? — dedi.

³⁷ — Sən xan-xəripingdə boləqiningdə, birimizni ong yeningdə, birimizni sol yeningdə olturəuzəysən, — deyixti ular.

³⁸ Əysa ularqə jawabən: — Nemə tələp kiləanliqəinglarni bilməywatisilər. Mən iqidioqan kədəhni iqələmsilər? Mən qəbul kilidioqan qəmüldürüxnə silərmu qəbul kilalamsilər?□ ■

³⁹ — Kilalaymiz, — deyixti ular.

Əysa ularqə:

— Dərwəkə, mən iqidioqan kədəhimni silərmu iqisilər wə mən qəbul kilidioqan qəmüldürülə bilən qəmüldürülisilər. ⁴⁰ Birəq ong yəki sol yenimdə olturuxqə nesip bolux mening ilikimdə əməs; bəlkə kimlərgə təyyarlanəqan bolsa, xularqə berilidu, — dedi.■

⁴¹ Buningdin həwər tapqan *qələqan on muhlis*

■ **10:35** Mat. 20:20.

□ **10:38** «Mən iqidioqan

kədəhni iqələmsilər?» — bu ayəttiki «kədəh» degən səz, Əysaning tartidioqan azab-əqubiti wə kresttiki əlümini kəzdə tutidu. «Mən qəbul kilidioqan qəmüldürüxnə silərmu qəbul kilalamsilər?» — Məsiq kərsətkən bu «qəmüldürüx» xühşisizki, əz əlümidur. «Əfəsusluklərqə»diki «qəxumqə səz»imizdə yazəqan «qəmüldürüx» toqruluk izəhatlirimizni kərüng. ■ **10:38** Mat. 20:22; Lukə 12:49,50. ■ **10:40** Mat. 25:34.

Yakup bilən Yuhannadin hapa boluxğa baxlidi.

■ ⁴² Lekin Əysa ularni yenioğa qaqirip, mundak dedi:

— Silərgə məlumki, yat əllər üstidiki həkümran dəp hesablanğanlar kəl astidiki həlk üstidin buyrukəwazlıq kılıp həkimiyət yürğüzidu, wə həkukdarlıri ularni hojayınlarqə idarə kılıdu.

□ ■ ⁴³ Birak siləning aranglarda bundak ix bolmaydu; bəlki silərdin kim mərtiwilik boluxni halisa, u siləning hizmitinglarda bolsun; ■ ⁴⁴ wə kim aranglarda birinçi boluxni istisə, u həmmə adəmning kuli bolsun. ⁴⁵ Qünki İnsan'ooqlimu dərəkə xu yolda kəpqilik mening hizmitimdə bolsun deməy, bəlki kəpqilikning hizmitidə bolay wə jenimni pida kiliş bədiligə nuroqun adəmləni hərlükkə qıqiray dəp kəldi. □ ■

Qarioqu Bartimayning kəzining sakaytilixi

Mat. 20:29-34; Luğa 18:35-43

⁴⁶ Ular Yeriho xəhirigə kəldi. Əysa muhlisliri wə zor bir top adəmlər bilən billə Yerihodin qıqқан waqıtta, Timayning Bartimay isim-

■ **10:41** Mat. 20:24. □ **10:42** «yat əllər üstidiki həkümran dəp hesablanğanlar kəl astidiki həlk üstidin buyrukəwazlıq kılıp həkimiyət yürğüzidu, wə həkukdarlıri ularni hojayınlarqə idarə kılıdu» — «yat əllər» muxu söz adəttə Yəhudiy əməsləni kərsitidu. Lekin muxu yərdə etikadsiz, Hudani tonumaydioğan dunyadiki əlləni təkitləydu.

■ **10:42** Mat. 20:25; Luğa 22:25. ■ **10:43** 1Pet. 5:3.

□ **10:45** «İnsan'ooqlimu... jenimni pida kiliş bədiligə nuroqun adəmləni hərlükkə qıqiray dəp kəldi» — nemidin «azad kiliş»? — gunahın azad kilişur. ■ **10:45** Yh. 13:14; Əf. 1:7; Fil. 2:7; Kol. 1:14; 1Tim. 2:6; Tit. 2:14.

lik karioqu oqli yol boyida olturup, tiləmqilik kiliwatatti. □ ■ ⁴⁷ U «Nasarətlük Əysa»ning u yərdə ikənlikini anglap:

— I Dawutning oqli Əysa, manga rəhim kıləaysən! — dəp tovlaxka baxlidi.□

⁴⁸ Nuroqun adəmlər uni «Ün qıkarma» dəp əyiblidi. Ləkin u:

— I Dawutning oqli, manga rəhim kıləaysən, — dəp tehimu ünlük tovlidi.

⁴⁹ Əysa tohtap:

Uni qakiringlar, — dedi. Xuning bilən ular karioquni qakirip uningə:

— Yürəklik bol! Ornungdin tur, u seni qakiriwatidu! — deyixti. ⁵⁰ U adəm qapinini selip taxlap, ornidin dəs turup Əysaning aldiəa kəldi.

⁵¹ Əysa jawabən uningdin:

— Sən meni nemə kıl dəysən? — dəp soridi.

Karioqu:

— I igəm, kayta kəridioqan bolsam'idi! — dedi.□

⁵² Əysa uningə:

— Yolungəa kaytsang bolidu, etikading seni sakaytti, — dewidi, u xuan kərələydiqan boldi

□ **10:46 «Timayning Bartimay isimlik karioqu oqli»** — «karioqu» grek tilida «həliki karioqu» deyilidu — demək, Bartimay jamaətlər iqidə kəp adəmlərgə tonux idi. ■ **10:46** Mat. 20:29; Luğa 18:35. □ **10:47 «i Dawutning oqli Əysa...!»**

— Təwrattiki pəyəmbərlərləning bəxarətlük yazmiliri boyiqə Məsih Dawut padixahning əwladliridin boluxi kərək idi. Xunga «Dawutning oqli» Məsihning yənə bir atilixi idi. □ **10:51 «I igəm, kayta kəridioqan bolsam'idi!»** — «igəm» muxu yərdə grek tilida intayin qongkur hərmətni ipadiləydiqan «Rabboni» degən söz bilən ipadilini.

wə yol boyi Əysaşa əgixip mangdi.■

11

Əysaning Yerusaleməyə təntənilik kirixi

Mat. 21:1-11; Luka 19:28-40; Yh. 12:12-19

¹⁻² Ular Yerusaleməyə yekinxip, Zəytun teqining etikidiki Bəyt-Fagi wə Bəyt-Aniya yezilirişə yekın kəlgində, u ikki muhlisişə aldın mangdurup ularşə:

— Silər udulunglardiki yezişə beringlar. Yezişə kiripla, adəm balisi minip bəkmioşan, baqlaqlıq bir təhəyni kərisilər. Uni yexip bu yərgə yetiləp kelinglar.□ ■ ³ Əgər birsi silərdin: «Nemixka bundaql kilisilər?» dəp sorap qalsa, «Rəbning buningşə həjiti quxti wə u həlila uni bu yərgə əwətip beridu» — dənglar, — dəp tapilidi.□

⁴ Ular ketip aqa yol üstidiki əyning dərwazisi sirtida baqlaqlıq turoşan bir təhəyni kərđi. Ular tanini yəxti.□ ⁵ U yərdə turoşanlardın bəzilər:

■ **10:52** Mat. 9:22; Mar. 5:34. □ **11:1-2** «adəm balisinin **tehi** minip bəkmioşan bir təhəy» — mundaql ulaşka hatirjəm minixi adəttə mumkin əməs, əlwəttə. ■ **11:1-2** Mat. 21:1; Luka 19:29. □ **11:3** «u həlila uni bu yərgə əwətip beridu» — baxka birhil təjimişi «u dərhal silərgə yetilitip qoyidu». □ **11:4** «Ular ketip aqa yol üstidiki əyning dərwazisi sirtida baqlaqlıq turoşan bir təhəyni kərđi» — adəttə koqlar intayın tar boloşaqka, mal-qarwılar koqida baqlap qoyulmaytti. Təhəyni «aqa yol»da baqlaqlıq boluxi Hudaning iradisining ularning uni elip mengixi oşrilıqə ix bolmisun degənlikini ispatlaydu.

— Təhəyni yexip nemə kilisilər? — dey-ixti. ⁶ Muhlislar Əysanın buyruqinidək jawab bərdi, həlikə kixilər ularqa yol qoydi.

⁷ Muhlislar təhəyni Əysanın aldiqə yetiləp kelip, üstigə öz yepinqa-qapanlirini taxlidi; u üstigə mindi. ■ ⁸ Əmdi nuroqun kixilər yepinqa-qapanlirini yoloqə payandaz kilip saldi; baxqiliri dərəhlərdin xah-xumbilarni kesip yoloqə yaydi. □

⁹ Aldida mangoqan wə kəynidin əgəxkənlər:

«Hosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun! ■ ¹⁰ Atimiz Dawutning kelidiqan padixahlıqıqə mubarək bolsun! Ərxıələda təxəkkür-hosannalar okulsun!» — dəp warkirixatti. □

¹¹ U Yerusalemqə berip ibadəthana həyliliriqə kirdi; wə ətrapidiki həmmiini kəzdin kəqürgəndin keyin, wəqit bir yərgə berip qaloqəqqa, on ikkəylən bilən billə yənə Bəyt-

■ **11:7** 2Pad. 9:13; Yh. 12:14. □ **11:8** «...baxqiliri dərəhlərdin xah-xumbilarni kesip yoloqə yaydi» — bəzi kona kəqürmilərdə «baxqiliri etizlardin kəskən xah-xumbilarni yoloqə payandaz kilip saldi» dəp okulidu. ■ **11:9** Zəb. 118:26. □

■ **11:10** «Hosanna! Pərwərdigarning namida kəlgüqigə mubarək bolsun! Atimiz Dawutning kelidiqan padixahlıqıqə mubarək bolsun! Ərxıələda təxəkkür-hosannalar okulsun!» — bu sözlər «Zəb.» 118:25-26diki bexarəttin elinqan. «Hosanna» degən söz «Qutkuzoqaysən, i Pərwərdigar» degən mənida. İnjl dəwrigə kəlgəndə mənisi «Hudaqə təxəkkür-mədhiyə»mu bolup qaloqanıdi. «Zəbur» 118-küydiki izahatlarnimu kəring. Okurmənlərnin esidə barki, «mubarək» degən sözning «bəht-bərikət kərsun!» yaki «bəht-bərikətlik bolsun!» degən tüp mənisi bar.

Aniyaoqa qikti. □ ■

Mewisiz ənjür dərihining lənətkə xəlixi

Mat. 21:18-19

¹² Ətisi, ular Bəyt-Aniyadin qikkanda, uning qorsiqi eqip kətkənidi. ■ ¹³ Yiraktiki yopurmaklıq bir tüp ənjür dərihini baykap, uningdin birər mewə tapalarmənmikin dəp yenioqa bardi; ləkin tüwigə kəlgəndə yopurmaqtin baxka heq nərsə tapalmidi. Qünki bu ənjür pixidioqan pəsil əməs idi. □ ¹⁴ U dərəhkə söz kilip: — Buningdin keyin mənggü heqkim səndin mewə yemigəy! — dedi. Muhlisirimu buni anglidi.

Əysaning ibadəthanini tərtipkə selixi

Mat. 21:12-17; Luqa 19:45-48; Yh. 2:13-22

¹⁵ Ular Yerusalemoqa kəldi; u ibadəthana həyliliriqə kirip, u yərdə elim-setim kiliwatqanlarni həydəxkə baxlidi wə pul tegixküqilərnin xirəlini, pahtək-kəptər

□ **11:11** «U Yerusalemoqa berip ibadəthana həyliliriqə kirdi» — Yerusalemdiki bu qong ibadəthana toqruluk «Təbirlər» wə «Həgay»diki «koxumqə söz»imizni kəring.

■ **11:11** Mat. 21:12,14; Luqa 19:45; Yh. 2:14. ■ **11:12** Mat. 21:18. □ **11:13** «Yiraktiki yopurmaklıq bir tüp ənjür dərihini baykap, uningdin birər mewə tapalarmənmikin dəp yenioqa bardi» — Kanaan (Pələstin)diki ənjür dərəhlridə yopurmak bolsa, mewimu boluxi kərək. Bu ənjür dərihidə kəringən karamət məjizə rəhiy bir həqiqətni sürətləp beridu, əlwəttə.

satquqilarning orunduklirini örüwätti; □ ■
 16 wə heqkimning heqkandak mal-buyumlarni
 ibadəthana hoyliliridin kətürüp ətüxigə yol
 qoymidi. 17 U həlkkə:

— Mukəddəs yazmilarda: «Mening öyüm barlik
 əllər üqün dua-tilawəthana dəp atilidu» dəp
 pütülgən əməsmu? Lekin silər uni bulangqi-
 larning uwisioqa aylanduruwətinglar! — dəp
 təlim baxlidi. □ ■

18 Bax kaħinlar wə Təwrat ustazliri buni anglap,
 uni yokitixning qarisini izdəxkə baxlidi; pütkül
 halayik uning təlimigə təəjjuplinip qaloqaqqa,

□ 11:15 «u ibadəthana hoyliliriqə kirip...» — ibadəthana
 tooqruluk; əyni qaoqda, Yəhudiylarning nuroqun ibadəthaniliri
 (sinagoglar) bolup, bu Yəhudiylarning əng kəp yioqilip ibadət
 kiliديوan jayi idi. Hudaning əmri boyiqə, pəkət Yerusalemdiki
 bu mərkiziy ibadəthanidila qurbanlik kilsa tooqra bolatti. «u
 yərdə elim-setim kiliwatkanlarni həydəxkə baxlidi wə pul
 tegixküqilərnin xirəlini, pahtək-kəptər satquqilarning
 orunduklirini örüwätti» — ibadəthana hoylilirida setiloqan
 haywan wə uqar-qanatlar həlkning qurbanlik kilixi üqün idi.
 Ibadəthaniqə sədikə bərgüqilər pulini yərlik puloqa tegixkəndin
 keyin berixi kerək idi. ■ 11:15 Mal.3:1-5; Mat. 21:12; Luqa
 19:45; Yh. 2:14. □ 11:17 ««Mening öyüm barlik əllər üqün
 dua-tilawəthana dəp atilidu»... silər uni bulangqilarning
 uwisioqa aylanduruwətinglar!» — «Yəx.» 56:7 wə «Yər.»
 7:11ni kəring. Əysanın «bulangqilarning uwisi» degən səzi
 ikki bislik bolup, bir tərəptin bax kaħinlarning sodigərlərgə
 qurbanliklarni setix hokukini setip bərgənlikini kərsitidu; ikkin-
 qidin, bu kaħinlarning həlkning Hudaning həkikətinin anglax
 pursitini bulap, uning orniqə əzlrining mərtiwisini yukiri
 kətürüديوan hər türlü kaidə-yosunlarni ularning boynioqa
 artip qoyoqanlikini kərsitidu. ■ 11:17 1Pad. 8:29; Yəx. 56:7;
 Yər. 7:11; Mat. 21:13; Luqa 19:46.

ular uningdin qorqatti.■

¹⁹ Kəqkurun, u *muhlisliri bilən* xəhərnin sirtioğa qikip kətti.□

Ənjür dərihidin elinidioğan ibrət

²⁰ Ətisi səhərdə, ular ənjür dərihining yenedin ətüp ketiwetip, dərəhning yiltizidin qurup kətkənlikini bayxaxti. □ ²¹ *Dərəhni həlitini* esigə kəltürgən Petrus:

— Ustaz, qara, sən qarəioğan ənjür dərihi qurup ketiptu! — dedi.□

²² Əysa ularəğa jawabən mundaq dedi:

— Hudaning ixənqidə bolunglar. □ ²³ Mən silərgə xuni bərhək eytip qoyayki, kimdəkim bu taəqə: Bu yərdin kətürölüp dengizə taxlan!» desə wə xundakla kəlbidə heq guman kilmay, bəlki eytkinining əməlgə exixioğa ixənq bar bolsa, u eytkən ix uning üqün əməlgə axidu. ■ ²⁴ Xu səwəbtin mən silərgə xuni eytimənki, dua bilən tiligən hər bir nəsə bolsa, xuningəğa

■ **11:18** Yəx.49:7, Mat.21:46. □ **11:19** «**Kəqkurun, u muhlisliri bilən xəhərnin sirtioğa qikip kətti**» — grek tilida «Kəqkurun, ular xəhərnin sirtioğa qikip kətti». Baxqa birhil təjmis: «Kəqkurunliri, Əysa bilən muhlisliri xəhərnin sirtioğa qikip kətətti». İxlar dərwəkə hər küni xundak bolatti. □ **11:20** «**dərəhning yiltizidin qurup kətkən...**» — bu karamət məjizə rohiy bir həqiqətni sürətləp beridu, əlwəttə. □ **11:21** «**Ustaz**» — grek tilida «Rabbi». □ **11:22** «**Hudaning ixənqidə bolunglar**» — grek tilida «Hudaning ixənqigə igə bolunglar». ■ **11:23** Mat. 17:20; 21:21; Luğa 17:6.

erixtim, dəp ixininglar. Xunda, tiligininglar əməlgə axidu.■

²⁵ Wə ornunglardin turup dua kıləninglarda, birərsigə oqumınglar bolsa, uni kəqürünglar. Xuning bilən ərxtiki Atanglarmu siləning gunahlıringlarni kəqürüm kılidu. ■ ²⁶ Lekin silər baxkılarni kəqürüm kılmisanglar, ərxtiki Atanglarmu siləning gunahlıringlarni kəqürüm kılmaydu.□ ■

Əysanın hokukining sürüxtürüluxi

Mat. 21:23-27; Luğa 20:1-8

²⁷ Ular Yerusalemoğa kaytidin kirdi. U ibadəthana hoylilirida aylinip yürəndə, bax kahinlar, Təwrat ustazliri wə aksakallar uning yenioğa kelip:■

²⁸ — Sən kiliwatkan bu ixlarni kaysi hokukğa tayinip kiliwatisən? Sanga bu ixlarni kıl ix hokukini kim bərgən? — dəp soridi.■

²⁹ Əysa ularoğa jawabən:

— Mənmü silərdin bir soal soray. Silər uningə jawab bərsənglar, mənmü bu ixlarni kaysi hokukğa tayinip kiliwatkanlıkimni eytip berimən: ³⁰ — Yəhya yürəzgən qəmüldürux

■ **11:24** Yər. 29:12; Mat. 7:7; Luğa 11:9; Yh. 14:13; 15:7; 16:24; Yak. 1:5, 6; 1Yuha. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Mat. 6:14; Kol. 3:13.

□ **11:26** «**Lekin silər baxkılarni kəqürüm kılmisanglar, ərxtiki Atanglarmu siləning gunahlıringlarni kəqürüm kılmaydu**» — bəzi kona kəqürmilərdə muxu -26-ayət tepilmaydu. Nemila bolmisun, bu ayət həqiqəttur. «Mat.» 6:15ni kərüng. ■ **11:26** Mat. 18:35. ■ **11:27** Mat. 21:23; Luğa 20:1. ■ **11:28** Mis. 2:14; Ros. 4:7; 7:27.

bolsa, ərxtinmu, yoki insanlardinmu? Manga jawab bərsənglarqu!

³¹ Ular əzara mulahizə qilixip:

— Əgər «Ərx-tin kəlgən» desək, u bizgə: «Undakta, silər nemə üqün Yəhyaəqa ixənmidinqlar?» dəydu. □

³² Əgər: «İnsanlardin kəlgən» desək,... bolmaydu! — deyixti (qünki barlıq həlk Yəhyani pəyoqəmbər dəp kəriqəqqa, ular həlktin kərkətti).■

³³ Buning bilən, ular Əysəqa:

— Bilməymiz, — dəp jawab berixti.

— Undakta, mənmu bu ixlarni qaysi həkukqa tayinip kiliwatqanlığimni eytməymən, — dedi u ularəqa.

12

Rəzil ijarikəxlər həkqidiki təmsil

Mat. 21:33-46; Luqa 20:9-19

¹ Andin, u ularəqa təmsillər bilən səzləxkə bax-lidi:

— Bir kixi bir üzümzarlıq bərpa kılıp, ətrapini qitlaptu; u bir xarab kəlgiki kəziptu wə bir

□ **11:31** «Ular əzara mulahizə qilixip: — Əgər «Ərx-tin kəlgən» desək, u bizgə: «Undakta, silər nemə üqün Yəhyaəqa ixənmidinqlar?» dəydu» — muxu diniy ərbablarning həmmisi əslidə Yəhya pəyoqəmbərnin yətküzgən həwirigə jawabən: «Bizgə towa kiliw kerək əməs» degən wə Yəhya «menin kəynimdə kəlidiqan» dəp kərsətkən Məsihinin kəlixigə ixənməy, uning qəmüldürüxinə rət kiliqanidi, əlwəttə.

■ **11:32** Mat. 14:5; Mar. 6:20.

kəzət munarini yasaptu. Andin u üzümzarlıqni baqwənlərgə ijarigə berip, əzi yaqa yurtka ketiptu. ■ ² Üzüm pəsli kəlgəndə, baqwənlərdin üzümzarlıqtiki mewilərdin *tegixlikini* əkelix üqün bir qulini ularning yenioqa əwətiptu.

³ Ləkin ular uni tutuwelip dumbalap, kuruk qol qayturuptu. ⁴ Hojayin yənə bir qulni ularning yenioqa əwətiptu. Uni bolsa ular qalma-kesək kılıp, bax-kəzini yerip, həkərətləp qayturuptu. ⁵ Hojayin yənə birsini əwətiptu. Ləkin uni ular əltürüptu. U yənə tola qullarni əwətiptu, ləkin ular bəzilirini dumbalap, bəzilirini əltürüptu. ⁶ Hojayinning yenida pəkət uning səyümlük bir oqlıla qaloqaqqa, ular oqlumnioqu hərmət kılar dəp, u uni əng ahiri bolup baqwənlərnin yenioqa əwətiptu. ⁷ Ləkin xu baqwənlər əzara: «Bu bolsa mirashor; kelinglar, uni əltürüwətəyli, xuning bilən mirasi bizningki bolidu!» deyixiptu. ■ ⁸ Xunga ular uni tutup əltürüp, üzümzarlıqning sirtioqa taxliwetiptu. ⁹ Əmdi üzümzarlıqning hojayini kandaq kılidu? U əzi kelip baqwənlərnin əltüridu wə üzümzarlıqni baxkılaroqa beridu. ¹⁰ Əmdi silər mukəddəs yazmilərdin munu ayətni okup bəkmioqanmusilər? —

«Tamqılar taxliwətkən tax bolsa,

■ **12:1** Zəb. 80:8-9; Yəx. 5:1; Yər. 2:21; 12:10; Mat. 21:33; Luka 20:9. ■ **12:7** Yar. 37:18; Zəb. 2:8; Mat. 26:3; Yh. 11:53

Burjək texi bolup tikləndi. □ ■

¹¹ Bu ix Pərwərdigardindur,
Kəzimiz aldida karamət bir ixtur» □ ■

¹² Ular uning bu təmsilni əzlrigə karitip
eytқанlikini qūxəndi; xunga ular uni tutux
yolini izdəxti; ھالبuki, halayiqtin qorkuxup, uni
taxlap ketip qaldi.

*«Kəysərgə baj tapxuramduq?» degən kiltak
Mat. 22:15-22; Luqa 20:20-26*

¹³ Xuningdin keyin, ular birnəqqə Pərisiy wə
Herodning tərəpdarlırini uni öz səzi bilən
kiltakka qūxūrūx məksitidə uning aldiqə
əwətti. □ ■ ¹⁴ Ular kelip uningqə: — Ustaz, silini
səmimiy adəm, adəmlərgə kət'iy yüz-hatirə
qilmaydu, ھeqkimgə yan basmaydu, bəlki
kixilərgə Hudaning yolini sadiklik bilən əgitip

□ **12:10 «Tamqılar taxliwətkən tax bolsa, burjək texi bolup tikləndi»** — «burjək texi» bolsa ھərқandak imarətning ulidiki əng muھim uyultax bolup, ul selinqanda birinqi bolup qoyulidiqan taxtur. Yəھudiy kattiwaxlar «rohıy ھayat»ning burjək texi bolqan Məsiھni taxlixiwətməkqi idi, wə dərwekə taxliwətti. ■ **12:10** Zəb. 118:22-23; Yəx. 28:16; Mat. 21:42; Luqa 20:17; Ros. 4:11; Rim. 9:33; 1Pet. 2:6. □ **12:11 «... Bu ix Pərwərdigardindur, kəzimiz aldida karamət bir ixtur»** — toluq bexarət (10-11) «Zəb.» 118:22-23də tepilidu. ■ **12:11** Zəb. 118:22,23 □ **12:13 «Herod padixahning tərəpdarliri»** — Herod padixah Rim imperiyəsi tərpidin təyinləngən bolup, u Yəھudiy bolmioqaqka Yəھudiylarning kəpinqisi uningqə intayin eq idi. Xundak bolqini bilən öz mənəpəitini kəzləydiqan, uni qollaydiqan «Herod tərəpdarliri» bar idi. «Herodlar» toqruluk «Matta»diki «qoxumqə söz»imizni kərüng. ■ **12:13** Mat. 22:15; Luqa 20:20.

keliwatidu, dəp bilimiz. *Siliqə, Rim imperatori* Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat qanunioğa uyoqunmu-yok? □ ¹⁵ Zadi baj tapxuramduq-tapxurmamduq? — deyixti.

Lekin u ularning sahtipəzlikini bilip ularoğa:

— Nemixkə meni sinimakqisilər? Manga bir «dinar» pulni əkelinglar, mən körüp bakay, — dedi.□

¹⁶ Ular pulni elip kəldi, u ulardin:

— Buning üstidiki sürət wə nam-isim kimning?

— dəp soridi.

— Kəysərning, — deyixti ular.

¹⁷ Əysa ularoğa jawabən: — *Undak bolsa*, Kəysərning həkkini Kəysərgə, Hudaning həkkini Hudağa tapxurunglar, — dedi. Xuning

□ **12:14 «Kəysərgə baj-selik tapxurux...»** — Rimning hər bir imperatorioğa «Kəysər» degən nam-unwan berilətti; məsilən Kəysər Awoqustus, Kəysər Yulius, Kəysər Tiberius qatarlıqlar. **«Kəysərgə baj-selik tapxurux Təwrat qanunioğa uyoqunmu-yok?»** — əyni wəqəttə, Yəhudiylar rimliklarning zulmi astida yaxawatqanidi. Əgər Əysa: «Rim imperatorioğa baj tapxurux tooqra» desə, bu gəptin azadlıqni istigən Yəhudiylar uni «Mana taza bir yalakqi, hain ikən» dəp tillixatti. «Baj tapxurmaslik kerək» degən bolsa, u Rim imperiyəsigə qarxi qikқан bolatti; andin ular uni Rim waliyisioğa ərz qilqan bolatti. Ular muxundak soallarni sorax arqilik Əysani gepidin tutuwelip, rimliklarning qolioğa tapxurup, uningə ziyankəxlik qilmaqqi boluxқан. □ **12:15 «Manga bir «dinar» pulni əkelinglar, mən körüp bakay»** — «dinar» yaki «dinarius» degən Rim imperiyəsidi birhil pul birliki bolup, üstigə Kəysərning süriti besiloqanidi, əlwəttə. Bir «dinarius» təhminən bir adəmning künlük həqqi bolatti («Mat.» 20:2ni körüng).

bilən ular uningqə intayin həyran qelixti. □ ■

Tirilixkə munasiwətlük məsilə

Mat. 22:23-33; Luka 20:27-40

¹⁸ Andin «Əlgənlər tirilməydu» dəydiqan Saduqiylar uning aldiqə kelip qıstap soal qoydi: □ ■

¹⁹ — Ustaz, Musa *pəyqəmbər* Təwratta bizgə: «Bir kixi əlöp ketip, ayali tul qelip, pərzənt kərmigən bolsa, uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, kərindixi üqün nəsil qalduruxi lazım» dəp yazoqan. □ ■

²⁰ Burun yəttə aka-uka bar idi. Qongi öylinip pərzənt qaldurmayla əldi. ²¹ İkkinqi kərindixi yənggisini əmrigə elip, umu pərzənt kərməy əldi. Üqinqisining əhwalimu uningkiqə ohxax boldi. ²² Xu tərikiqə yəttisi ohxaxla uni elip pərzənt kərməy kətti. Ahirda, u ayalmu aləmdin ətə. ²³ Əmdi tirilix künidə ular tirilgəndə, bu

□ **12:17 «Kəysərning həqqini Kəysərgə, Hudaning həqqini Hudaqə tapxurunglar»** — demək, «Kəysərgə Kəysərning həqqi (uning süriti qüxürülgən nərsə)ni tapxurunglar» — Kəysərgə baj töləx kerək. Əmma qandək nərsə üstidə «Hudaning süriti» bar? İnsan əzi «Hudaning süriti» bolup, biz pütünimizni Hudaqə tapxuriximiz kerəktur («Yar.» 1:26-27ni kərüng). ■ **12:17** Mat. 17:25; 22:21; Rim. 13:7. □ **12:18 «Saduqiylar»** — bu məzhəpdikilər tooqruluq «Mat.» 16:1diki izahatni wə «Təbirlər»ni kərüng. ■ **12:18** Mat. 22:23; Luka 20:27; Ros. 23:8. □ **12:19 «Bir kixi əlöp ketip...»** — grek tilidə «birsning akisi yaki ukisi əlsə,...». **«uning aka yaki inisi tul qaloqan yənggisini əmrigə elip, kərindixi üqün nəsil qalduruxi lazım»** — «Qan.» 25:5. ■ **12:19** Yar. 38:8; Qan. 25:5, 6.

ayal kaysisining ayali bolidu? Qünki yəttisining həmmisi uni hotunlukka aloqan-də! — deyixti.

²⁴ Əysa ularqa mundaq jawab bərdi:

— Silər nə mukəddəs yazmilarni nə Hudaning kudritini bilmigənlikinglar səwəbidin muxundak azoqan əməsmusilər? ²⁵ Qünki ölumdin tirilgəndə insanlar öylənməydu, ərgə təgməydu, bəlki ərxtiki pərixtilərgə ohxax bolidu.■

²⁶ Əmdi əlgənlərnin tirilixi məsilisi həkkidə *Təwratta*, yəni Musaqə qüxürülgən kitabtiki «tikənlik» wəkəsində, Hudaning uningqə kandaq eytkinini, yəni: «Mən İbrahimning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yakupning Hudasiurmən!» deginini okumidinglarmu?

□ ■ ²⁷ U ölüklərnin Hudasi əməs, bəlki tiriklərnin Hudasiur! Xunga silər kattik ezip kətkənsilər!□

Əng muhim əmr

Mat. 22:34-40; Luqa 10:25-28

²⁸ Ularqa yəkin kəlgən, munaziriləxkənlirini angliqan wə Əysaning ularqa yahxi jawab bərgənlikini kərgən bir Təwrat ustazi uningdin: — Pütүн əmrlərnin iqidə əng muhimi kaysi? — dəp soridi.■

²⁹ Əysa mundaq jawab bərdi:

■ **12:25** Mat. 22:30; 1Yuhə. 3:2. □ **12:26** «Mən İbrahimning Hudasi, İshakning Hudasi wə Yakupning Hudasiurmən!» — «Mis.» 3:6. ■ **12:26** Mis. 3:6,15; Mat. 22:31,32; Ros. 7:32; İbr. 11:16. □ **12:27** «U ölüklərnin Hudasi əməs, bəlki tiriklərnin Hudasiur!» — Əysaning bu səzi toqruluk «Matta»diki «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **12:28** Mat. 22:34; Luqa 10:25.

— Əng muhım əmr xuki, «Angliqin, əy Israil! Pərwərdigar Hudayimiz boləjan Rəb birdur. ■ ³⁰ Pərwərdigar Hudayingni pütün kəlbinq, pütün jening, pütün zehning wə pütün küqüng bilən səygin». Mana bu əng muhım əmr. ³¹ Uningoşa ohxaydiojan ikkinqi əmr bolsa: — «Qoxnangni özüngni səygəndək səy». Heqkandak əmr bulardin üstün turmaydu.■

³² Təwrat ustazi uningoşa: — Toqra eyttingiz, ustaz, həkikət boyiqə sözlidingiz; qünki U birdur, Uningdin baxkisi yoktur; □ ³³ insanning Uni pütün kəlbi, pütün əkli, pütün jeni wə pütün küqi bilən səyüxi həm qoxnisinimu özini səygəndək səyüxi barlıq köydürmə qurbanlıqlar həm baxka qurbanlıq-hədiyələrdinmu artuktur. ³⁴ Əysa uning aqılanilik bilən jawab bərgininini kərüp:

— Sən Hudaning padixahlıqıdin yırak əməssən, — dedi.

Xuningdin keyin, heqkim uningdin soal soraxka petinalmidi.■

Qutkuzoquqi-Məsiḥ — Dawutning ooqli həm Rəbbi

Mat. 22:41-46; Luğa 20:41-44

³⁵ İbadəthana hoylilirida təlim bərgəndə, Əysa bularoşa jawabən mundak soalni otturioşa qoydi:

■ **12:29** Qan. 4:35; 6:4-5; 10:12; Luğa 10:27. ■ **12:31** Law. 19:18; Mat. 22:39; Rim. 13:9; Gal. 5:14; Yaq. 2:8. □ **12:32**

«**Qünki u birdur, uningdin baxkisi yoktur**» — «U» Hudani kərsitidu, əlwəttə. ■ **12:34** Qan. 4:35; 6:4-5; Yəx. 45:21

Təwrət ustazlirining Məsihi «Dawutning oqli» deginini kandaq qūxinisilər? □ ■ 36 Qūnki Dawut əzi Mukəddəs Rohta mundaq degənəu:

«Pərwərdigar mening Rəbbimgə eyttiki: —
«Mən sening dūxmənliringni təhtipəring
kiloquə,
Mening ong yenimda olturoin!» □ ■

37 Dawut *Məsihi*ni xundak «Rəbbim» dəp atioan tursa, əmdi *Məsih* kandaqmu *Dawutning* oqli bolidu?

U yərdiki top-top həlk uning sözini hursənlik bilən anglayti. □

Əysaning Təwrət ustazlirini əyiblix
Mat. 23:1-36; Luqa 20:45-47

38 U ularəa təlim bərginidə mundaq dedi:
— Təwrət ustazliridin həxyar bolunglar.
Ular uzun tonlarni kiyiwaloan həlda kerilip
yürüxkə, bazarlarda kixilərnin ularəa boloan

□ 12:35 «bularəa jawabən mundaq soalni otturioa koydi»
— grek tilida «mundaq jawab bərdi: —». «Dawutning
oqli» — muxu yərdə «Dawutning əvladi»ni kərsitidu, əlwəttə.

■ 12:35 Mat. 22:41; Luqa 20:41. □ 12:36 «Pərwərdigar
mening Rəbbimgə eyttiki: — «Mən sening dūxmənliringni
təhtipəring kiloquə, mening ong yenimda olturoin!» —
Zəb.» 110:1. ■ 12:36 Zəb. 110:1; Ros. 2:34; 1Kor. 15:25; İbr.

1:13; 10:13. □ 12:37 «Dawut Məsihi xundak «Rəbbim»
dəp atioan tursa, əmdi *Məsih* kandaqmu Dawutning oqli
bolidu?» — demək, Qutkuzəuqi-Məsih padixah Dawutning
əvladi bolsimu, ləkin padixah Dawut Məsihi «Rəbbim» degən
yərdə Məsih Dawuttin uluə bolidu, həm tuəquluxin burunla
«Rəb» süpitidə idi.

uzun salamlirioʻa, □ ■ 39 sinagoglarda aldinki orunlarda, ziyapətlərdə tərda olturuxka amrak kelidu. 40 Ular tul ayallarning barlik əy-besatlrini yəwalidu wə kəz-kəz kīlip yaloqandin uzundin-uzun dualar kīlidu. Ularning tartidioqan jazasi tehimu eqir bolidu!■

Tul ayalning ianisi

Luka 21:1-4

41 U ibadəthanidiki sədikə sandukining udulida olturup, uningəa pullirini taxlawatkan halay-ikka karap turatti. Nuroqun baylar uningəa heli kəp pul taxlaxti. □ ■ 42 Namrat bir tul ayalmu kelip, tiyinning tətтин biri kimmitidiki ikki ləptonni taxlidi.□

43 U muhlislrini yenioʻa qakirip, ularəa mundak dedi:

— Mən silərgə bərhək xuni eytip koyayki, bu namrat tul ayalning ianə sandukioʻa taxlioqini baxkīlarning həmmisining taxlioqanliridin

□ 12:38 «Təwrat ustazliri... bazarlarda kixilərnning ularəa boləan uzun salamlirioʻa... *amrak kelidu*» — «uzun» degən səz grekqə tekistə yok; tarih tətqikatlriloʻa asasən ularəa kīloqan «salamlar»ni intayin uzun wə murəkkəp dəp bilimiz.

■ 12:38 Mat. 23:5, 6; Luka 11:43; 20:46. ■ 12:40 Mat. 23:14;

Luka 20:47; 2Tim. 3:6; Tit. 1:11. □ 12:41 «sədikə sandukī» —

grek tilida bu səz adəttə «həzinə»ni kərsitidu. Lekin muxu yərdə ibadəthanidiki həzinə üqün sədikilər yioqilidioqan jay, bəlkim qong bir sandukni kərsətsə kerək. ■ 12:41 2Pad. 12:10; Luka 21:1. □ 12:42 «ikki ləpton» — «ləpton» degən bu pul

«denarius»ning 1/128i bolup, bir ixləmqining «altə minut»luk həkqigə toqra kelətti.

kəptur. ■ ⁴⁴ Qünki baxkılar əzlirining exip taxkanliridin sədikə kildi; ləkin bu ayal namrat turupmu, özining bar-yoqini — tirikqılık kildioqinining həmmisini sədikə kılıp taxlıdı.

13

Ibadəthanining wəyran kılınıxidin bexarət; ahırkı zamanlardiki alamətlər

Mat. 24:1-44; Luğa 21:5-33

¹ U ibadəthanidin qikiwatqanda, muhlisliridin biri uningqa:

— Ustaz, kəra, bu nemidegən həywətlik taxlar wə imarətlər-hə! — dedi.■

² Əysa uningqa jawabən:

— Sən bu həywətlik imarətlərnı kərdüngmu? Bir tal taxmu tax üstidə qalmaydu, həmmisi qaldurulmay gumran kılınıdu, — dedi.■

³ U Zəytun teqida, yəni ibadəthanining udulida olturoqanda, Petrus, Yakup, Yuhanna wə Andriyaslar uningdin astioqına:■

⁴ — Bizgə eytkinqı, bu ixlar qaqañ yüz beridu? Bu barlıq wəkələrnıñ yüz beridioqanlıqını kərsitidioqan nemə alamət bolidu? — dəp soraxtı.■

⁵ Əysa ularqa jawabən söz baxlap mundak dedi: — Həzi bolunglarki, heqkim silərnı azdurup kətmisun.■ ⁶ Qünki nuroqun kixilər mening

■ **12:43** 2Kor. 8:12. ■ **13:1** Mat. 24:1; Luğa 21:5. ■ **13:2** 1Pad. 9:7, 8; Mik. 3:12; Luğa 19:44. ■ **13:3** Mat. 24:3; Luğa 21:7. ■ **13:4** Ros. 1:6. ■ **13:5** Yər. 29:8; Əf. 5:6; 2Tes. 2:2, 3; 1Yuha. 4:1.

namimda kelip: «Mana özüm xudurmən!» dəp, көp adəmlərnı azdurıdu. □ ■ 7 Silər urux həwərliri wə urux xəpilirini angliqininglarda, bulardin aləxzadə bolup kətmənglər; qünki bu ixlarning yüz berixi mukərrər. Ləkin bu zaman ahiri yetip kəlgənliki əməs. 8 Qünki bir millət yənə bir millət bilən uruxka qıqıdu, bir padixahlık yənə bir padixahlık bilən uruxka qıqıdu. Jay-jaylarda yər təwrəxlər yüz berıdu, aqarqılıqlar wə qalaymıkanqılıqlar bolidu. Mana bu ixlarning yüz berixi «tuqutning toloqıqining baxlinixi» bolidu, halas. □ ■

9 Silər bolsanglar, özünglarqa pəhəs bolunglar; qünki kixilər silərnı tutkun kılıp sot məhkımilirigə tapxurup berıdu, sinagoglarda qamqılınisilər. Silər mening səwəbimdin əmirlər wə padixahlar aldioqa elip berilip, ular üqün bir guwahlık bolsun dəp sorakka tartıl-isilər. □ ■ 10 Ləkin bulardin awwal hux həwər

□ 13:6 «**Mana özüm xudurmən**» — «Mana özüm Məsihdurmən» degən məninı bildürıdu. ■ 13:6 Yər. 14:14; 23:21. □ 13:8 «**bir millət yənə bir millət bilən uruxka qıqıdu, bir padixahlık yənə bir padixahlık bilən uruxka qıqıdu**» — ıbraniy tilida (xundakla grek tilida) bu ibarə dunya boyıqə kengəygən uruxlarnı kərsitixi mumkin («Yəx.» 19:2, «2Tar.» 15:3-6də bu turaklık ibarə toqruluk misallar bar. «**Mana bu ixlarning yüz berixi «tuqutning toloqıqining baxlinixi» bolidu, halas**» — Əysa Məsih qaysi ixning «tuqulıdu»qanlıqını biwasitə deməydu. Təwəndiki səzlırigə qarioqanda, buni yengi dəwrning tuquluxı dəp qaraymız. ■ 13:8 Yəx. 19:2. □ 13:9 «**sot məhkımiliri**» — grek tilida «sanhedrinlar». Yəhudiylarning məhkımilirini wə bəlkim baxka hərhil soraxhanılarnı kərsitıdu. ■ 13:9 Mat. 10:17; 24:9; Luqa 21:12; Yh. 15:19; 16:2; Wəh. 2:10.

pütkül əllərgə jakarlinixi kerək. □ ¹¹ Əmdi ular siləni apirip *soraxça* tapxuroqanda, nemə deyix həkkidə nə əndixə nə mulahizə kılmanglar, bəlki xu wakit-saitidə silərgə qaysi gəp berilsə, xuni eytinglar; qünki səzligüqi silər əməs, Mukəddəs Rohtur. ■ ¹² Kərindax kərindixioqa, ata balisioqa hainlik kilip ölümge tutup beridu. Balilarmu ata-anisi bilən zitlixip, ularni ölümge məhkum kilduridu. ■ ¹³ Xundakla silər mening namim tüpəylidin həmmə adəmning nəpritigə uqraysilər, lekin ahirqiqə bərdaxlik bərgənlər qutkuzulidu.■

Yerusalemde wəyran kiloquqi «yirginqlik nomussizlik» pəyda bolidu; «dəhxətlik azab-oxubət»
¹⁴ «Wəyran kiloquqi yirginqlik nomussizlik»ning əzi turuxqa tegixlik bolmioqan yərdə turoqinini kərgininglarda, (kitabhan bu səzning mənisini qüxəngəy) Yəhudiye əlkisidə turuwatqanlar taqlaroqa qaqsun. □ ■ ¹⁵ Əgzidə turoqan kixi əyigə qüxməy yaki əyidiki birər nemini alqili iqigə kirməy *qaqsun*. ¹⁶ Etizlarda turuwatqan

□ **13:10 «bulardin awwal hux həwər pütkül əllərgə jakarlinixi kerək»** — «awwal» degən səzgə qarioqanda, hux həwərnin hər jayoqa jakarlinixi zamanning ahiridin awwal, xundakla bəlkim 9-ayəttə eytiloqan nəhayiti eqir ziyankəxliktin awwal boluxi mumkin («Mat.» 24:14ni kəring). ■ **13:11** Mat. 10:19; Luqa 12:11; 21:4. ■ **13:12** Əz. 38:21; Mik. 7:6. ■ **13:13** Mat. 10:22; 24:13; Luqa 21:19; Wəh. 2:7,10. □ **13:14 «Wəyran kiloquqi yirginqlik nomussizlik»** — buning toqrisida Təwrat «Dan.» 9:24-27ni wə u toqruluk izahətlarni kəring. ■ **13:14** Dan. 9:27; Mat. 24:15; Luqa 21:20,21; 2Tes. 2:4

kixi bolsa qapinini aloqili öyigə yanmisun. ¹⁷ U künlərdə hamilidar ayallar wə bala emititwatkanlarning haliqə way! □ ¹⁸ *Qaqidiqan waktiqlarning kixka toqra kelip qalmasliki üqün dua qilinglar.* □ ¹⁹ Qünki u qaqda Huda yaratqan dunyaning apiridə qilinqandin buyan muxu qaqkicə körülüp bakmiqan həm kəlgüsidimu körülməydiqan zor azab-oqubət bolidu. ■ ²⁰ Əgər Pərwərdigar u künlərnı azaytmisa, heqkandəq ət igisi qutulalmaydu. Lekin U Öz talliqanliri üqün u künlərnı azaytidu. □ ²¹ Əgər u qaqda birsi silərgə: «Qaranglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «Qaranglar, u ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar. □ ■ ²² Qünki sahta məsihlər wə sahta pəyqəmbərlər məydanqə qikidu, məjizilik alamətlər wə karamətlərnı kərsitidu; xuning bilən əgər mumkin bolidiqan

□ **13:17 «u künlərdə hamilidar ayallar wə bala emititwatkanlarning haliqə way!»** — undəq kixilərgə keqix əpsiz bolidu, əlwəttə. □ **13:18 «Qaqidiqan waktiqlarning kixka toqra kelip qalmasliki üqün dua qilinglar»** — Yəhudiyy diniy ərbablarning Təwrat qanuniqə boləqan qüxənqisigə asasən, Yəhudiylar adəttə xabat (dəm elix) künidə xəhər dərwazisi wə dukanlarnı taqixi kərək. Bu küni səpər qilix mən'i qilinqan boləqəqə, Pələstində turəqanlarqə nisbətən yeməklik setiwelix wə baxqə yərlərgə keqix intayin qulaysiz bolidu. «Kix»ta Yəhudiyyədə dərya-wadilarda su pat-pat texip turəqəqə, qixtimu keqix intayin təs bolidu. ■ **13:19 Mat. 24:21** □ **13:20 «U Öz talliqanlar üqün»** — grek tilida «U talliqan talliqanliri üqün» degənlik bilən ipadilinidu — Huda Əzining talliqanliriqə baqliqan muhəbbitini alahidə təkitləydu. □ **13:21 ««Qaranglar, bu yərdə Məsih bar!» yaki «qaranglar, u ənə u yərdə!» desə, ixənmənglar»** — «u» — Məsihni kərsitidu. ■ **13:21 Mat. 24:23; Luqə 21:8.**

bolsa, ular hətta *Huda* tallioqanlarni həm azduridu. ■ ²³ Xuning üqün, silər hoxyar bolunglar. Mana, mən bu ixlarning həmmisini silərgə aldin'ala ukturup qoydum.

Insan'ooqlining kelixi

²⁴ Əmdi xu künlərdə, xu azab-okubət ötüp kətkən haman, kuyax qariyidu, ay yoruklukini bərməydu, ■ ²⁵ yultuzlar asmandin təkülüp qūxidu, asmandiki küqlər lərzigə kelidu. □ ■ ²⁶ Andin kixilər İnsan'ooqlining uluq küq-kudrət wə xan-xərəp bilən bulutlar iqidə keliwatkanlikini kəridu. □ ■ ²⁷ U öz pərixtilirini əwətidu, ular uning tallioqanlirini dunyaning tət tərīpidin, zeminning qətliridin asmanın qətlirigiqə yioṗip jəm kīlidu.□

Ənjür dərihidin sawaq elix

²⁸ — Ənjür dərihidin mundaq təmsilni biliwelinglar: — Uning xahliri kəkirip

■ **13:22** Qan. 13:2; 2Tes. 2:11. ■ **13:24** Yəx. 13:10; Əz. 32:7; Yo. 2:10,31; 3:15; Mat. 24:29; Luḳa 21:25; Wəḥ. 6:12.

□ **13:25** «yultuzlar asmandin təkülüp qūxidu, asmandiki küqlər lərzigə kelidu» — «Yəx.» 13:10, 34:4, «Yo.» 2:10ni kərüṅ. «Asmandiki küqlər» bəlkim barlıq jin-xəytanlarni kərsitidu; «lərzigə kelidu» bəlkim ularning küqtin kəlixini kərsitidu. ■ **13:25** Yəx. 13:10; 34:4. □ **13:26** «Andin kixilər insan'ooqlining uluq küq-kudrət wə xan-xərəp bilən bulutlar iqidə keliwatkanlikini kəridu» — «Dan.» 7:13ni kərüṅ. ■ **13:26** Dan. 7:10; Mat. 16:27; 24:30; Mar. 14:62; Luḳa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəḥ. 1:7. □ **13:27** «dunyaning tət tərīpidin» — grek tilida «tət xamaldin» bilən ipadiliniḋu.

yopurmak qikarotanda, yazning yeqinlap qaloqanlikini bilisilar. ■ 29

Huddi xuningdök, *mən baya degənlirimning* yüz beriwatqanlikini kergininglarda, uning yeqinlap qaloqanlikini, hətta ixik aldida turuwatqanlikini biliwelinglar. □

30 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu. □ 31 Asman-zemin yokilidu, birak mening səzliminğ hərgiz yokalmaydu. ■

Hoxyar bolunglar

32 Lekin xu küni yaki waqit-saiti toqruluk həwərninğ heqkim bilməydu — hətta nə ərxniki pərixtilərmu bilməydu, nə oqul bilməydu, uni

■ 13:28 Mat. 24:32; Luqa 21:29. □ 13:29 «**mən baya degənlirimning yüz beriwatqanlikini kergininglarda, uning yeqinlap qaloqanlikini, hətta ixik aldida turuwatqanlikini biliwelinglar**» — bu teksttiki «uning (yeqinlap qaloqanliki)» yaki insan'oqlining əzini, yaki kelidioqan küninin, yaki Hudaning padixahlikini kərsitidu («Luqa» 21:31).

□ 13:30 «**bu alamətlərninğ həmmisi əməlgə axurulmay turup, bu dəwr ötməydu**» — əgər tiloqa elinoqan alamət Yerusaleminğ wəyran boluxioqa (miladiyə 70-yili) (13:2) karitiloqan bolsa, undağa «dəwr» degən səz təbiyiki (1) Əysaning dəwridə yaxap ətkən adəmlərninğ kərsitidu. Əgər Məsihninğ dunyaoqa kaytip kelixigə (13:26) karitiloqan bolsa, «dəwr» degən səz bəlkim (2) pütün Yəhudiyə həlkini (3) bu ayətlərdə eytiloqan «dəhxətlik azab-oqubət»tiki wəqələrninğ baxlinix dəwridə yaxioqanlarninğ kərsitidu. Xunga barliq wəqələr xu dəwr iqidə yüz beridu, degənlik bolidu. Bizningqə (3)-xərh aldi-kəyni ayətlərgə əng bap kelidu. ■ 13:31 Zəb. 102:25-27; Yəx. 40:8; 51:6; İbr. 1:11.

pəkət Atila bilidu. ■ ³³ Hoxyar bolunglar, səgək bolup dua qilinglar, qünki u waqit-saətning qaçan kelidioqanlikini bilməysilər. ■ ³⁴ Bu huddi yaqa yurtka qikmaqçi bolqan adəmninq əhwalioqa ohxaydu. Yoloqa qikidioqan qaşda, u kullirioqa öz hokukini bekitip, hər birigə öz wəzipisini tapxuridu wə dər waziwənninqmu səgək boluxini tapilaydu. ³⁵ Xuningdək, silərmu səgək bolunglar; qünki öyning igisining *qaytip* kelidioqan waqtining — kəqkurunmu, tün yerimimu, horaz qillioqan waqitmu yaki səhər waqitmu — uni biləlməysilər; ³⁶ u tuyuksiz kəlgəndə, silərninq uhlawatqinqlarning üstigə qūxmisan! ³⁷ Silərgə eytkinimni mən həmməyləngə eytimən: Səgək turunglar!

14

Rəhbərlərninq suykəst qilixi

Mat. 26:1-5; Luğa 22:1-2; Yh. 11:45-53

¹ «Ətüp ketix» heyti wə «petir nan heyti»qa ikki kün qaloqanidi. Bax kaşınlar wə Təwrat ustadliri uni hiylə-nəyrəng bilən tutup əltürüxninq qarisini izdəytti. □ ■ ² Qünki ular:

■ **13:32** Mat. 24:36; Ros. 1:7. ■ **13:33** Mat. 24:42; 25:13; Luğa 12:40; 21:36; 1Tes. 5:6. □ **14:1** ««**Ətüp ketix**» **heyti wə «petir nan heyti»qa ikki kün qaloqanidi** — bu ikki heytninq təpsilatlıri üqün «Mis.» 12-bab, «Law.» 23-babni wə «Təbirlər»ni kərüng. İbraniy tilida «Pesəq», yaki «Pasha» heyti dəp atilidu. ■ **14:1** Mat. 26:2; Luğa 22:1; Yh. 11:55; 13:1.

— Bu ix həyt-ayəm künliri kılınmisun. Bolmisa, həlk arisida malımanqılık qıqıxi mumkin, — deyixətti.

Ihlasmən ayalning Əysani ətirlixı

Mat. 26:6-13; Yh. 12:1-8

³ Əmdi u Bəyt-Aniya yezisida, «Simon mahaw»ning əyidə dastihanda olturoqanda, aq qaxtexi xixidə nəhayiti qımmətlik sap sumbul ətirni kətürüp kəlgən bir ayal uning yenioqa kirdi. Ayal aq qaxtexi xexini qekıp, ətirni Əysaning bexioqa kuydi. □ ■

⁴ Ləkin bəzilər bununioqa hapa boluxup, bir-birigə:

— Bu ətir nemə dəp xundak israp kılınıdu?

⁵ Qünki bu ətirni üq yüz dinardin artuq puloqa satkili bolatti, puli kəmbəqəllərgə sədikə kılinsa bolmamti! — deyixti. Ular ayaloqa xundak tapatənə kılloqili turdi. □

⁶ Ləkin Əysa ularoqa:

— Uning ihtiyarioqa koyunglar, nemə dəp uning kənglini aqrıtisilər? U mening üstümgə yaxxi ix kildi. ⁷ Qünki kəmbəqəllər daim aranglarda bolidu, haliqan waqitinglarda

□ **14:3 «Simon mahaw»** — yəni «Mahaw kesili» deyilidioqan Simon» — Simon bəlkim ilgiri mahaw kesiligə giritpar bolqanidi. Bizningqə bu ix wə «Yuh.» 12:1-11də hatiriləngən wəqə bir ixtur.

■ **14:3** Mat. 26:6; Luqa 7:37; Yh. 11:2; 12:3. □ **14:5 «bu ətirni üq yüz dinardin artuq puloqa satkili bolatti»** — «dinar» yaki «dinarius» degən Rim imperiyəsidiiki birhil pul birliki bolup, bir «dinarius» təhmınən bir adəmning bir künlük həqqi bolatti. «Mat.» 20:2ni kərüng.

ularoqa həyr-sahawət kərsitələysilər; ləkin mening aranglarda boluxum silərgə daim nesip boliwərməydu!■ 8 Ayal qamining yetixiqə kildi; u mening bədinimning dəpnə kilinixioqa aldin'ala təyyarlik kilip, uningoqa ətir-may quyup qoydi.□ 9 Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, bu hux həwər pütkül dunyaning kəyeridə jakarlansa, bu ayal əslinip, uning qiləqan bu ixi təriplinidu, — dedi.

Yəhüdaning Əysəoqa satkunluk qilixi

Mat. 26:14-16; Luqa 22:3-6

10 Xu waqıtta, on ikkiyləndin biri boləqan Yəhüda İxkariyot uni ularoqa tutup berix məksitidə bax kaşınların aldiəqə bardı. ■

11 Ular buni anglap huxal bolup kətti wə uningoqa pul berixkə wədə kilixti. Yəhüda uni tutup berixkə muwapik pürsət izdəp yürətti.

Ətöp ketix həytining kəqlik tamiki

Mat. 26:17-25; Luqa 22:7-14, 21-23; Yh. 13:21-

30

12 Petir nan həytining birinqi küni, yəni ətöp ketix həytining qurbanlik qozisi soyulidiəqan küni, muhlislar uningdin:

■ 14:7 Qan. 15:11. □ 14:8 «uningoqa ətir-may quyup qoydi» — yaki «uningoqa məsih kildi». ■ 14:10 Mat. 26:14; Luqa 22:4.

— Өtүп ketix heyting *tamikini* yeyixing üqün bizning kəyərgə berip təyyarliximizni halaysən? — dəp soridi. □ ■

¹³ U muhlisliridin ikkiylənni aldin mangozup ularoqa:

— Xəhərgə kiringlar, u yərdə kozida su kətürüwaloqan bir ər kixi silərgə uqraydu. Uning kəynidin menginglar. □ ¹⁴ U adəm nəgə kirsə xu öyning igisigə: «Ustaz: Muhlisirim bilən ətüp ketix heyting tamikini yəydioqan mehmanhana kəyərdə?— dəp sorawatidu» — dənglar. ¹⁵ U silərnı baxlap üstünki kəwəttiki rətləngən sərəmjanlaxturuloqan qong bir eqiz öyni kərsitidu. Mana xu yərdə bizgə təyyarlıq kılıp turunglar, — dedi.

¹⁶ Muhlislar yoloqa qikiıp xəhərgə kirip, yolukqan ixlarning həmmisi u eytkandək boldi. Xu yərdə ular ətüp ketix heyting tamikini təyyarlaxti.

¹⁷ Kəq kirkəndə, u on ikkəylən bilən öygə kəldi.

■ ¹⁸ Ular dastihanda olturup oızalanoqanda Əysa:

□ **14:12 «petir nan heyting birinçi küni, yəni ətüp ketix heyting qurbanlıq kəzisi soyulidioqan küni»** — «petir nan heyti» yəttə kün bolidu, birinçi küni «ətüp ketix» heytimu täng bolidu. Bu küni, Yəhudiylar əyliridə kəza soyup, petir nan bilən yəydu. **«Ətüp ketix heyting tamiki»** — buning muhim kismi «ətüp ketix qurbanlıq kəzisi» idi («Mis.» 12:3-11, «Law.» 23:5, «Qəl.» 28:16, «Kən.» 16:1-7ni kəring). ■ **14:12 Mis. 12:17; Mat. 26:17; Luqa 22:7.** □ **14:13 «Xəhərgə kiringlar»** — «xəhər» — Yerusalemlə xəhərigə, demək. **«u yərdə kozida su kətürüwaloqan bir ər kixi silərgə uqraydu»** — Qanaanda (Pələstində) ər kixilər bəgüngə kədər adəttə su kətürməydu. ■ **14:17** Mat. 26:20; Luqa 22:14.

— Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, aranglardiki birəylən, mən bilən billə oqizaliniwatқан birsi manga satқunluk қilidu, — dedi. □ ■

¹⁹ Ular *bu sözdin* қayоquоqа qөmүp, bir-birləp uningdin:

— Mən əməstimən? — dəp soridi. Yənə birsi: — Mən əməstimən? — dedi.

²⁰ Ləkin u ularоqа:

— *Xu kixi* on ikkəylənning biri, yəni қolidiki nanni mən bilən təng tawаққа tögürgüqi bolidu.

²¹ İnsan'оqli dərweкə өzi toqrisida *mukəddəs yazmilarda* pütülgəndək aləmdin ketidu; birақ İnsan'оqlining tutup berilixigə wasitiqi bolоqan adəmnıng ҳaliоqа way! U adəм tuоqlmioqan bolsa unıngоqа yahsi bolatti! — dedi. □

«Rəbning ziyapiti»

Mat. 26:26-30; Luқа 22:15-20; 1Kor. 11:23-25

²² Ular oqizaliniwatқanda, Əysa bir nanni қoliоqа elip təxəkkür eytkəndin keyin, uni oxtup, muhlislirioqа üləxtürүp bərdi wə:

□ **14:18 «dastihanda olturup oqizalanoqanda...»** — grek tilida «dastihanda yetip oqizalanoqanda...». ■ **14:18** Zəb. 41:9; Ros. 1:17. □ **14:21 «... birақ İnsan'оqlining tutup berilixigə wasitiqi bolоqan adəmnıng ҳaliоqа way! U adəм tuоqlmioqan bolsa unıngоqа yahsi bolatti!»** — Yəhuda bu

sözni angliоqandin keyin dərһal qikip bax kahinlarning yenioqа barоqan bolsa kerək. «Markus», «Luқа», «Yuhanna»diki ««ötүp ketix» һeytining kəqlik tamiki» toqrisidiki bayanlarni kərүng.

— Elinglar, bu mening tenim, — dedi. □ ■

²³ Andin u qolioqa jamni elip *Hudaqa* təxəkkür eytkandin keyin, uni muhlisliroqa sundi. Ularning həmmisi uningdin iqixti.

²⁴ U ularqa: — Bu mening kənim, nuroqun adəmlər üqün təküldioqan, yengi əhdini tüzidioqan kənimdur. □ ²⁵ Mən silərgə bərhək xuni eytip qoyayki, Hudaning padixahlığında yengidin xarabtin iqidioqan künqiqə, üzüm telining xərbisini hərgiz iqməymən, — dedi.

²⁶ Ular bir mədhiyə küyini eytkandin keyin talaqa qikip, Zəytun teoqioqa qarap ketixti.

Muhislarning Əysani taxlap ketixi

Mat. 26:31-35; Luqa 22:31-34; Yh. 13:36-38

²⁷ Andin Əysa ularqa:

Silər həmminglar tandurulup putlixisilər, qünki *mukəddəs yazmilarda*:

«Mən padiqini uruwetimən,
Qoylar patiparaq bolup tarkitiwetilidu» dəp pütülgən. □ ■

□ **14:22 «Əysa bir nanni qolioqa elip təxəkkür eytkandin keyin»** — yaki «Əysa nanni qolioqa elip (uni) bərikətligəndin keyin,...». ■ **14:22** Mat. 26:26; Luqa 22:19; 1Kor. 11:23.

□ **14:24 «Bu mening kənim, nuroqun adəmlər üqün təküldioqan, yengi əhdini tüzidioqan kənimdur»** — «yengi əhdə» Təwrat, «Yər.» 31:31-34, «Luqa» 22:20ni, «Ibr.» 13:20ni kərüng. Bəzi kona kəqürmilərdə pəkət «əhdə» deyilidu.

□ **14:27 «Mən padiqini uruwetimən, qoylar patiparaq bolup tarkitiwetilidu»** — «Zək.» 13:7. Muxu bexarəttə səzligüqi Hudaning əzi, əlwəttə. ■ **14:27** Zək. 13:7; Mat. 26:31; Yh. 16:32.

²⁸ Lekin mən tirilgəndin keyin Galiliyəgə silərdin burun barimən, — dedi.■ ²⁹ Lekin Petrus uningə:

— Həmməylən tandurulup putlaxsimu, mən hərgiz putlaxmaymən, dedi.

³⁰ Əysa uningə: — Mən sanga bərhək xuni eytip qoyayki, бүгүн, yəni бүгүн keqə horaz ikki kətim qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən, — dedi.■

³¹ Lekin Petrus tehimu kət'iylik bilən uningə: — Sən bilən billə əlidioqan ix kerək bolsimu, səndin hərgiz tanmaymən, — dedi. Qaloqan həmmisimu xundak deyixti.■

Əysaning Getsimanə baqəqidiki dua-tilawiti
Mat. 26:36-46; Luka 22:39-46

³² Andin ular Getsimanə degən bir jayoqə kəldi. U muhlislarəqə: — Mən dua-tilawət kəlip kəlgüqə, muxu yərdə olturup turunglar, dedi.■

³³ U Petrus, Yakup və Yuhənnani birgə elip mangdi və sür besip, roq-kəlbidə tolimu pərixan boluxkə baxlidi. □ ³⁴ U ularəqə:

— Jenim əlidioqandək bəkmü azablanmaqta. Silər bu yərdə kəlip, oyqak turunglar, — dedi.

■ ³⁵ U səl nerirək berip, əzini yərgə etip düm

■ **14:28** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 16:7. ■ **14:30** Mat. 26:34; Luka 22:34; Yq. 13:38. ■ **14:31** Yq. 13:37. ■ **14:32** Mat. 26:36; Luka 22:39; Yq. 18:1. □ **14:33** «*Əysa ... roq-kəlbidə tolimu pərixan boluxkə baxlidi*» — grek tilida «u ... roqta tolimu pərixan boluxkə baxlidi». ■ **14:34** Yq. 12:27.

yatti wə mumkin bolsa, u dəkiqining öz bexioqa qüxməy ötüp ketixi üqün dua kılip: □ ■

³⁶ — I Abba Ata, Sanga həmmə ix mumkindur; bu kədəhni məndin ötküzüwətkəysən! Ləkin bu ix mən haliqandək əməs, sən haliqandək bolsun, — dedi. □ ■

³⁷ U *üqəylənni* yenioqa kaytip kəlginidə, ularning uhlap qaloqanlikini kərüp, Petruska:

— Əy Simon, uhawatamsən?! Bir saətmu oyoqak turalmidingmu?! ■ ³⁸ Ezikturuluxtın saklinix üqün, oyoqak turup dua kılinglar. Roh pidakar bolsimu, ləkin kixining ətliri ajizdur, — dedi. □ ■

³⁹ Andin u yənə berip, ohxax sözlər bilən kaytidin dua kıldi. ⁴⁰ U ularning yenioqa kaytip kəlginidə, ularning yənə uhlap qaloqanlikini kərđi, qünki ularning kəzliri uyquqa ilinoqanidi. Ular uningqa nemə deyixini bilməy qaldı. ⁴¹ U üqinqi qetim ularning yenioqa kaytip ularoqa:

□ **14:35 «u dəkiqining öz bexioqa qüxməy ötüp ketixi üqün ...»** — grek tilida «xu saətniŋ öz bexioqa qüxməy ötüp ketixi üqün...». ■ **14:35** Luqa 22:41. □ **14:36 «I Abba Ata, Sanga həmmə ix mumkindur»** — ibraniy tilida «abba» degən söz oolulning atisioqa bolqan yeqinqilikini bildüridu. Uyoqurqidiki «səyümlük ata» degəngə yeqin kelidu. Bu söz həm muhəbbət həm qongkur hərmətnimu bildüridu. **«bu kədəhni məndin ötküzüwətkəysən!»** — «bu kədəh» uning aldisda turidioqan azab-okubətlərnı kərsitidu. Təwratning kəp yərliridə «kədəh» dəl xu mənidə ixlitilidu (məsilən «Zəb.» 75:8, «Yəx.» 51:17, 22, «Yər.» 25:15də). ■ **14:36** Yh. 6:38. ■ **14:37** Mat. 26:40; Luqa 22:45. □ **14:38 «Roh pidakar bolsimu, ləkin kixining ətliri ajizdu»** — «kixining ətliri» grek tilida «ət». İnjlida «ət» yaki «ət-tən» daim degüdək adəmnıŋ öz teni təripidin azdurulidioqan, gunahkar təbiitini kərsitidu. «Rim.»diki «kirix söz»imizni kərüng. ■ **14:38** Gal. 5:17.

— Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eli-watamsilər? Əmdi boldi bəs! Vəqit-saiti kəldi; mana, İnsan'ooli gunahkarlarning kəlioqa tapxuruldi! □ ⁴² Qopunglar, ketəyli; mana, manga satkunluk kilidioqan kixi yekın kəldi! — dedi.

Əysaning tutkun kilinixi

Mat. 26:47-56; Luqa 22:47-53; Yh. 18:3-12

⁴³ Wə xu dəkikidə, uning səzi tehi tügiməyla, mana, on ikkəyləndin biri boləqan Yəhuda kəldi; uning yenida bax kaşınlar, Təwrat ustazliri wə aqsakallar tərıpıdın əwətilgən kiliq-toqmaklarni kətürgən zor bir top adəm bar idi. ■ ⁴⁴ Uningoqa satkunluk kıləuqı ular bilən alliburun ixarətni bekitip: «Mən kimni səysəm, u dəl xudur. Silər uni tutup, yalap elip ketinglar» dəp kelixkənidi. ⁴⁵ U kelip udul *Əysaning* aldioqa berip:

— Ustaz, ustaz! — dəp uni səyüp kətti. □ ■

⁴⁶ Ular uningoqa kəl selip, uni tutkun kildi. ⁴⁷ Wə uning yenida turoqanlardin birəylən kiliqini suqurup, bax kaşinning qakirioqa uruwidi, uning kulikini xilip quxürüwətti.

⁴⁸ Əysa jawabən ularoqa:

□ **14:41** «**Silər tehiqə uhlawatamsilər, tehiqə dəm eli-watamsilər?**» — yaki bolmisa: «Əmdi uhlawerisilər, dəm eliwerisilər!» (demək, kinayilik gəp) yaki pəkət: «Əmdi uhlanglar, dəm elinglar!». ■ **14:43** Mat. 26:47; Luqa 22:47; Yh. 18:3.

□ **14:45** «**Ustaz, ustaz**» — «Ustaz» ibraniy tilida «Rabbi» deyilidu. Ibraniylar arisida adəmning ismini ikki qetim qakirix adəttə inatayin qongkur həssiyat, alaħidə amraklıqni bildüridu.

■ **14:45** 2Sam. 20:9.

— Bir qarakqini tutidioqandək kiliq-tokmaklarni ketürüp meni tutkili kəpsiləroqu? ⁴⁹ Mən hər küni ibadəthana həylilirida silər bilən billə bolup təlim berəttim, ləkin silər u qaoqda meni tutmidinglar. Ləkin bu ixlarning yüz berixi mukəddəs yazmilarda aldin pütülgənlərnin əməlgə axuruluxi üqün boldi, — dedi.■

⁵⁰ Bu qaoqda, həmməylən uni taxlap kəqip ketixti. ■ ⁵¹ Pəkət uqisiqə kanap rəht yepinqakliwaloqan bir yigit uning kəynidin əgixip mangdi. Yax əskərlər uni tutuweliwidi, ⁵² ləkin u kanap rəhttin boxinip, yalingaq peti ulardin kəqip kətti.□

Aliy kengəxmida sotlinix

Mat. 26:57-68; Luqa 22:54-55, 63-71; Yh. 18:13-14, 19-24

⁵³ Əmdi ular Əysani bax kaħinning aldiqə elip berixti. Bax kaħinlar, barliq aqsakallar bilən Təwrat ustazlirimu u yərgə uning yenioqə yioqildi. □ ■ ⁵⁴ Petrus uningqə taki bax

■ **14:49** 1Sam. 24:14-15; Zəb. 22:6-7; 69:9; Luqa 24:25 ■ **14:50** Ayup 19:13; Zəb. 88:8, 18; Zək.13:7 □ **14:52** «...uqisiqə kanap rəht yepinqakliwaloqan bir yigit... ləkin u kanap rəhttin boxinip, yalingaq peti ulardin kəqip kətti» — birnəqqə xərhqilər bu «məlum yax yigit»ni Markusning əzi ikən, dəp qaraydu. Bizmu qoxulimiz. U muxu yərdə əzini «muhlis» dəp atimaydu. Bəlkim u muxu yərdə **barliq kixilərnin** Əysadin waz kəqip uni taxliqanliqini təkitliməkqi bolidu. □ **14:53** «**Bax kaħinlar, barliq aqsakallar bilən Təwrat ustazlirimu u yərgə uning yenioqə yioqildi**» — «uning yenioqə» bax kaħin Qayafaning yenioqə, demək. ■ **14:53** Mat. 26:57; Luqa 22:54; Yh. 18:13,24.

kahinning sarayidiki hōylining iqigiqə yiraktin əgixip kəldi; u qarawullar bilən billə otning nurida otsinip olturdi. ⁵⁵ Bax kahinlar wə pütün aliy kengəxmə əzaliri Əysani ölümgə məhkum kilix üqün, guwah-ispət izdidi, əmma tapalmidi. □ ■ ⁵⁶ Qünki nuroqun kixilər uni ərz kilip yaloqan guwahqilik bərgən bolsimu, ularning guwahlikliri bir-birigə udul kəlməytti. ⁵⁷ Bəzi adəmlər ornidin turup, uning üstidin ərz kilip yaloqan guwahlik berip:

⁵⁸ — Biz uning: «İnsan qoli bilən yasaloqan bu ibadəthanini buzup taxlap, insan qoli bilən yasalmioqan baxka bir ibadəthanini üq kün iqidə yasap qikimən» degənlikini angliduk, — dedi. □ ■ ⁵⁹ Həтта ularning bu həqtiki guwahliklirimu bir-birigə mas kəlmidi.

⁶⁰ Andin bax kahin həmməylənning aldida ornidin turup, Əysadin:

— Kəni, jawab bərməmsən? Bular sening üstüngdin zadi kəndək guwahliklarni beriwatidu? — dəp soridi. ■ ⁶¹ Ləkin Əysa xük turup, həqkəndək jawab bərmidi. Bax kahin uni qıstap yənə uningdin:

— Sən Mubarək Boloquqining Ooqli

□ **14:55** «aliy kengəxmə» — ibraniy tilida «Sanhedrin»)

■ **14:55** Mat. 26:59; Ros. 6:13. □ **14:58** «İnsan qoli bilən yasaloqan bu ibadəthanini buzup taxlap, insan qoli bilən yasalmioqan baxka bir ibadəthanini üq kün iqidə yasap qikimən» — «Yuh.» 2:19ni kərüng. Ular Məsihning sözini burmilioqanidi. ■ **14:58** Mar. 15:29; Yh. 2:19. ■ **14:60** Mat. 26:62.

Məsihmusən? — dəp soridi. □ ■

⁶² Xundak, mən özüm, — dedi Əysa, — wə silər keyin İnsan'ooqlining Qudrət Igisining ong yenida olturidioqanlikini wə asmandiki bulutlar bilən kelidioqanlikini kərisilər. □ ■

⁶³ Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap:

— Əmdi baxka hərəkəndək guwahqining nemə həjiti? □ ⁶⁴ Əzünglər bu kupurluqni anglid-inglər! Əmdi buningəya nemə dəysilər? — dedi.

Ularning həmmisi u ölüm jazasioya buyrulsun, dəp həküm qikirixti. ⁶⁵ Andin bəziliri uningəya tükürüxkə baxlidi, yənə uning kəzlrini tengip, muxtlap: «Kəni, *pəyoqəmbərqilik qilip* bexarət berə!» deyixti. Qarawullarmu uni xapilək bilən

□ **14:61 «Sən Mubərək Boləquqining Ooqli Məsihmusən?»**

— «Mubərək Boləquqi» — Huda Əzidur. ■ **14:61** Yəx. 53:7; Ros. 8:32. □ **14:62 «silər keyin İnsan'ooqlining Qudrət Igisining ong yenida olturidioqanlikini wə asmandiki bulutlar bilən kelidioqanlikini kərisilər»** — Təwrat, «Dan.» 7:13ni kəring.

■ **14:62** Dan. 7:13; Mat. 16:27; 24:30; 25:31; Luğa 21:27; Ros. 1:11; 1Tes. 4:16; 2Tes. 1:10; Wəh. 1:7. □ **14:63 «Xuning bilən bax kahin tonlirini yirtip taxlap...»** — bax kahin Əysani «kupurluq kildi» dəp qarap, özining buningəya boləqan qəquxi wə qəzıpini ipadiləx üqün kiyimlirini yirtkan. Əysaning özining Məsih ikənlikini etirap qilixi, uning Hudaəya has həkuk wə xəhrət məndidur, degənlikidur. Yənə xuni eytimizki, bax kahinning tonlirini yirtixning əzi Təwrat qanunioya hilap idi («Law.» 10:6, 21:10).

kaqatlidi. □ ■

Petrusning Əysadin tenixi

Mat. 26:69-75; Luqa 22:56-62; Yh. 18:15-18, 25-27

⁶⁶ Petrus sarayning təwənkı h oylisida turoqanda, bax ka ının ded kliridin biri kelip, ■ ⁶⁷ issinip olturoqan Petrusni k r p, uning a tikilip qarap: — S nmu Nasar tl k Əysa bil n bill  iding u, — dedi.

⁶⁸ Lekin u tenip:

— Sening nem  d watkanlı ingni bilmidim h m q x nmidim, — dedi-d , taxkiri a, d rwazining aywanı a qikip turdi. Xu  snada horaz bir qillidi.

⁶⁹ Uni y n  k rg n h elik  ded k y n  u y rd  turoqanlar a:

— Bu ulardin biri, — degili turdi. ■ ⁷⁰ Petrus y n  inkar kildi.

Bir'azdin keyin, u y rd  turoqanlar Petruska y n :

□ **14:65** «b ziliri uning a t k r xk  baxlidi, y n  uning k zlrini tengip, muxtlap: «keni, p yo amb rqilik k lip bexar t ber !» — «Mat.» 26:68d  muxu kixil rning: «... «K ni bexar t ber , seni kim urdi?» deyixk nlikimu hatir-ilidu. «**K rawullarmu uni x pil k bil n kaqatlidi**» — yaki «K rawullarmu uni aris  a eliwelip kaqatlidi». ■ **14:65** Ayup 16:10; Y x. 50:6; Yh. 19:3. ■ **14:66** Mat. 26:58,69; Luqa 22:55; Yh. 18:16,17. ■ **14:69** Mat. 26:71; Luqa 22:58; Yh. 18:25.

— Bərhək, sən ularning birisən. Qünki sənmu Galiliyəlik ikənsənoqu?! — deyixti. □

⁷¹ Ləkin u qəttik qarqaxlar bilən kəsəm kəlip: — Silər dəwatqan həliki adəmni tonumaymən! — dedi.

⁷² Dəl xu qəoqda horaz ikkinqi kətim qillidi. Petrus Əysaning əzigə: «Horaz ikki kətim qillioquqə, sən məndin üq kətim tanisən» degən sözini esigə aldi; wə bularni oylap yioqlap kətti. □ ■

15

Əysaning Pilatusning aldida sotlinixi

Mat. 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yh. 18:28-38

¹ Ətisi tang etixi bilənla, bax kəhənlər aqsakallar, Təwrat ustazliri wə pütkül aliy kengəxmidikilər bilən məslihetlixip, Əysani baqlap apirip, waliy Pilatuska tapxurup bərdi. ■

² Pilatus uningdin:

— Sən Yəhudiylarning padixəhimu? — dəp soridi.

□ **14:70 «Bərhək, sən ularning birisən. Qünki sənmu Galiliyəlik ikənsənoqu?!»** — ularning degənliri Petrusning tələppuzioqa əsasən bolsa kerək. «Mat.» 26:72-73ni kəring.

□ **14:72 «...wə bularni oylap yioqlap kətti»** — bəxka birhil təjmisisi: — «... wə kəngli buzulup yioqlap kətti». ■ **14:72** Mat. 26:34,75; Luka 22:61; Yh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Zəb. 2:2; Mat. 27:1; Luka 22:66; 23:1; Yh. 18:28; Ros. 3:13.

U jawabən: — Eytķiningdək, — dedi.■

³ Bax kaķınlar uning üstidin kayta-kaytidin ərz-xikayətlərnı kılıxtı. ⁴ Pilatus uningdin yənə:

— Jawab bərməmsən? Kəra, ular üstüngdin xunqiwala xikayət kiliwatidu!? — dəp sorıdı.■

⁵ Birəķ Əysa yənıla həq jawab bərmıdı; Pilatus buningə intayın həyran qaldı.■

Əysa wə Barabbas

Mat. 27:15-31; Luķa 23:13-25; Yħ. 18:39-40; 19:1-16

⁶ Hər kətimlik *ətüp ketix* həytıda, halayıķ qaysıbir məhbəsni tələp kılsa, waliy uni qoyup bərətti.■ ⁷ Əynı wakıtta, zındanda Barabbas isimlik bir məhbəs bar ıdı. U əzi bilən billə topılang kətürgən həmdə topılangda katıllıķ kıləqan nəqqəylən bilən təng solanəanıdı.■

⁸ Halayıķ quķan-sürən selip waliydin burun həmıxə ularəqə kıləqınıdək yənə xundəķ kılıxını tıləxtı.□

⁹ Pilatus ularəqə:

— Silər Yəħudıylarınq padıxahını qoyup bərix-imni halamsilər? — dedi ¹⁰ (qünki u bax kaķınlarınq həsəthorlukı tüpəylidin uni tutup bərgənlikini bilətti). ¹¹ Ləkin bax kaķınlar

□ **15:2 «U jawabən: — Eytķiningdək, — dedi.»** — Əysanınq «Əytķiningdək» degən jawabınınq grek tilıda «Xundəķ, ləkin əħwal dəl seninq oyliqəningdək əməs» degən purıķı qıķıdu.

■ **15:2** Mat. 27:11; Luķa 23:3; Yħ. 18:33. ■ **15:4** Mat. 27:13; Yħ. 19:10. ■ **15:5** Yəx. 53:7 ■ **15:6** Mat. 27:15; Luķa 23:17; Yħ. 18:39. ■ **15:7** Mat. 27:16; Luķa 23:19; Yħ. 18:40.

□ **15:8 «Halayıķ quķan-sürən selip...»** — baxķa birhil tərjımisi: «Halayıķ (waliyning) aldıəqə kelip...»

halayikni: «Buning ornioqa, Barabbasni qoyup bər» dəp tələp kilixka küxkürtti.■

¹² Pilatus jawabən ulardin yənə:

— Undak bolsa, silər «Yəhudiylarning padixahi» dəp atioqan kixini qandak bir tərəp kil dəwatisilər? — dedi.

¹³ — Ular yənə awazini kətürüp: — Uni krestligin! — dəp warkirixatti.

¹⁴ Pilatus ularoqa: — Nemixka? U nemə rəzillik ötküzüptü? — dedi.

Birak ular tehimu qaljirlixip:

— Uni krestligin! — dəp warkiraxti. ¹⁵ Xunga Pilatus, halayikni razi kilmaqci bolup, Barabbasni ularoqa qikirip bərđi. Əysani bolsa qamqilatqandin keyin, krestləx üqün *ləxkərlirigə* tapxurdi.□ ■

Ləxkərləarning Əysani məshirə kilixi

¹⁶ Andin ləxkərlər Əysani waliy ordisdiki səynaqa elip kirip, pütün ləxkərlər topini bu yərgə jəm boluxka qakirdi. □ ■ ¹⁷ Ular uning uqisioqa səsün rənglik ton kiydürüxti, andin ular tikənlilik xahqilardin toquqan bir tajni

■ **15:11** Mat. 27:20; Luqa 23:18; Yh. 18:40; Ros. 3:14.

□ **15:15** «**Əysani bolsa qamqilatqandin keyin...**»

— Rim imperiyəsədə jaza qamqiliri birnəqə təsmilik bolup, hər bir təsmisioqa qoquxun wə ustihan parqiliri baqlanqan bolidu. Qamqilioqan waqtida jazaqa tartiloquqiYalingaqlinip, yərgə tizlandurulup, ikki yenida turoqan ləxkər uni qamqilaytti.

■ **15:15** Mat. 27:26; Yh. 19:1. □ **15:16** «**waliy ordisdiki səyna**» — grek (latin) tilida «praytorium». «**ləxkərlər topi**» — (grek tilida «koqort») 500-600 kixidin tərki b tapqan. ■ **15:16** Mat. 27:27; Yh. 19:2.

bexioʻa kiygüzdi. □ ¹⁸ Andin uni mubarəkləp: «Yaxioʻayla, i Yəhudiylarning padixahī!» dey-ixti. ¹⁹ Andin bexioʻa qomux bilən hədəp urup, uningə qarap tükürüxti wə uning aldida tiz püküp, səjdə qilixti. □

²⁰ Ular uni xundak mazak qiləandin keyin, uningdin səsün tonni salduruwetip, uqisioʻa öz kiyimlirini kiydürdi; andin ular uni krestləx üqün elip qikixti.

Uning krestlinixi

Mat. 27:32-44; Luqə 23:26-39; Yh. 19:17-19

²¹ Kurini xəhiridin boləqan, Simon isimlik bir kixi yezidin kelip, u yərdin ötüp ketiwatatti (bu kixi Iskəndər bilən Rufusning atisi idi). *Ləxkərlər* uni tutup kelip, *Əysaning* krestini uningə məjburiy kətürgüzdi. □ ■ ²² Ular Əysani Golgota (təjimisī, «bax səngək») degən yərgə elip kəldi; ■ ²³ andin ular uningə iqix üqün murməkki

□ **15:17 «Ular uning uqisioʻa səsün rənglik ton kiydürüxti»** — «səsün rəng» xu qaoʻda xahənə kiyimning rənggi xundak idi («Mat.» 27:28, «Yuh.» 19:2ni kərüng). Ular xu «xahənə ton» arqilik Əysani «sən padixahmu?!» dəp mazak qilmaqçi.

□ **15:19 «andin bexioʻa qomux bilən hədəp urup...»** — yaki «andin bexioʻa hasa bilən hədəp urup...». □ **15:21 «Ləxkərlər uni tutup kelip, Əysaning krestini uningə məjburiy kətürgüzdi»** — «Əysaning kresti» toqiruluk; Əysa özini jazalaydiqan qoral boləqan xu krest (qapras yaoʻaq)ni yüdüp mengixi kərək idi. U xundak qattik qamqilanəqanki, həlsirap yüdüp mangalmisa kərək. ■ **15:21** Mat. 27:32; Luqə 23:26. ■ **15:22** Mat. 27:33; Luqə 23:33; Yh. 19:17.

arilaxturuloqan aqqiq xarab bardi; lekin u uni qobul kilmidi. □

²⁴ Ular uni krestligandin keyin, kiyimlirini ezara beluxuweliox uqun, herqaysisining uluxini bek-
itixke herbir kiyimning ustige qek taxlidi. □ ■

²⁵ Uni krestligan waqit kunning uqinqi saiti idi. □

²⁶ Uni ayibligan xikayetnamida «Yehudiylarning padixahi» dep putulgani. □ ■

²⁷ Ular uning bilan teng ikki karakqinimu krest-
lidi, biri ong teripida, yena biri sol teripida
idi. ²⁸ Xundak kilip, mukaddas yazmildiki:
«U jinayetqilarning katarida sanaldi» degan soz
amalgaxuruldi. □ ■ ²⁹ U yerdin etkamlar
baxlirini qaykixip, uni hakeratlap:

— Uquy, sen ibadethanini buzup taxlap, uq kun
iqida kaytidin yasap qikidiqan adam, ■ ³⁰ emdi
ezungni kutkuzup kresttin quxup bakkina! —
deyixti.

□ **15:23 «... ular uningoxa iqux uqun murmekki arilax-
turuloqan aqqiq xarab bardi; lekin u uni qobul kilmidi»**
— krestke mihlinidiqanlaroxa aqriqni pasaytix maksitida dora
arilaxturuloqan xarab berilidikana. Biraq aysa ret kildi. □ **15:24**
«herqaysisining uluxini bekitixke herbir kiyimning ustige
qek taxlidi» — yaki «herqaysisining uluxini bekitixke kimiym-
liri uqun qek taxlidi». ■ **15:24** Zeb. 22:18; Mat. 27:35; Luka
23:34; Yh. 19:23. □ **15:25 «kunning uqinqi saiti»** —
hazirki waqit bolsa, atigan saat tokkuz idi. □ **15:26 «Uni**
ayibligan xikayetnamida «Yehudiylarning padixahi» dep
putulgani» — bu xikayetname uning bexining yukiri teripiga
bekitilgani («Mat.» 27:37). ■ **15:26** Mat. 27:37; Luka 23:38;
Yh. 19:19. □ **15:28 «U jinayetqilarning katarida sanaldi»**
— «Yex.» 53:12. ■ **15:28** Yex. 53:12; Luka 22:37. ■ **15:29**
Zeb. 22:7-8; 69:19-22; 109:25; Mat. 27:39; Luka 23:35; Yh. 2:19.

³¹ Bax kaʼinlar bilən Təwrat ustazlirimu əzara xundak məshirə qilib:

— U baxqilarni kutquzuptikən, özini kutquzalmaydu. ³² Israilning padixahı boloqan Məsih əmdi kresttin qūxūp baksunqu, xuni kərsəkla uningoqa etikad qilimiz! — deyixti. Uning bilən təng krestləngənlərmu uni xundak haqarətləxti.

Əysaning ölumi

Mat. 27:45-56; Luqa 23:44-49; Yh. 19:28-30

³³ Əmdi *künning* altinqi saiti kəlgəndə, pütkül zeminni qarangoquluk qaplıdi wə tokkuzinqi saitiqə dawam kildi. □ ■ ³⁴ Tokkuzinqi saəttə Əysa yukiri awaz bilən: «Eloi, Eloi, lama xawaqtani?», mənisi: — «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwəttinq?» dəp kattik nida kildi. □ ■

³⁵ U yərdə turuwatqanlarning bəziliri buni anglap:

— Mana, u Ilyas pəyoqəmbərgə nida qiliwatidu, — deyixti. ³⁶ Ulardin birəylən yügürüp berip, bir parqə bulutni aqqıq xarabka qilap, qomuxning uqioqa selip uningoqa iqlüzüp:

□ **15:33 «künning altinqi saiti kəlgəndə, pütkül zeminni qarangoquluk qaplıdi wə tokkuzinqi saitiqə dawam kildi»** — hazırkı waqit sistemisi boyiqə muxu hələt qūx waqtidin (saət on ikkiddin) baxlap saət üqkiqə dawam kildi.

■ **15:33** Mat. 27:45; Luqa 23:44. □ **15:34 «Tokkuzinqi saəttə»** — hazırkı waqit bolsa saət üqlərdə. **«Eloi, Eloi, lama xawaqtani?», mənisi: — «Hudayim, Hudayim, meni nemixka taxliwəttinq?»** — «Zəb.» «1:22»ni kəring. ■ **15:34** Zəb. 22:1-2; Mat. 27:46.

— Tohtap turunglar! Qarap bakayli, ilyas *pəyoqəmbər* uni qüxürgili kelərmikin? — dedi.■

³⁷ Əysa kattıq warkiridi-də, rohini qoyuwətti. □

³⁸ Wə *xu əsnada* ibadəthanining iqqiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bəlüp yırtıldı.□ ■

³⁹ Əmdi uning udulida turoqan yüzbexi uning kəndək nida kılıp rohini qoyuwətkənlikini kərüp:

— Bu adəm həkikətən Hudaning oqlı ikən! — dedi.■

⁴⁰ U yərdə yənə bu ixlarqə yirəktin qarap turuwatqan birnəqqə ayallarmu bar idi. Ularning arisida Magdallıq Məryəm, kiqıq Yəqub bilən Yosəning anisi Məryəm wə Salomilar bar idi. □ ■ ⁴¹ Ular əslidə Əysa Galiliyə ölkisidə turoqan wəqıtta uningqə əgixip, uning hizmitidə boləqlar idi; bulardın bəxkə uning bilən Yerusalemqə birgə kəlgən yənə nuroqun ayalarmu *uning əhwaliqə* qarap turatti.■

■ **15:36** Zəb. 69:21; Yh. 19:29. □ **15:37** «**Əysa... rohini qoyuwətti**» — «rohini qoyuwətti» degənnıng bəxkə birhil tərjimisi «Əysa... tinikini tohtatti». □ **15:38** «**... xu əsnada ibadəthanining iqqiri pərdisi yukiridin təwəngə ikki parqə bəlüp yırtıldı**» — bu pərdə ibadəthanidiki əng mükəddəs jayni mükəddəs jaydın ayrip turıdıqlan pərdə bolup, uning yırtılıxi insənlarning Hudaning aldiqla barıdıqlan yolıning Əysəning əlümi bilən eqılqlanlıqını bildürıdu (ibadəthanidiki «mükəddəs jay»ni sırttiki həylidin ayrıyıdıqlan yənə bir «sırtkı pərdə» bar idi, ləkin buni kərsitix üqlün adəttə bəxkə atəqlu iqlitilıdu). ■ **15:38** 2Tar. 3:14; Mat. 27:51; Lūkə 23:45.

■ **15:39** Mat. 27:54; Lūkə 23:47. □ **15:40** «**Yosəning anisi Məryəm**» — «Mat.» 27:56də «Yüsüpning anisi Məryəm». ■ **15:40** Mat. 27:55; Lūkə 23:49. ■ **15:41** Lūkə 8:2, 3.

Əysaning dəpnə qilinixi

Mat. 27:57-61; Luğa 23:50-56; Yh. 19:38-42

⁴² Kəqkurun kirip qaloqanda («təyyarlax küni», yəni xabat künining aldinkı küni boloqaqqa),
 □ ■ ⁴³ aliy kengəxmining tolimu mətiwər əzasi, Arimatiyalıq Yüsüp bar idi. Umu Hudaning padixahlığını kütüwatқан bolup, jür'ət kılıp waliy Pilatusning aldioqa kirip, uningdin Əysaning jəsiti berixni tələp kildi. ⁴⁴ Pilatus Əysaning allıqqaqan əlgənlikigə həyran boldi; u yüzbexini qakirip, uningdin Əysaning əlginigə heli wakit boldimu, dəp soridi. ⁴⁵ Yüz bexidin əhwalni ukkandin keyin, Yüsüpkə jəsətni bərdi. ⁴⁶ Yüsüp esil kanap rəht setiwelip, jəsətni *kresttin* quxürüp kanap rəhttə kepənlidi wə uni qiyada oyuloqan bir kəbrigə koydi; andin kəbrining aqzioqa bir taxni domilitip koydi. ■
⁴⁷ Wə Magdallıq Məryəm bilən Yosəning anisi Məryəm uning koyuloqan yerini kərüwaldi.

16

Əysa əlümdin tirilidu

Mat. 28:1-8; Luğa 24:1-12; Yh. 20:1-10

□ **15:42** «təyyarlax küni» — adəttə xabat künining aldinkı küni kərsitidu. Xabat künidə hərqandak ixləx (məsilən otun terix, ot yeqix, hemir yuqurux qatarlıqlar) mən'i qilinəqqa, xabat künidiki barlıq tamaqlarni andinkı küni, yəni jümə künidə təyyarlax kerək idi. Uning üstigə, qaidə boyiqə, öltürülgənlərnin jəsiti xabat künidə kresttə qalsa bolmaytti («Qan.» 21:23ni kərüng). ■ **15:42** Mat. 27:57; Luğa 23:50; Yh. 19:38. ■ **15:46** Mat. 12:40; 26:12; 27:60; Luğa 23:53.

¹ Xabat küni ötüxi bilənla, Magdallik Məryəm, Yakupning anisi Məryəm və Salomilar berip Əysaning jəsitigə sürüx üqün huxpuraklik buyumlarni setiwal-di. ■ ² Həptining birinqi küni ular bək baldur, tang səhərdə ornidin turup, kün qikixi bilən kəbrigə bardı. ■ ³ Ular əzara: «Bizgə kəbrining aqzidiki taxni kim domilitixip berər?» deyixti. ⁴ Lekin ular baxlirini kətürüp qariwidi, taxning bir yanqa domilitiwetilginini kər-di — əslidə u tax nəhayiti yooqan idi. ⁵ Ular kəbrigə kirgəndə, ong tərəptə olturoqan, aq ton kiygən, yax bir adəmnı kər-di, və kəttik dəkkə-dükkigə qüxti. ■

⁶ Lekin u ularoqa:

— Dəkkə-dükkigə qüxmənglar. Silər krestləngüqi Nasarətlik Əysanı izdəwatisilər. U tirildi, u bu yərdə əməs. Mana ular uni qoyqan jay! ■ ⁷ Lekin beringlar, uning muhlisliroqa və Petruska: «U Galiliyəgə silərdin awwal baridikən; u silərgə eytkinidək, silər uni xu

□ **16:1 «Xabat küni ötüxi bilənla»** — xabat küni xənbə küni kəqtə kün petixi bilən baxlinatti. «... Əysaning jəsitigə sürüx üqün huxpuraklik buyumlarni setiwal-di» — yaki «Əysaning jəsitigə sürüx üqün huxpuraklik buyumlarni setiwalqanidi». Bu ixka qariqanda, ayallar uning ölüm-din tirilidioqanlikini heq oylap bəqmioqanidi! ■ **16:1** Mat. 28:1; Luqa 24:1; Yh. 20:1.

□ **16:2 «həptining birinqi küni»** — yəni yəxxənbə küni. ■ **16:5** Mat. 28:2; Yh. 20:12. ■ **16:6** Mat. 28:5; Luqa 24:5.

yərdə kəridikənsilər» dənglar, — dedi. □ ■

⁸ Ular kəbridin qikipla bəder kaqti. Ularni titrək besip həxini yokitay degənidi; bək kərkup kətkəqkə, həqkingə həqnemini eytmidi. □ ■

Əysanın magdallıq Məryəmgə kərünüxi

Mat. 28:9-10; Yh. 20:11-18; Luka 24:13-35

⁹ Əysa həptining birinçi küni tang səhərdə tirilgəndin keyin, awwal Magdallıq Məryəmgə kəründi. U əslidə uningdin yəttə jinni həydiwətkənidi. □ ■ ¹⁰ Məryəm qikip, matəm tutup yioqlixip turoqan, burun uning bilən billə boləqanlarqə həwər bərđi. ¹¹ Uning tirik ikənlikini wə Məryəmgə kərüngənlikini anğloqanda, ular ixənmidi.

□ **16:7** «...beringlar, uning muhlislirioqə wə Petruska: «U Galiliyəgə silərdin awwal baridikən; u silərgə eytkinidək, silər uni xu yərdə kəridikənsilər» dənglar» — Markus biwasitə demigini bilən həmmimiz bu səzligüqi «yax adəm»ni pərixətə dəp bilimiz (5-ayətni kərüng). ■ **16:7** Mat. 26:32; 28:10; Mar. 14:28; Ros. 1:3; 13:31; 1Kor. 15:5. □ **16:8** «həqkingə həqnemini eytmidi» — mənisi, bəlkim muhlisliridin baxka həqkingə eytmidi (məsilən, «Mat.» 28:8, 10ni kərüng). ■ **16:8** Mat. 28:8; Luka 24:9; Yh. 20:18. □ **16:9** «Əysa həptining birinçi küni tang səhərdə tirilgəndin keyin, awwal magdallıq Məryəmgə kəründi. U əslidə uningdin yəttə jinni həydiwətkənidi...» — 9-20-ayətlər ikki kədimiy kəqürmidin baxka, həmmə kəqürmilərdin tepilidu. Biz ularning «Markus»ning həkikiy bir kismi ikənligigə həq gumanimiz yok; birək muxu yərdə səhipə qəklimisidin toluq ispat kəltürəlməymiz. İnglizqə bilidioqan oqurmənlərnin «Den Burgon»ning ««Markus»ning ahirki on ikki ayətliri» degən kitabini Internettin tapalaydioqanlıqə ixinimiz. ■ **16:9** Luka 8:2; Yh. 20:14,16.

Əysaning ikki muhlisiyəyə görünüşü

¹² Bu ixlərdin keyin, u ularning iqidiki yezioyə ketiwatqan ikkiyləngə baxqə siyaqta kəründi.

■ ¹³ Bularmu qələqanlarning yenioyə qayıtip, ularoqə həwər qılqan bolsimu, ləkin ular bularqımu ixənmidi.

Əysaning on bir muhlisiyəyə görünüşü

Mat. 28:16-20; Luqə 24:36-49; Yə. 20:19-23;

Ros. 1:6-8

¹⁴ Andin on birəylən dastihanda olturup oqizaliniwatqanda, u ularoqə kəründi wə ularning etiqadsizliki wə tax yürəkliki üqün ularni tənbiş berip əyiblidi; qünki ular əzining tirilginini kərgənlərgə ixənmigənidi.■

¹⁵ U ularoqə mundaq dedi:

— Pütkül qəhanqə berip, yaritiloquqılarning hər birigə hux həwərni jakarlanglar. ■

¹⁶ Etiqad qilip, qəmüldürüşni qəbul qılqanlar qutkuzulidu. Etiqad qilmioqanlar bolsa qunahqə bekitilidu.■

¹⁷ Etiqad qılqanlarning izlirioqə muxundaq möjizilik aləmətlər əgixip həmrəş bolidu: — ular Mening namim bilən jinlarni həydiwetidu; ular yengi tillarda səzləydu, □ ■ ¹⁸ ular yilənlarni qollirida tutidu, hərqəndəş zəhərlik nərsini iqsimu, ularoqə zərər yətküzməydu;

■ **16:12** Luqə 24:13. ■ **16:14** Luqə 24:36; Yə. 20:19; 1Kor. 15:5. ■ **16:15** Mat. 28:19; Yə. 15:16. ■ **16:16** Yə. 3:18; 12:48. □ **16:17** «yengi tillar» — demək əzi əgənmigən tillar. «Ros.» 2:4-11ni, «1Kor.» 12-, 14-babni wə munasiwətlik izahətlərnə kərüng. ■ **16:17** Luqə 10:17; Ros. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12.

qollirini bimarlaroqqa tagküzüp qoysa, kesalliri saqiyip ketidu. □ ■

Əysaning asmanoqqa kətürüluxi

Luka 24:50-53; Ros. 1:9-11

¹⁹ Xunga Rəb ularoqqa bu sözlərnı kılıp bolıqandın keyin, asmanoqqa kətürüldi, Hudaning ong yenida olturdi. □ ■ ²⁰ Muhlislar qikip, hər yərgə berip hux həwərnı jakarlap yürdi. Rəb ular bilən təng ixləp, səz-kalamioqqa həmrah bolup əgəxkən məjizilik alamətlər bilən uningoa ispat bərdi. □ ■

□ **16:18** «**ular yılanlarnı kəllirida tutidu...**» — məsilən, «Ros.» 28:3-6nı kəring. «**Etikad kılqanlarning izlirioqqa muxundak məjizilik alamətlər əgixip həmrah bolidu... .. kəllirini bimarlaroqqa tagküzüp qoysa, kesalliri saqiyip ketidu**» — enikki, etikad kılquqılar üqün «məjizilik alamətlər» Məsihkə iman-ixənq kəltürgəndin **keyinla** kelidu («muxundak məjizilik alamətlər **əgixip** həmrah bolidu» (17-ayət)). «Alamətlərnı kərsəm, **andin** ixinimən» degüqilər hərdaim kəp, əlwəttə. ■ **16:18** Luka 10:19; Ros. 28:5, 8. □ **16:19** «**Xunga Rəb ularoqqa bu sözlərnı kılıp bolıqandın keyin, asmanoqqa kətürüldi, Hudaning ong yenida olturdi**» — «xunga» — Rəb wədə kılqan «məjizilik alamətlər» pəkət Mukəddəs Roh arkilik bolatti; u ərxkə kətürülmigən bolsa, Mukəddəs Roh kəlməytti. **Xunga** (Əz səz-kalamini isxpatlaydioqan məjizilik alamətlərnı mümkün kılıx üqün) u ərxkə kətürülmisə bolmaytti. ■ **16:19** Luka 24:50,51; Ros. 1:9. □ **16:20** «**Rəb ular bilən təng ixləp...**» — bəzi kona kəqürmilərdə «Rəb Əysa ular bilən təng ixləp...» deyilidu. ■ **16:20** Ros. 1:2; 14:3; 1Tim. 3:16; İbr. 2:4.

Mukeddes Kalam (yāngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5